

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204788

UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ

మోహనీరుక్మాంగదనాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టు కోర్టు పకీలు

“ ఆంధ్రనాటక పితామహ ” యను బిరుదువహించిన

ధర్మవరము-రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచి యింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్యు, వారిసహృదయులవలనఁ బ్రకటింపఁబడియె

రెండవ కూర్పు.

బళ్ళారి

భువనేశ్వరీ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1931

All Rights Reserved for Publishig Translating & Staging.

(ప్రయము రూ, 1-0-0

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

—(0:0)—

Checked 1965

—: క థా న ం గ్ర వా ము :—

CHECKED 1956

ప్రథమాంశము.

శం. 1. అశామితుని చక్రతము నాలదునినలన విని రుక్మాంగదును ఏకాదశీ వ్రతము పట్టుట.

రం. 2. ఏకాదశీ వ్రతమును గురించిన ముఖ్య ప్రకటన.

రం. 3. పిచ్చిల వలాహతులను నిరువును సత్రధర్మకర్తలు పంచావళేశ శాస్త్రీయను మధుర వైపుననుండి వచ్చిన యధికారిచే బలవంతపు ఏకాదశి చేయించుట.

Checked 1963

ద్వితీయాంశము.

రం. 1. యముడు విరామముగా తైస్యనాథుడను గంధర్వునితో చదిరంగమాడుట. వారిసంభాషణము.

రం. 2. నందనవనములో రంభాదులయిన యవ్వరసల సంగీత విసోదము. ఆనందస్థమున నైన విఘ్నములు.

రం. 3. యమ బ్రహ్మల సంవాదము. విష్ణు సేవానియగు విష్ణుకృష్ణుడు వచ్చి తైమంతమును పృథ్విచేయుచుని చెప్పట. అవ్వరసల మొఱ.

తృతీయాంశము.

రం. 1. రుక్మాంగదునిభార్య సంధ్యావధి గర్భముతోనుండుట. ఇష్టకామేశ ప్రభావమున నాయమ శాడ్యము నివర్తించియుండివండున శివస్తుతి.

రం. 2. అవ్వరసల నిర్ధారణము.

రం. 3. రుక్మాంగదు హరికథా కాలక్షేపము. మోహిని యక్ష్మత్రిమ మోహము.

చతుర్థాంశము.

రం. 1. వింధ్యపర్వతములో నిష్టకామేశాలయము. మోహిని గానము రుక్మాంగదు మోహము శివలింగము సుఖయిలు న్తులించుట.

రం. 2. రుక్మాంగదు భార్యల యాలోచన. వారి నిర్ధారణము. మోహినీ సంధ్యావధుల స్నేహము.

పంచమాంశము.

రం. 1. రంభాదుల చూగ్రహము. మోహిని వశ్యాత్వాపము.

రం. 2. రుక్మాంగదు నేకాదశీ నియమవలని దుఃఖము. మోహినీ కూరకృత్యము. ధర్మాంగదుని మనోదార్ధ్యము. శ్రీవిష్ణు నాగమనము. వ్రతము.

—: మ ం గ శ ము .

ప్రీతి క.

ఇదివఱకు లోకులెరింగిన రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి సంవిధానమునకును దీనికిని కాలవ్యత్యాసము గలదు. సంవిధానమున నీవ్యత్యాసము గల్పించినందులకు గ్రంథకర్త గారే కారణముల నుడివియున్నారు. ప్రవృత్తమున నీనాటకము ప్రదర్శించు బడి నప్పు డీక్రింది విధమున నాచార్యులవారే కరపత్రముల యందుఁ బ్రకటించియుండిరి.

సాధారణముగ రుక్మాంగద నాటకమునాడని నాటక యంతుములే లేవు. కథయు జనులకంతయు చెలిసినదే. అయిన నందిలి సంవిధానము మాత్రము కొంచెము చింతనీయము. రుక్మాంగదు నేకాదశీ వ్రతప్రభావమున జీవాత్మలు వైకుంఠమునకు పోవును ప్రారంభించి యుమలోకమున నరకములు కూర్చుములు కాగా యముడు నార దునితో కన్నులకు నీళ్లు పెట్టుకొని యేడ్చినది చాలక బ్రహ్మలో మొరబెట్టుకొని తన యమాధికారమునకు 'రాజీనామ' యిచ్చెదనని గోడు చెప్పకోగా బ్రహ్మ మిక్కిలి వ్యసనపడి ఈ వ్రతము భంగము చేయుటకు మోహియింప కన్యకను పుట్టించి వ్రతము చెడిచెనని కథ. ఇదియే పలువిధములుగా నాటకకర్తలమోహించియున్నారు. నాటక కర్తలకు కథలోని బీజము మాత్రము పదిలక స్వారస్యము కొరకు సంవిధానము కొరకు కథను మనసునకు వచ్చినంత మార్పుటకు స్వాతంత్ర్యముకలదు. ఈ కథలో తననరకము లకు జీవులు రాకపోయినంత నే కన్నీరుమున్నీరుగా నేడ్వవలసినంత యముని తాత లాగించినంత గంటేమిపోయెమో? యముడు మొత్తుకొన్నంత నే నిష్పక్షపాత సృష్టి కర్తయగు బ్రహ్మకు రుక్మాంగదు సద్రవ్యతము చెఱువ వలసినంత కార్పణ్యము పుట్టుటకు కారణమేమో—అందుకు ఒక స్త్రీపుట్టి రుక్మాంగదునియెడల మోహములేక మోహించి మోసగించి కూరకృత్యముల చేయింప నున్యమించిన యా నారీతిలక ప్రభావమెట్టిది యో యుక్తి శాబరందరును సూహించనచ్చును. ఈ నాటకమునగల సంవిధానముమార్పున కీక్రిందిపద్యము మాత్రమే చాలును. బ్రహ్మ యమునితో ముచ్చటించును 'నీకేమైన కొదవగా నున్నదియో' యని యడిగగా—

పీ. "సతతంబుసంగీతసాహిత్యవిద్యల గారవించుటకవకాశమబ్బె
నతిశయంబుగమిత్రతతులతోడ వినోద గోష్ఠినుండుటకనుకూలమయ్యె
నెమ్మదిగదుభక్తినిండామియుంబోలు పెద్దలదర్శింపవేళగలిగె
నరుదారురీతిగా హరినామకీర్తనలో దమిదీతి సేయంగ సమయమొదనె

నరసి చూడంగరుక్మాంగదావసీశు
సలలితై కాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకుమోదంబునకుఁ గాగణంబుగాక
వారిజాసన! కొదవకుఁ గారణంబె".

మల్లనామాత్యకృత రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి మనోహర పద్యములు పెక్కు
లింకుఁ గైకొనఁబడియున్నవి.

All Rights Reserved.

This book is registered under the Copyright Act 1912. Copyright by D. K. Krishnamacharlu & Bros, Bellary. This book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words ideas contained herein constitutes an infringement of a Copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case of infringement.

ఈపుస్తకము 1912వ సం॥ కాపీరైటు అట్ట ప్రకారం రిజిస్టరు చేయబడినది బళ్ళారి డి. కె. కృష్ణమాచార్యులవారు వారి తమ్ములు కాపీరైటు హక్కుదార్లు. ఈపుస్తకము ఇండియా కాపీరైటు చేతను పరకీయమైన కాపీరైటు చేతను సురిక్షితమైనది. ఎవరు గాని యీపుస్తకము సంపూర్ణముగా గాని యిందొకభాగము గాని తాము నేటు ప్రకటించుటకును, మఱి యేకభాషయందు భాషాంతరీకరించి క్రియమునకిచ్చుటకును, ఉత్తరపు లేక ప్రదర్శించుటకును, హక్కుయివ్వబడుదు. ఇందుగల నదములుగాని భాగములుగాని, ఏమాత్రమైన కాపీచేసిన యెడల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించివట్లగు. అట్టివారు దావాకు పాత్రులగుదురు.

డి. కె. కృష్ణమాచార్యులు అండ్ బ్రదర్సు,

కాపీరైటు హక్కుదార్లు.

Bellary D. KRISHNAMA CHARLU,
Andhra Nataka Pithamaha,
Born 1853—Died 1912.

మోహినీరుక్మాంగదనాటకము.

ప్రథమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

[ప్ర: రుక్మాంగదుడు. ముత్రి బలచేపుడు. పండితులు.]

(పండితులు శాస్త్రప్రసంగము చేయుదురు.)

రుక్మా—పండితోత్తములారా! మీశాస్త్రసంవాదము మమ్మెల్లర నానందమన్నులరఁ గావించె. ఇప్పటికిఁ గడుంగడు సంతోషమయ్యె. ఇంక విరమింపుడు. సేవకా! ఈవ్రతక కోశాధ్యక్షునియొద్దకుఁ గొనిపోయి యీపండితోత్తములకు బహుమతు లిప్పింపుము.

(పైమృదంగధ్వనము, సంగీతరవము, భేరినిస్వనము వినిపించును.)

రుక్మా—ఆహా! ఏమి యీ మనోహరతము! కిన్నరగానమున్నట్టులున్నదే! ఎన్నడు వినియోజుంగము.

[ప్ర: నారదుడు]

రుక్మా—(నారదునకు నమస్కరించి యుచితాసముపైఁ గూర్చుండఁ జేయును.)

నార—రుక్మాంగద రాజేంద్రా! నీకు సుఖముగలుగుంగాక?

రుక్మా—మునిశ్రేష్ఠా! మీరాక నన్నెంతయు ధన్యుఁగావించె. కృతాఙ్గఁడ నైతిని. మునీంద్రా! ఇప్పటికిఁ గొంతసేపటికిముందు నాకాశమార్గమున నెన్నడు వినిన మనోహరగానము వినిపించె. ఆగాన మెంతయు వర్ణింపవచ్చును. అదియేమి గంధర్వగానమా? కిన్నరగీతమా? నాకానతీయ జేడువాఁడ.

నార—ధరణీశా! అయ్యుడనే వచ్చియుండి నినుదర్శించుకొని పోవు కతూహలమున నిక్కడకు నే నేతెంచితిని. అదియొకచిత్రకథ. కన్యాకల్బలలోనున్న యిటా మిఠుఁడను బ్రాహ్మణుని నీవు వినియున్నావుగాదా?

రుక్మా—అహా! ఏనియన్నాను. అతడు కులముచేడెననియో ద్రోవబడింది గుఱు
తింపబడి శిక్షితుండైనది, మఱల దొంగలలో జేరుకొని చౌర్యముగావించి
యధిక హింస యొనర్చుచు నారాజ్యమునకే వచ్చియున్నాడని మాయారక్షకుల
యొఱకు వచ్చియున్నందున నేను నందునకు దగినభంగి రక్షణములొనర్చ
నియమించియున్నాను. అది యిప్పుడేల?

నార—అయ్యో! అదియొక పెద్దకథ. అయ్యకామిభుం బోలిన పుణ్యవంతుడే
కలుగుడు. అతడు మరణముచెందినవేళ యమలోకమునకు గొనిపోవలయునని
యముడును మాత్రము, విష్ణువును, సమకట్టివచ్చి యెట్టికేలకు భార్యతో నతని
విష్ణులోకమునకే కొనిపోయిరి. ఆకాలమున సంభవించిన కిన్నరగీతము, గంధర్వ
గానము, నవ్వరో నాట్యమును, దేవదుందుభిభావమును. అవియు కీవువినినవి.

రుక్మా—అహా! ఏమిదిత్రము! ఎంతయో పాపాత్ముడని యెంచబడు నయ్యకా
మిభునకు విష్ణులోకప్రాప్తియా? ఇదియెట్లు సంభుటిల్లు! అతడొనర్చిన మహా
పుణ్యమదియేమి?

నార—ధరారమునా! అతనిపూర్వజన్మపాపఫలమువలన నతనికి మహాపాపమని దుష్కి
ర్తిగలిగెనగాక, యతనిదోలిన నిర్మలమానసులు లభించుచురిది. అదిగాక యెట్టి
పాపము లేన్నియొకర్చియుండినను, దనయంత్యకాలమందొనర్చిన పుణ్యమువలన
స్వపాపములు కొట్టుపడిపోయె.

రుక్మా—మునింద్రా! అదియేమిపుణ్యము?

నార—ఎనలేని పుణ్యకార్యము. మరణపువేళ బూర్ణవ్రతంబుగ, నేకాదశీవ్రతము
నలిపి (ప్రాశోత్త)మణిసమయమున, నారాయణస్మరణ యొకర్చినాడు.

రుక్మా—మునిసలతిలకా! నీమాటలవలన నిన్ను మఱల మఱల నమగవలయునని
యెంతయో కుతూహలంబు గలిగెడు మేమందఱము నేకాదశినాండుపవాసము.
చేయుచున్నారమేకదా? ఆయకామిభుంబొనర్చిన వ్రతవిశేషమేమి? ఆనుగ్రహించి
యానలిమ్ము.

నార—రాజేంద్రా! ఆయేకాదశీవ్రత మాహాత్మ్యమింతని విధింపసాధ్యమా!

సీ. పుణ్యమూర్తులలోనఁ బురుషోత్తముఁడువోలె

గ్రహములలో దివాకరుఁడువోలె

సంభోనిధులలోన నమృతార్ణవమువోలె

నగములలో మేరునగమువోలె

నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమమువోలే
దరువులలోఁ గల్పితరువు వోలే
సధికదానములలో నన్నదానమువోలే
మఃఘలలోఁ గొస్తుభమణియుఁ బోలే

తే. గీ. స్వర్గమున భూమియందు రసాతలమునఁ
బ్రతియొనర్పఁగరానిసద్యోతము సకల
మంగళాస్పద మఖిలసంపత్కరంబు
క్షీతితలేశ్వర! యేకాదశీవ్రతంబు.

అట్టి యేకాదశీవ్రతాచరణమున విధానములు వేఱువేఱుగా నున్నవి. ఏమనఁగా

సీ. దశమినాఁ డేకభుక్తముచేసి మరునాఁ డ
హోత్రములు భక్తి సుపవసించి
హరిమందిరమున జాగరమొప్పుఁ గావించి
వేఁగినద్వాదశీవేళయందు
విప్రోత్తములకు షడ్విధరసోపేతంబు
గా భుజింపఁగఁబెట్టి కనకనిష్క
తత్తులుదక్షిణలిచ్చి తదనంతరము సుహృ
జ్జనులతోనామిషక్షుద్రశాక

గీ. విరహితంబుగఁబారణవేడ్కఁజేసి
నిద్ర దివమెల్లవర్జించి నియమవరత
మాపుభుక్త్యంగనాసంగమములుమాని
యుచితగతినుండుటదియుత్తమోత్తమంబు.

ఇదిసంపూర్ణమగు నేకాదశీవ్రతము. దీనివలన సర్వసాపములునశించు. మహాక్షేత్ర
దర్శనపుణ్యము లెన్నియో లభించు.

రుక్మా—మునీంద్రా! ఈదినమె సుదినము. సీవలన నీపుణ్యకథ నాలింపఁగలిగె. అజా
మిథుఁ డేకాదశీవ్రతము నలిపెనంటివే యెన్ని సంవత్సరములు తద్వ్రతవిధానము
జరుపుచుండె? చోరులతోఁగలసి జాతిసీతుల లుజ్జగించియున్నవాని కీవ్రతమెట్లు
పట్టువడియె? ఇదియంతయు నుల్లాసముగ విను కుతూహలము నాకుఁ బొడమెడు.

శార—రాజేంద్రా! అమృతామిషండు నియుమముగా వ్రతము నుపాసించినవాడు కాఁడు. వ్రతోద్దేశముచు నతనికి నుండలేదు. అయిన ఫలముమాత్రము కలకాలము వ్రతము ననుసంధించి జరుపువారికంటె నెక్కువగా లభించినది.

రుక్మా—అహా! ఇదేమాళ్ళర్యము! నిరుద్దేశముగ నతఁడు వ్రతమెట్లునలిచె? ఫలమెట్లు గలిగె? నిందలిరహస్యము నానిలిండు.

శార—రాజవంద్రా! ఇవృథు సీరాభ్యము చుట్టుపట్టుననున్న రాజ్యముల బాసించుచు మీకును భయమువృత్తిలజేయు నాఖుచూరికావ్య మతనికి సోఁకినందున దళమి నాఁడు రాత్రియు నే కాదశివాఁడహోరాత్రములును, పరనికి భోజనములేదయ్యె. ద్వాదశినాఁడుదయమునకుముందే హరినామస్మరణ యొనర్చుచు నమృతముల బాసె. ఇదియే యతఁడొనర్చినవ్రతము.

రుక్మా—మునీంద్రా! ఏమి చిత్రచరిత్రము వచించితివి! జాడ్యమువలన నతఁడుపవాస మున్నంత నే, వ్రతాచరణఫలము లభించెననుట చెప్పుచున్నదా? దీనిరహస్యమెల్ల నవిస్తరముగ వివరణోచెద.

శార—ధర్మశీవరా! ఇందు రహస్యమేమున్నది? ఆవ్రతవిధానమేయిట్లు.

పీ. పతికార్యభారసంప్రమవశంబునైన

నాఁకలిలేకైన నరుచినైన

భామిసీవిరహసంప్రాప్తి నొందుటనైన

నశనమబ్బకయైన నలుకనైన

మృగయావినోద నిమిత్తంబునందైన

వ్యసనంబునందైన వనటచైన

దారుణజ్వరపీడ తగలియుండుటనైనఁ

గయ్యంబుకొఱకైనఁ గఱపునైన

గీ. నందు హరివాసరమునాఁడహర్నిశంబు

చాలశుష్కోపవాసంబు సంభవించె

నేని యాపుణ్యనకుఁగల్గు నిర్దమై త

నర్పు శ్రీహరివైకుంఠనగరసుఖము.

రుక్మా—అహా! యతీంద్రా? నీయనుగ్రహమువలన నాకెంతయు జ్ఞానోదయముగలిగె. నాకును నావ్రతము నమ్మోదయక్తముగ నాచరించు కుతూహలముపొడమె. ఆ యజామిషుని చరిత్ర మింతను నవిస్తరముగా నాకర్ణించు నుత్సాహమును జనించె.

నార—రాజేంద్రా! ఆ యశామిత చరిత్రమంతయు నవిస్తరముగ నింకొకసారి వదించెద. ఇప్పటికి వేళయైనది. నీకుముగళము కానియ్యి నేనుపోయినట్లును.

రుక్మా—ఊ॥ ధన్యుడనైతి మీకృపకుఁదావలమైతి సమస్తరాజరాజన్యులలోన ధర్మగుణశాశ్వతకీర్తుల నెల్లవారికిఁగ
మాన్యుడనైతిమీకుబహుమానముతో నిటులేగుదేరసా
మాన్యులకీర్తిభాగ్యమహిమల్ సమకూరు నెమానిచంద్రమా.

క. కారణబాంధవులితగు ల

కారణబాంధవులుమీకు గాన ననుక శ్రీ

నారాయణపుణ్యవ్రత

పారాయణుఁడేసీతిరి కృపామతులారా.

(నమస్కరించును.)

నార—విశ్వరూపుడు. [నిష్క్రమించును]

రుక్మా—సుంధ్రవతంసములారా! వింటిచే యీ నారదుమహర్షి యాడిన యేకాదశీ వ్రతమాహాస్మ్యము! భవతారకమై, మోక్షదాయకమై వెలయునట్టి వ్రతరాజముండియు, నిర్మలమానసములఁ బూనికతో నిది జరుపలేకయిన్నారము. నేఁడే మీరెల్ల నొక నేమనముఁజాయుఁడు. నారాష్ట్రముననున్న, నగరగ్రామ జనపదముల కెల్లఁ బంపి యూరూర నీయేకాదశీవ్రత మాదరింపవలయుననిచెప్పి చాటింపఁ బంపుఁడు. ఈవ్రతాచరణమునఁ బ్రకృతిజనులేమైన నశ్రద్ధఁజూపిన వారికికిక్షుగలుగు ననియుఁ జెప్పఁడు. బలవంతముననైన నెన్నార్థాచరణము కలుగఁజేయుట విహితము కావున వైకుంఠనగరలలామనున నా యాదివిష్ణుపాదపంకజములయొద్ద నుంచు స్వాతంత్ర్యము కల్గించు నేతద్వ్రతాచరణము బలవంతముననైన నెలకొల్పవలయు. ఎల్లవారికిని మొదలనొక్కింత కష్టముగానుండినను, నభ్యాసపశమున నీహర్షము సంతోషమున నవలంబింతురు.

సుంధ్ర—భాగ్యము. రాజరాజా! ఇప్పుడేమిన్ని యూహకునుభవన్నియోగముఁ బంపెద.

(నిష్క్రమించును.)

వీ ధి.

[ప్ర; రాజసేవకుఁడు (బండ్డివై న గారవాయించుచు నొకభటునితో)

కాగితము చేపట్టి.]

సేవక—ఇదిగో! జనులారా! రుక్మాంగద మహారాజుసభకు ననుగ్రహించి విచ్చేసి యున్న మహాత్ములగు నారదబుష్పవర్ణులు వ్రతములలోనెల్లఁబ్రలి లేనిదైయేకాదశీ వ్రతమురాజిల్లుకనియు నదివిష్ణులోకవిశ్రేణియనియు మోక్షసౌఖ్యపేటికయనియు భవసన్నిపాతబ్రహ్మాస్త్ర మనియుఁ బెక్కువిధముల శ్లాఘించియున్నందున రాజు గారుయోచించి సర్వజనులకు తమమును నాముష్మిక సత్ఫలమును నొదవుటకై తా మొక్కరేకాక తమరాష్ట్రమునఁజేరిన యెల్లజనులు తదన్విత సంపూర్ణాచరణము పాటించవలయునని యాజ్ఞయిచ్చియున్నారు. ఎల్లవారును జాతుర్భుక్తవర్జితముగా నేకాదశీవ్రతము నల్పవలయు. దశమివాఁడభ్యంజనముచేసుకొని రాత్రిభోజనము మాని యేకాదశి శుద్ధోపవాసము చేసి రాత్రియంతయు శ్రీహగిరియమున జాగర మొనర్చి ద్వాదశినాఁడుదయమునకే పారణమొనర్చి యారాత్రి మఱల భోజన మును శ్రీశ్రుమషంగమునుమాని వ్రతాదరణ మొనర్పవలయునట్లును విందులకుఁ దప్పినవారు శిక్షార్హులగునట్లును, రాజుగారు గట్టికట్టచ మొనర్చియున్నారు. తమ రాష్ట్రజనులు విధేయులై పరమరాజు భక్తిపరులై యున్నకాగణమున శిక్షవలని యేభయములేకయే మనఃపూర్తిగ భక్తిమై తమయాజ్ఞ నెరవేర్తునని రాజుగారు మిక్కిలి విశ్వసించి యున్నను విధికోఱకై యాశిక్షమాట వచింపఁబడియున్నది.

సీ. అభ్యంజన స్నానమాచరించి దశమి

నిలనొక్కప్రాద్ధుండవలయునుండి

హరివాసరము నిరాహార్యలై జాగర

మెలమిమై నిశిఃజేయవలయునుండి

ద్వాదశి విప్రసంతర్పణం బొనరించి

యెలమిపారణ సేయవలయునుండి

తద్దీపంబెల్లనిద్రయు రాత్రినన్నంబు

వర్జించి యుండఁగావలయునుండి

గి. అందటి కిదేవిధంబు రాజాజ్ఞనుండి
 నవ్యకైవల్యఫలసాధనంబునుండి
 తప్పుఁగారాదు తప్పిసఁ దప్పు నుండి
 ఆవినారాయణునకుప్రేయంబునుండి.
 (నగారవాయించుచు నిష్క్రమించును).

(యవనికదిగఁజాలును).

—(::)—

[పథమూజ్జము-తృతీయరంగము.

—

సత్రము. [సత్రము కావలిచారిరువురుందురు]

[ప్ర: విచ్చిలుఁడు, వలాహకుఁడు.]

విచ్చిల—వలాహకా! ఈగ్రామి కేశవాలయమున గంగావతరణ కథ కాలక్షేపమట.

వినలేనా? శోభనాచార్యు లనుభాగవతఁడు మాళవమునుండి వచ్చియున్నాఁడట.

మిక్కిలి గొప్పవాఁడట!

వలాహ—పిచ్చిలా! నేనటు వినలేచే. మురధంజనోపాఖ్యానము కాలక్షేపముచేయుదు
 రని వింటి నే.

పిచ్చిల—అదియెక్కడ?

వలాహ—కేశవాలయమునందో లేకపద్మనాభదే వాలయమునోచక్కఁగాఁ జరియదు

[ప్ర: పథశ్రాంతియైన పంచాపకేశుఁడను సథికారి-చంటిబిడ్డతో

నతనిభార్య నుముదాంబ-జలంధరుఁ డను సేవకుఁడు]

అందఱు—(సత్రమున నాయాసమున వచ్చి కూరుచుందురు).

పిచ్చిల—అయ్యో! మీరెవరు?

చంచా—ఇదిసత్రమేకదా?

పిచ్చిల—ఆహ! ధర్మసత్యమే. మీరక్కడనుండి వచ్చినారు? ఎక్కడను చోరు
 చున్నారు?

వంచా—అయ్యో! మాది బహుమారదేశము. వక్షిణ మధురైపున నుండువారము.
కాశ్మీరైత్ర వచ్చియున్నారము.

పిచ్చిల—సంతోషము. ఆ ప్రక్కనరెండుగదులున్నవి. ఆక్కడమీవస్తువులుండుకొనుండు.
(విడ్డమేడ్చును.)

వంచా—అయ్యో! ఇక్కడ విడ్డకుఁ బాలిక్కడనైనఁ జిక్కునా?

పిచ్చిల—అయ్యో! ఈనాఁ జామాటాదకుము.

వంచా—అదియేమి! ఈయూరవాలు దొరకనా?

పిచ్చిల—తృణజలపప్పుది గలిగి యమోఘ గోధనముచే రాజిల్లుచున్న యీతాబ్బు-
మునఁ బాలకేమి తక్కువ? ఈసత్రముననే బాంటసారుల యువయోగముకొలుకు
నిలువది పిడుకటావులుగలవు.

వంచా—అట్లయిన పాలులేపంటివేల?

పిచ్చిల—పాలులేవని యెవరుచెప్పిరి? ఈనాఁడు పాలిఁబడవనియంటివి.

వంచా—అదియేమి?

పిచ్చిల—ఈనాఁడేకాదశియకుట తెలియచా?

వంచా—ఏకాదశియైన?

పిచ్చిల—అట్లదిగదనేమి? చిన్నవిడ్డలుమొదలుకొనియేకాదశిరాహారమే చేయవలయును.

వంచా—ఇదియేమి యసాధ్యమే? ప్రణతార్తిహార! యీవస్తువులన్నియు నాగదిలో
నుండి యూరిలొనికిఁబోయి యొందైన నిన్నిపాలు తీసికొనిరమ్ము.

ప్రణ—చిత్తము. (అని పిచ్చిలుతో) అయ్యో! మీరు మధురలో న్యాయాధికారి.
వంచాపక్షేళశాస్త్రీ యనిపేరు. గొప్పయింటితనము. భార్యతో విడ్డతో వచ్చియు
న్నారు. నెలకు రెండువేలవిష్కములు వేతనము. ఎక్కడనైన నిన్నిపాలు తెప్పించి
యిమ్ము. రొక్కముకావలసియున్న విచ్చెదను.

పిచ్చి—నీకేమిపిచ్చివట్టెను? సర్వజనుల నేకాదశి చేయవలయునని రాజాజ్ఞయై
యున్నది. రాజాజ్ఞాజ్ఞ యట్లుండఁగా దైవమునాజ్ఞయు మాకట్టిదియేయగు. నీవు
రొక్కమిచ్చినను నేమిచ్చినను పాలేకాదు పంటకుఁ బదార్థములైనను నేఁడు
చిక్కవు.
(బాలుఁడేడ్చును.)

వంచా—వీడవకునాయనా! యేమిట కనప్తమునీ! సప్తమునీ (అనియూతార్చును)
[పిచ్చిలుతో] ఇదిమేమన్యాయమయ్యా! యీయూరిలో విడ్డకుఁ బాలివ్వరన్న
విడ్డలుచచ్చిపోవరా?

పిచ్చిల—అయ్యో! కాశ్మీరగారా! ఇంటేనా మీసర్దుకరణము. ఒకనాటి కూడు
లేమికేమృతఁజెందఁగలరా! మృతఁజెందఁబోయేకాదశీమరణము. అది లభించుట
కేరే ప్రణయముండవలయు.

పంచా—ఛీ ! యేమిమాటాడెదవు? ఆమాటనకుము. ప్రణతార్తిహర! లేమ్మ పోయి

లేమ్మ. కావలసిన పదార్థములన్నియుఁ దీసికొనిరమ్మ పంటచేసికొండము.

పిచ్చిల—నీకుచెప్పవాఁడేమి బుద్ధిలేనివాఁడా? ఒక్కపదార్థమునీ కీయూరిలో

నీవాఁడు దొరికడు. కొంచెము నాలుగుగడియలు పొగము బిగఁబట్టుకొనుఁడు.

తెల్లవాటియు వాఱకముందే యమూల్యభక్ష్యములతో పంటకాఁగలదు. మీరు వలదన్నను విడువక పిలుచుకొనిపోయి యూరగింపఁ బెట్టెదరు ఒక్కవాఁటికే పొగము పోవునా?

పంచా—అయ్యో! ఈయవదేశము నిన్నేమియు నడుగలేదు. పోవరా! పగితార్తిహర! (ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్రమింపఁడు)

పంచా—అయ్యో! ఆమూల పంటచేసుకొనవచ్చునా?

పిచ్చిల—నీగడులలోనే పంటకాలగలదు. పండుకొనుఁడు. రాత్రి కేశనాలయమున నమ్మతరీతిగా హరికథ జరుగఁగలదు. మహాసంవమున కాగరమొనర్పవచ్చును తెల్లవాఱకముందే మీరు పంటచేసుకొన నెంచిన సర్వపదార్థముల నిచ్చెడిము. సంతర్పణకువచ్చితిరా యింకను మేలే.

పంచా—అయ్యో! ఇంకఁకాలును. మాకు మీయే కావశ్యమేవలదు. మీపదార్థములును వలదు. మీపుణ్యమును వలదు. మీయవచారమును వలదు.

పిచ్చిల—అయిన మీయిష్టము.

[పునః సవేశము ప్రణతార్తిహరుఁడు]

ప్రణ—అయ్యో! ఇదిపాదూరు. ఆంగళ్యలోఁకావలసిన పదార్థములున్నవి. ఈవాఁడే కాగళియని క్రయమున కీయరు. గొల్లవాండ్రు పాలు కుండలకు నించియున్నారు. రొక్కమునకైన, నుపకారముకైన తీపు తెల్లవాలుటఁజకు నివ్వరు. వీరల నేమి పుణ్యాత్ములనవలయునో, పాపాత్ములనవలయునో, తెలియదు.

పంచా—అయ్యో! మీయూరివాండలు బహుపుణ్యాత్ములుగా నున్నట్టున్నారే? మీరాజెనఁడు?

పిచ్చిల—మాయూరు విదికారాజ్యమునకుఁ జేరియున్నది. అధిక ధర్మాత్ముడై నముదంచిత వైపభక్తిపరుఁడయి యలఘలీల నేకాదశీవ్రతము పాలించుచు మమ్మెల్లఁగృతార్థులఁ జేయుచున్న రుక్మాంగడుఁడు మాకధీకుఁడు.

పంచా—(స్వ) సరియే! మంచియధీకుఁడే! (ప్ర) ప్రణతార్తిహర! ఆక్కడ సరస్సున్నట్టున్నది. పోయి స్నానమొనర్చి యాకడవతో నీరుగొనిరమ్మ.

(ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్రమించును).

కుముదా! యీవాలుని నెత్తికొనిపోయి యాడింపుము. మనయొద్దయునున్న పాలపాడివైన సంతకాచి పాలుగానొనర్చుము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహారుడు.]

వ్రణ—ఏమన్యాయముకొంప! ఆనరస్సునొద్ద నొకకావలివాఁడున్నాఁడు. కడవ
ముంచి లేనియఁడు. కావలసినన్ని నీళ్లు తీసుకొని గట్టున స్నానము మాత్రము చేసి
వినియోగముచేసి పోవలయుఁగాని కడవలో నీరుముంచుకొని పోనివ్వనని విర్బంధ
పెట్టుచున్నాఁడు

తుంచా—(పిచ్చిలునితో) ఇదేమన్యాయమయ్యా! మీయూరిలో నీరు తీసుకొననివ్వ
రట!

పిచ్చిల—ఎన్నిమారులు చెప్పవలయునయ్యా! ఒక్కటే కథగదా? ఏకాదశినాఁడు
పగటివేళ నీకు నీరెందులకయ్యా? తెల్లవాటిఁ జేయవలసినవంటకు రాత్రిజాము
పొద్దుమీటిని పిదపఁ గావలసిన నన్నినీళ్లుతెచ్చుకొనవచ్చును. అభ్యంతరముండదు.
కావలసియున్న నాచనునమునకని చిన్న పంచపాత్రతో నీరుతెచ్చుకొనవచ్చును.

తుంచా—అదిన్న పంచపాత్రవైన నీరులేరా! వ్రణతార్తిహారా! కొంచెము కాంచు
కొండము.

పిచ్చిల—ఎట్లు కాంచుకొందురు?

తుంచా—ఏల? కాంచు కొనుటకుఁ గట్టెలైనఁ జిక్కనా?

పిచ్చిల—ఈవాఁ డర్థరాత్రియైన పిదపనే యంగళ్లలోఁ గట్టెలైనఁ జిక్కట.

తుంచా—ఏమయ్యా! యీనాత్రములో కొండ పెసినట్లు వేసియున్నారే వంటచెఱుకులు.

అవి రెండ్లివ్వగాదా?

పిచ్చిల—అర్థరాత్రము మీఱుటవఱకు నాని నిచ్చుటకు మాకాజ్ఞలేదు.

తుముద—నాథా! బాలుని యెప్పు నిలుపుటకు సాధ్యమేలేదు. ఈపాడుకొంపలో
నేల? ఎంతశ్రమయైనఁగాని బండిగట్టుకొని ముందూరికైనను బోవుదము.

పిచ్చిల—కావచ్చును. అయిన నీ సర్పంధములు తప్పవలయునన్నఁ దూర్పు ముప్పది
యామడలు, పశ్చిమమున ముప్పదియామడలు, నుత్తరమున నిమిషదియై దామడలు
మాత్రము పోవలసియుండును. అంతవఱకు విదికానాథుని రాజ్యమే.

తుంచా—హా! జైవమా! దేవీ! ఇంకేమిచేయవలయు? బలవన్మాకున్నానములని విని
యెఱుంగుదుముగదా? అట్ల నేయిదియు బలవంతుడేకాడకీ వ్రత మనుకొండము.
(లోపల భేరిస్వని).

పిచ్చిల—అయ్యా! తప్పదు లెండు, స్నానభేరి మోయుచున్నది. ఏటికిఁబోయి స్నా
నముచేసి వత్తము. (నిష్క్రమింతురు).

—: వ్రథమాజ్ఞము సమాప్తము. :—

మోహినీరుక్మాంగదనాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

సంయమపురి.

ప్ర: యముడు. వైద్యనాథుడనుగంధర్వుడును. (చదరంగమాడుచు)

వైద్య—ఓడితినింకఁజాలను. ధర్మరాజా! ఇప్పుడిప్పుడుకదా కొన్ని సంవత్సరముల నుండి నీ కవకాశముదొరకుట? ఇంతకుఁ బూర్వమియాటలకై యొక్కింతైన నీకుఁ గాలముండదే? ఇట్లుండియు నింత స్వల్పకాలమున నెట్టికత్తి యుద్ధించితివి!

యమ—వైద్యనాథా! ఇందులకింత ప్రళంసవలయువా! నీ పాండిత్యమునెడట నాప్రతిభయెంత? చూచితివా! ఇన్ని దినములు నాకుఁ బోద్దుచాలదేయని యేకము చుంటి. ఇప్పుడు పోద్దుపోవదేయని వేసరుచున్నాను.

వైద్య—ఏమి! ఒక్కరైన నీవీటికి రా రా యిప్పుడు?

యమ—ఎప్పుడో యొకప్పుడువచ్చుదురుగాని, నాకవకాశముగలుగుటయే మెండు.

వైద్య—అయిన నాకింక నెలవా? మఱల నెప్పుడు రావలయు.

యమ—పోద్దింతయు నీ విందేయున్న సంతసించుము.

వైద్య—ధర్మరాజా! ఆవశ్య మాడవచ్చుచు కాని, నాకించుక జనియించుటంచేసి విధిలేకయున్నది.

యమ—చాలదినములయ్యె నీమిత్రుడగు చిత్రకేతుని పాటవినక. అతని నింత చుంఁగలవా?

వైద్య—చెప్పఁగలను కాని పచ్చనను నమ్మకము మాత్రము నాకుఁగలుగదు. దినమును, రుక్మాంగదు వేకాడకీ ప్రభావమున, భూమిని నిలిచిన ప్రాణులు వైకుంఠలోకమున కరుగునప్పుడు గంధర్వులు-కిన్నీకులు-కింపురుషులు పాడుచు, నప్పుర స్త్రీ లాడుచు, దేవదండధి ధ్వాన మొనర్పవలయునని తప్పుని పద్ధతిగానున్నది. కావున నిందఱు గంధర్వులుండియు నొక్కరికైన రెండు గడియలైన నవకాశ మొడవకున్నది. ఎంచైనఁబోయి వేషకగాఁ గాలము గడవవలయునని కూర్చుండిరా వెంటనే సేవకులు పిలువ వత్తురు.

యను—అట్లా! ఇదియే మసాస్య ప్రక్రియగానున్నది! పోనీ! దేవేంద్రుఁడప్పుడప్పుడు నడపుచుండిన యవ్వరోవధూమణులనాట్యములకు నన్నుఁ విలిపించుచుండె. నాకవకాశ మేమాత్రమును జాలక యొక్కనాఁడైనబోవఁజాలకుంటి. ఇప్పుడెంతయో యవకాశము గలదుగదా? పోవలయునన్న, నాట్యములే లేకుండ నయ్యె. ఒక్కమాట నీ విట్లునఁజేసి దేవనాథునికిఁ జెప్పి తెండుగదియ లేవ్వరినైన నచ్చరులఁ బుంపమునఁగలవా? కావలసియున్న లేఖనా)నియుత్తురు

వైస్య—ఎట్లయిన విశ్వప్రత్న మొనరించి యెవరినైన గంధర్వుని బంపఁగలను గాని, యచ్చరుల మాట విడిచిపెట్టుము. గంధర్వులసంఖ్య మిక్కిలియగుటచే నది యెట్లయిన సాస్యమగు. అచ్చరులన్న నో యుల్పసంఖ్యాకలు. క్షణక్షణమును వారికిఁ బిలుపుదగిలి యొక్కరికైన నవకాశములేమిచే నంతయుఁ బరితపించుచున్నారు. వానిలోన నే వానిొక్కొక్కరు మాటలాడవలయునన్న, నాజీవ వైకుంఠప్రయాణోత్సవకాలమునఁ గాక, వేణుకాలమున వారి యునికిపట్టుల నవకాశమేలేదు. తమ్ము ననిమేషులగా నిద్రలేకుండ బ్రహ్మ సృజించినందులకు వారు పడునంతట మింతయని చెప్పఁజాలను. మఱియిది. నిన్న బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెదనని చెప్పి యుంటివే? అందలి విశేషము లేమియుఁ జెప్పవైచి.

యను—నేఁ బోవలయునని వెడలి యొక్కింత దూరముపోవఁగా దేవగురుఁడగుబృహస్పతి దర్శనము నాకులభించె. అతనితో ధర్మశాస్త్ర విచారమునకుఁ బూనుకొని సంభాషించుచుండఁ బొద్దుపోయినందున విరించి దర్శనముకాలేదు, తేత్ర మరల పోవలయునని యున్నాను.

వైద్య—శమనా! నిరంతము జీవవిచారమున నున్న నీకు నిపుడించుకైన పనిలేకుండుట విచారమునకుఁ గారణముగా నున్నదా లేక సంతకమునకుఁగారణముగానున్నదా?

సీ. అసివప్రవనములయందుఁ ద్రోయఁగలేదె

విలపింపఁ గన్యకావిక్రయులను

దారుయంత్రములనంతటఁ ద్రిప్పఁగాలేదె

దారుణక్రియ గురుతల్పగులను

కూటశాల్మలలందుఁ గుదియఁగొట్టఁగలేదె

పాడిదప్పినధరాపాలకులను

గాలనూత్రములందు గడియనొంపఁగలేదె

ఘనశక్తి విశ్వాసఘాతకులను

తే. గీ. వహ్నికుండములుబడవైవలేదె

తల్లడం బండఁగా గృహదాహకులను

బెట్టులుల చేతపడిఁగఱపింపలేదె

గరళమన్నములోనిడుకష్టమతుల.

యమ — గంధర్వోత్తమా! నీతో విడివడికే చెప్పియుండలేదా? మొదట కొన్ని దినములు మూత్రమివ్వలేనియునికి మహాచారమునకుఁ గారణమయ్యె. ఎందఱు జీవులనో, యెన్ని నరకములనో, చెప్పరానిబాధల వారి పాపానుగుణముగాఁ బెట్టుచుజినవాకు నేమియుఁబనిలేక యూరక. నీఁగలఁదోలు కొనుచుఁ గూర్చుండి యుండవలయునన్నఁ బెన్నిధానము పోయినట్లు చింతకుఁ గారణముగానుండె. తర్వాతఁ గొన్ని దినములకు నాకార్యహీనత యెరిలేని సంతోష మొదవించునట్లయ్యె. నే నదివఱకొనర్చుచుండిన హింసాకార్యముల నేవగిందుట కాస్పదమయ్యె. అభ్యాస వశమున నేదియు నిట్లేగదా?

నైద్య — సందేహమేమి?

యమ — అదిగాక యిన్ని దినములు బ్రహ్మదర్శనముగాని, దిక్పాలమిత్రదర్శనముగాని, వాకులభింపవలయునన్నఁ గష్టసాధ్యముగనుండె. ఇప్పుడెన్ని మారులు దర్శనము చేసికొనవలయునన్నను నెంత కాలము సంభాషణచేఁ గడవవలయునన్నను, నభ్యంతరములేదు. ఇది విక్కిలి మోదకారిగదా?

అనుబంధము 1.

నైద్య — ఔను.

యమ — కానిమ్మ. పొమ్మ తీవు మఱలఁ గలయుదము.

(నిష్క్ర.)

ద్వితీయాశ్కము ద్వితీయరంగము.

—◆—

ఇంద్రపురిలో

[ప్ర: రంభ-మేనక-లిలో శైవ-హరిణి-మోహిని-ఊర్వశి
హేమ-పరూధిని.]

రంభ—ఊర్వశీ! నిన్న కురగురుడు రచించి ప్రకటించియున్న గీతమిదివరకు మేము విన్న దానికంటె మిక్కిలి మనోహరముగా నుండలేదా? అది నేర్చుకొనుటకే మిక్కిలి కష్టముగా నున్నదే. నాకింకను బట్టువడలేదు. నీవేమైన గ్రహించితివా?

ఊర్వశి—ఏమో యొక విధముగ గ్రహించియున్నాను గాని యింకను నాచూర్ణదు ఋణ మార్గముగా నుండినట్లు కనపడలేదు.

రంభ—ఏదీ! ఇంతాలకింతము.

ఊర్వశి—(ప్రయత్నము చేసి) లేదే! ఇంకను గ్రమముగా రాలేదు. తేపటి! నేర్వ వచ్చును.

హేమ—అక్కలారా! మన మోహిని యప్పుడే గుఱులించినట్లున్నది. నేడుదయము ననే మనోహరముగఁ బాడుచువచ్చె.

రంభ—అట్లవా! అట్లయిన నీ మోహిని సమర్థురాలే. ఏదీ మోహిని! నీకా కురగురు గీతము పట్టువడియున్న నింత విందము.

మోహి—శాకు నింకను జక్కఁగఁ బట్టువడలేదు.

హేమ—నేడుదయమున వన్నట్లుకానిమ్ము చాలును.

మోహి—

అనుబంధము 2.

అందఱు—(కరతాళధ్వనులు చేయుదురు).

ఊర్వశి—నెబాను. మోహిని! నీవు గాన విద్యావికారద వయోదధు. ఇన్ని దినముల నుండి విద్యావికారదలవి ఖ్యాతిగన్న మాకెక్కరికిఁగాని రానిమాదిరి నీ వదిరకాలము ననే గ్రహించితిని. ఏదీ! ఇంకొకసారి పాడుము.

మోహి—(పాడును).

హేమ—ఊర్వశీ! ఇదియే యెంతో యందముగా నున్నదిగదా? నిన్నరాత్రిఁగఁచుడు రదియించిన గీతము దీనికంటె క్లుప్తమని నాకుఁ దోచుచున్నది.

ఊర్వశి—ఏదీ! విసలేదే.

మోహ—మోహినీ! దానినిత విందము చెప్పుము.

ఉర్వ—నిన్నరాత్రి యతఁడు రచించియు రచింపకముందే యీమోహినిగ్రహించెనా?

అట్లయిన నిక్కఁ గొన్ని నాళ్ళలో రంభనుగాని, మేనకనుగాని, నన్నుగాని తిలోత్త
మనుగాని పాటించువారే లేకపోవుదురుగదా? (అని చిఱునవ్వుచూపును)

మోహ—అక్కా! సముద్రములయెదుటఁగాలువలన్నట్లు సమంచిత భ్యాసిన మేతలగు
మీయెదుట నేనొక పరార్థమా?

ఉర్వ—మోహినీ! నేను వేమిక్కఁ బ్రశంసాపూర్వకముగ మాటలాడితింఁగాక,
యసూయచే నన్న దాననుగాను. ఏది! కఠుగీత మింత వినిపించుము.

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున దేవసేవకుఁడు.]

దేవసేవ—రంభాదులారా! మీరందఱిండుఁ జేరియున్నారా? ఇదియేమిన్యాయము!

అదె వైకుంఠలోకమునకుఁ బోవు జీవాత్మలు నిలిచియున్నారు. వెడలిరండు.

రంభ—పారంభమాయెనా! హరిణీ! నీవుపొమ్ము, ఒక్కింతసేపు.

హరిణీ—(స్వ) గానము వినుటకులేదే. ఈపాడు జీవాత్మలెక్కడనుండి వచ్చిరి.

దేవసేవ—వెడలినచైదరా— దేవేంద్రునితోఁ జెప్పవలయునా?

హరిణీ—అయ్యో! వచ్చితిని కోపగింపవలదు. (దేవసేవకునితో నిష్క్రమింపును.)

మోహ— అనుబంధము 3 (పల్లవిమాత్రము పాడును).

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు.]

2వ దేవసేవ—ఇంకలెందు. ఇక్కడనేల కూర్చుండితిరి. దక్షిణము వైపునుండి జీవా

త్ముల యుత్సవము వెడలినది. వైకుంఠము వఱకు విడిచి రండు. లెందు. లెందు.

రంభ—వరూధినీ! ఎన్నాళ్ళే యీగ్రహచారము మనకు?

(2వ సేవకునితో నిష్క్రమించును).

ఉర్వ—మోహినీ! ఈకఠుగీతము బహుమ నోహరముగానున్నది. ముగించుము.

మోహ— అనుబంధము 3 (ఒక చరణముపాడును).

[ప్రసః ప్రవేశము 3వ సేవకుఁడు.]

3వ సేవ—లెందు. పడమటి వైపువారువచ్చుచున్నారు. ఇక్కడఁగూర్చుండినవరుగదు.

మోహ—నేను పోయివత్తును. (దేవసేవకునితో నిష్క్రమింపును.)

మోహి—ఇంక మనము వెడలవలయు.

రంధ—దినదినము నిద్రేగోడయ్యునే మనకు. ఇదివఱకప్పురసలన్న వారివాట్యముతో
వెన్నఁదో యొక నాఁడు వలవడుట. ఇప్పుడు తెల్లవాఱినదిమొదలు విరామము
లేకుండ వనియున్నదే? ఎన్నిదినము లిట్లుండఁగలదు?

ఊర్వ—ఈ యేకాదశీవ్రతము లోకమున జరిగినన్నాళ్లు నిద్రేగతియే యుండఁగలదు.

లిలో—నాకుఁజూడ రుక్మాంగదుఁడు చచ్చువఱకు మనకీ గ్రహచారముండవచ్చు
ననియే తోచుచున్నది. అతని జీవమును వైకుంఠమునకుఁ జేర్చినపిదప మన
యప్పురల నాట్యముతో నంతపనియుండదు.

రంధ—ఇదేటిమాట! రుక్మాంగదుఁడు పోయినంత నే యతఁడిన్ని దినములు బహు
ప్రయాసమున స్థాపించిన యేకాదశీవ్రత మెట్లుదఁగు? ఇంక మనకుఁ గొనసఱకునింటె.

[ప్ర: 4వ దేవసేవకుఁడు]

4వ దేవసే—వెడలిరండు. ఉత్తరమువైపు వారువచ్చుచున్నారు.

రంధ—ఆహా! యేమివిధి.

మోహి—నేఁబోయెద.

మేనక—మోహి! ఎలదు. ఆగీతము ముగించి పోవుదము.

లిలో—ఔను మోహి! పాడుము.

4వ దేవసేవ—మంచిమాటాయె. మీపాటలు-మీ వేడుకలు-మీవిసోదములు! మీరు
లేకున్న నక్కడ వసులెట్లు జరుగవలయు? అందఱు నిరీక్షించుచున్నారే?

లిలో—పడియుండని యొకగడియ?

4వ దేవసేవ—అగడియలో ఇంకెందఱో మీ—రాఁగలరో లెండు లెండు.

లిలో—రంభాదులారా! ఆగీతము నేను పిదప వినఁగలను. నేఁబోయెద. మీరువినుఁడు.

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఏమిరా? ఇక్కడవచ్చి వీరితో సరసములాడుచున్నావే. అక్కడ
నుత్తరమువైపున గంధర్వాదు లెల్ల నిరీక్షించి—

4వ దేవసేవ—అదియే వీరితోఁ జెప్పుచున్నాను. వీరలు తెలివిలేక పాటలుపాడుకొను
చున్నారు. లిలోత్తమా! రమ్మ.

(లిలోత్తమ 2వ దేవసేవకునితో నిష్క్రమించును).

రంధ—ఇంకనొక యణములో మనవంతురాఁగలదు. మోహి! కానిమ్ము.

మోహి— అనుబంధము కి పాడును.

4వ దేవసేవ—బరీ! బరీ! (అని మెచ్చును).

(మోహిని పాట ముగించియు ముగింపకమునుపే)

[పునః ప్ర: శీఘ్రమున తివ దేవసేవకుడు.]

3వ దేవసేవ—(శాల్వదేవసేవకునితో) ఓహూ! వాగిపాటలు వినితలయూచి మెచ్చు కొనుటకా నీవిదు వచ్చివది? అచ్చరిలూ! లేదిరుదు. మీరింతాలస్యము చేసితిరి. అక్కడ జీవాత్మల సన్మర్దము గలిగియున్నది. ఉన్న దేవవిమానము లన్నియుఁ జాలకయున్నది.

ఊర్వ—విమానములు చాలకపోయిన మేము మోసికొని రావలయునా?

4వ దేవసేవ—మోసుకొని రావలసివచ్చిన రాసేవలయు.

రంభ—ఇదేమి బాధ? మనకిది యెండ్లకొలది జరుగఁబోవచ్చునే? ఊర్వశీ! ఇందులకేమి చేయవలయు?

4వ దేవసేవ—వైకుంఠమునకు బోవు జీవుల మహాత్మ్యవమునకు నవ్వరో నాట్యముండ వలయునని విధించిన బ్రహ్మతో మొఱుఁబెట్టుకొనుడు. ఎవ్వరినడిగిన సేమిప్రయోజనము?

మేనక—రంభా! ఊర్వశీ! ఈ దేవసేవకుఁ డేవోయదాటున నాడినమాట మన బువదేశ పా)యముగా నే యున్నది. మనమందఱును గుమిగూడి తీవు బ్రహ్మ యొద్దకే పోవుదము. ఈ బాధలఁ దప్పింపుమని యా హిరణ్యగర్భుని వేడికొందము.

3వ దేవసేవ—మీరు మాటలలోనే జాగునేయుదురే? అదిగో చూచుడు మఱియొక సేవకుఁ డా వైపునుండి పరుగెత్తి వచ్చుచున్నాఁడు మిమ్ములను విలుచుటకు. లెండు. లెండు.

అందఱు రభసమున నిష్క్రమింతురు.

—(::)—

ద్వితీయాబ్దము-తృతీయరంగము.

బ్రహ్మ స భ.

[ప్ర. బ్రహ్మ-సరస్వతి-ఋషులు-సనకుండు-సనందుండు-
యముండు-నారదుండు.]

అనుబంధము 5.

బ్రహ్మ—సర్వారాజా! మతేమి వచ్చియుంటిని? నావలనఁ గాఁదగినకార్య మేమైన నున్నదియా?

యమ—భాతా! నిమ ద్భూమియొకటకంటె నాకుఁ గార్యమేమి? విరామములేక పగలును రాత్రియు జీవచారమువలన నున్న కాలముకొనిన్న దర్శింపవలయునన్నఁ దీక్షిక యొకటయు ను ర్థము గానుండె. ఇప్పుడన్నచో యెవలె విరామము నాకు లభించియుండుట మొన్ననే విన్నవించితిఁగాదా?

చ. ఒకవిధకార్యభారమున నుజ్వలజీవచార మెప్పుడూ
వదలక చేసి బాధ లనివార్యముగా నిడుచున్న చానికీ
ఇదెయవకాశమిప్పుడురహించె భవావృక్షులైనవారిస
త్పరములఁగొల్పవచ్చుటకు భాగ్యముగా దెసవోజసంభవా.

నినువోలు గొప్పవారి సందర్శనమునకుఁ బుణ్య సువాదనమునకు నాకిప్పుడింత యాస్పదము కలిగియున్నది.

బ్రహ్మ—సంతోషము. ధర్మరాజా! నీకిప్పుడు పరియేలేకున్న దిగదా?

యమ—బొత్తిగా లేకున్నదని చెప్పటకులేదు. ఇన్నాట్లుండిన పరిలోక తాంశమైనలేదు.

బ్రహ్మ—ఇదియంతయు రుక్మాంగదు హరివాసర వ్రతాచరణ మహాత్యై మేగదా?

యమ—అన్నిటికిని నీవేకదా కర్తవు? నీవువ్రా)యక వ్రతాచరణమున జీవుల కెల్ల వైకుంఠగమనము లభించియుండునా?

బ్రహ్మ—వివశమనా! ఈ కార్యలోపమువలన నీకేమైన మనసునకుఁగొడవగానున్నదా?

యమ—అయ్యో! కమలాసనా! అట్లెన్నటికైన నుండునా? కార్యమువలన వేసట గొనక చేయుచు నే యుంటి. కార్యము లేకున్న మతియు మేలయ్యె భగవత్ప్రేమ

శర్యమునకుఁ దన్నాను స్వరణకు వినుబోలు విజ్ఞుల సందర్శించుకొనుటకు సత్కార్య
రీతిగా నాకు విరామ మొదవినందులకు మనసున సంతోషము వొడముఁగాక
కొదవ జనించుటకుఁ గారణమేమి ?

పీ. సతతంబుసంత సాహిత్యవిద్యుల

గారవించుటకవకాశమబ్బె

సతిశయంబుగ మిత్రతత్తులతోడ వినోద

గోష్ఠినేయుటకనుకూలమయ్యె

నెమ్మదిఁగడుభక్తి నిండాఁరమిముఁబోటి

పెద్దలకర్పింప వేళఁగలిగె

సరుదాగురీతిగా హరినామకీర్తనల్

తమిదీఱినేయంగసమయమొదవె

తే. గీ. సరసిమాడంగరుక్మాందావనీశు

సలలిలై కాదశీవ్రతసత్ఫలంబు

నాకుమోదంబునకుఁగారణంబుగాక

వారిజాసన కొదవకుఁగారణంబై.

[బహు—మిక్కిలి సంతసించితిని.

యను—నేనొకటి విన్నవించెద. నీమనసునకుఁ గొదవగలిగినాయని నన్నడిగితివే
యందునకుఁ గారణము మేమియని యడుగవచ్చునా ?

[బహు—మఱిమియులేదు. జీవవచారము లేక నరములన్నియుఁ బాదుపడియుండినది
చూచి నీకు సంతాపము కలిగెదని నే వినుటచే నామాట యడిగితి.

యను—ఎట్టివారి కైన జీవకాంస చేయుటకు లేకపోయెనే—వరకములవారి బాధించుటకు
లేకపోయె నే యని సంతాపము వొడముట కాన్పదమగునా ? ఈ మాట నీ కెవ్వరు
చెప్పిరి?

[బహు—ఎవరో ప్రస్తావనకమున వదించిరి.

వారద—కృతాంతా! నే నే చెప్పితిని. కొన్ని నాళ్ళకుముందు నేను కిలోకమునకువచ్చి
వినోద సంభాషణము జరుపుకాలమున నేకాదశీ వ్రత ప్రభావము ముచ్చటించుచు
జీవులు పాపమొనరించినను దర్పిభాషముల నా లోకమునకు రాకున్నా రే యని
విచారము జనించెనునని నీ వడయుండలేదా ? అదియే వదించితి.

యను—అమాటయా? నేనన్న వృత్తాంతమేమి నీవుచెప్పిన వృత్తాంతమేమి? ఇటురా ననా! నేనన్న మాట యిది. జీవులు పాపమొనరించినను, నా పాపమునకుఁ దగిన శాంతివడయక యేకాదశీ వ్రత ప్రభావమున నాపాపము మాటి పుణ్యము గలిగి వైకుంఠమునకుఁ బోవుచుండుటతోచనీయ విషయమనియు, దురాత్ములగువారికి నావ్రతమును మాత్రము నమ్మి యితరవిషయములఁ జూపమొనరించినను బాధకము లేదనియు నెక్కడతోచునో యని భీతికాస్తదముగా నున్నదనియు నేనాడితి. దాని ననుసంధించి నీవుత్రుండగు నీ నారదుఁడు జీవించారము చేయమికి నేనేమో దుఃఖించునట్లు వచించియున్నాఁడు. ఆతని స్వభామేకదా ?

నారద—నాస్వభావమేమియు కాదు. నీదురావమే ? నీమనసున నేనునుకొంటివో కాని వెలికి మాత్రము జీవులకు నరబాధలు పాపగుటకు లేదయ్యి నేయుని నీవు దుఃఖించినట్టే నాకుందోచెను. ఉన్నమాటయే చెప్పితిని.

[ప్ర: ఒక ఋషి.]

ఋషి—కమలాననా ! ఋషులొకమునుండి నేనానియుగ విష్వక్సేనుఁడు వచ్చియు న్నాఁడు.

బ్రహ్మ—(లేచి) మనమందఱము పోయి పిలుచుకొని వత్తము (ఋషులతోఁబోయి విష్వక్సేనునిఁ పిలుచుకొనివచ్చి పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టును)

విష్వ—ధాతా ! మీకెల్లరకుంగుళలమా ?

బ్రహ్మ—నేనానాయక! అంతటికిని గుళలమే. నీవిందు విచ్చేయుట యా మహావిష్ణువే యనుగ్రహించి నట్టులయ్యె. ఏదో ఘన కార్యముండవలయుఁగాక లేకున్న మహా మహుఁడవగు నీవు. వచ్చియుందువా? ఆనలిచ్చిన నదెట్టి కార్యమైనను శిరసావహించి చేసెద.

విష్వ—కమలాననా! ఘనకార్య మేమియులేదు. ఒకానొక వనికై నీతో నాలా పించి రమ్మని కమలానాథుఁడంపియుండవచ్చియున్నాఁడను. రుక్మాంగదునేకాదశీ వ్రత మాహాత్యేయమున జీవులెల్ల వైకుంఠమునకే వచ్చుచుండుట నీ వెఱుంగుదువుగదా? ఆ వైకుంఠము వైకాల్యమున లెక్కింప నలవిగాని విరివిగలిగియుండియు నిండుచు వచ్చియున్నది. మిదైలు మేడలెల్లఁగిక్రిఱియున్నవి. ఇంకఁ గొన్నినాళ్లు మాత్ర మీరీతిగానే జీవాత్మాగమనము జరుగుచుండెనా చోటులేకుండెను. కావున ముందునకు ముందే తగిన ప్రయత్నమును జేసి యావట్టిగము నింకింత పెంచుటయో లేదా మఱియొక వైకుంఠమును గల్పించుటయో యీవిషయమున నిన్నడుగవచ్చితి.

బ్రహ్మ—సూత్రవలీనాథా! సంకల్ప మాత్రమున మాదృశులఁ గొట్టకొలది సృజింపఁగల యా వైకుంఠనాథునకు నిదియొక్క యోచనయా? నన్నింత పెద్దచేయు తలం పతనికిఁ గలిగెఁగాక.

అనుబంధము 6.

అనుకు యోచన యశించుచుండెన నేచెప్పగలవా? ఆమహామహుఁడెట్లొనర్చును
యాశ్చయిడిన నట్లొనర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను.

విష్వ—ధాతా! అందునకుగాను. ఆమహాత్మునకు నెంత సామర్థ్య ముండినను
సృష్టిక్రమమంతయు నీవలననే జరుగవలయునుగదా? కావున నీతో నాలోచించుటకు
సన్నపియున్నాఁడు. విశ్వకర్మ యెన్నియో గృహములు సౌధములు నాకైకుంత
మునఁ గట్టియున్నాఁడు. ఎన్నికట్టినను జాలకున్నది. ఇప్పటికేమో చాలివంత
ప్రదేశమున్నది నిక్కువమే? ఇంకఁగొన్నియేండ్లుమాత్రముపోయినఁజోటుచిక్కదు.
నూతనగృహనిర్మాణమునకు నెడముచాలదు.

బ్రహ్మ—పేత్రధరా! అయ్యాదివిష్టు వేమొనరింప నాశ్చయిడిన వాకార్యమొనర్చుటకు
సిద్ధముగానున్నాను.

విష్వ—ఇప్పటికిమాత్రమువిశ్వకర్మవంటివాని మఱియొకనిస్పృశింపునునియునికఁగొన్ని
యేండ్లకే చెరుంతాంతర నిర్మాణ ముశ్యముగా నుండుననియు శ్రీధరుండు వదించు
కునినాఁడు.

బ్రహ్మ—భాగ్యము. మదినుంకునెద.

యను—అబ్బగర్భా! ఇది చిత్రముగదా! నాలోకమెల్ల నివసించువారులేక పాదు
వడుటకుఁ గారణమయ్యె. అందో మఱియొక్క లోకము నిర్మింపవలసినచె.

(ప్రవేశము: ఋషి.)

విధాతా! దేవలోకముననున్న యచ్చర స్త్రీలందఱు వచ్చియున్నారు.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి మేలయ్యె. మంచినమయము. రాక రాక శ్రీధరప్రతినిధియగు నీ
నేవానివచ్చియున్నాఁడు యముఁడును గార్యాంతరము లేకయాసీనుఁడైయున్నాఁడు.
రమ్మనుము వారి నాట్యమో గానమో జరిపింతుము.

(ఋషి నిష్క్రిమిండును.)

(ప్ర: రుధ-ఊర్వశి-మేనక-లిలో త్తమ-మొదలగువారు

బ్రహ్మకు నమస్కరించి)

అనుబంధము 7.

బ్రహ్మ—అచ్చరలారా! రండు. మీలోకనొకరు వచ్చుటకే కష్టముగనుండునే! ఉన్న
యచ్చరల్ల నొక్కసారియే వచ్చియుండుట వింతయగుగదా?

మేనక—దేవా! ఒకవిన్నవమొనర్ప వచ్చియున్నారము. ఆనలిద్దిన విన్నవెఱుము.

బ్రహ్మ—ఏమది?

మేనక—స్వామి ! భూతోక్తమునుండి వైకుంఠమునకుఁ బోవు బీవాత్ముల వెంట నప్పరో నాట్యముండవలయునని నీవే విధించితివో యింకెవ్వరు విధించిరో తెలియదుకాని యావిధమును మేమిప్పుడు కంటగిందుచున్నాము. పగలునురాత్రియు విరామము లేక మాకెల్ల నాట్యకార్యమే యేర్పడినది. మేము మితసంఖ్యవాల మీ కదా యూహుట? ఆసంఖ్య యోతమాత్రమును జాలకయున్నది. కావున మావిన్నప మింతయే. వారివెంట నుత్సవమునకుఁ బోవుటకు మాయావశ్యకత తప్పించితివా బ్రతుకు కొందుము. ఒండేని యింకను నెక్కువ సంఖ్య యవ్వరలవైనను సృజించి పూర్ణముఁ గట్టుకొనుము. ఈ రెండింటిలో నొక్కటి యొనర్పకుంటివా మాకు బ్రతుకులేదు. మేము నిర్దరులమే యనురలమే నిక్కము. ఐన నింత యలవిలేని వ్యాయామము మాకుఁ గలిగియున్న మాఃర్జితత్వము, మాయమరత్వమును, మాకు లేకుండిన మేలని యనిపించుచున్నది. అనుగ్రహించి మము రక్షింపుము.

బ్రహ్మ—ఆచ్చలారా ! కూర్చుండుఁడు.

రంభ—అయ్యో! విధాతా! మే మెక్కడఁ గూర్చుండఁగలము.

అనుబంధము 8.

ఈయింత సేవచేకే మేములేనందునజీవ వైకుంఠయాత్రోత్సవమున నల్పాలకల్పాలమై యుండును. ఎంతయు దేవసేవకులో మాకొకటి వెదకుచుందురు. మేమునిరాలావు రలచేఁడుకొని కొంత కాలము మాత్ర మవకాశము వడిసి వచ్చితిమి. మాకేమి యాజ్ఞయొసంగెదవు.

బ్రహ్మ—వనితామణులారా! మీకు మిక్కిలి శ్రమగలుగుట నేనొప్పుకొందును. ఐన నిందున నాయత్న మేమియు లేక యున్నది. వైకుంఠమునకుఁ బోవువారికి మీ నాట్యము తప్పక యుండవలయుననుట నే రచించిన విధానముకాదు. అదియండి చేదములతోఁగూడ నుద్భవించిన విధానముగనున్నది. అది మార్పుటకు నెప్పటికిని సాధ్యముకాదు.

అనుబంధము 9.

ఇంక సూతనాప్సరో విర్రాటమునకా? అది నాకు సాధ్యమా? మీ జననమన్న నెట్టి యసాధ్య కార్యమువలన లభించినది. దేవాసురుల యుద్ధ నైవేదిక నెల్ల దేవతలు నెల్లరాక్షసులుఁజేరి రమకమై మంధరమును మోసితిచ్చి విశ్వప్రయత్న మొనరించి శ్రీహరికిఁ గూర్మవతారము కలుగునట్లుచేసి యసాధ్య ప్రక్రియగా ఊరసాగర మధనముఁ గావించి యింత వ్రయత్న మొనరించినఁగదా! మీ జననము గలిగె? ఇప్పుడింకెట్లు చేయవలయు? ఈ రెండును నా చేతఁగాని భనులే.

ఉర్వశి—అయిన మాభాగ్యమింతయేకదా సంకల్పమాత్రమున జగత్సృష్టియొనర్పఁగలిగినవే మాకష్టములకుఁ బ్రతిక్రియ కావించఁజాలవన్న మా దురదృష్ట విశేషమేకదా? ఇంకెవ్వరిని వేడుకొనఁగలము.

బ్రహ్మ—తరుణీమణులారా! విధి విధానమున నన్ని కార్యములు జరుగనే వలయుఁగదా? వాని కెవరేమి చేయఁగలరు. మీకష్టమునిరంతము నుండఁగలదా? కాలము నిరీక్షించి యుండుఁడు. మీకష్టముల కంత్యము కానేవలయు. వివిధానముగాని యెల్ల కాలము నొకటేరీతిగా నుండదు. పోనిండు. యోచింపకుఁడు. నాపై ననుగ్రహమున నిదే విష్ణుసేనాని యీనాఁడు విచ్చేసియున్నాఁడు. శమనుఁడును గార్యాంతర ప్రసక్తి లేమి ననుజూడ నరుడెంచి యున్నాఁడు. మీరును యోచింపకయే వచ్చియున్నారు. ఏది మా వీనులకు విందు నాట్యముతోఁగూడ గానము నింత వినిపింపుఁడు.

ఉర్వశి—దేవా! మీకెల్లఁకు నిరంతర గానమున రాసుగొంతును, నిరంతర నాట్యమునఁ జచ్చుకాళ్లును లభించియున్నవి. ఐనను మహాత్ముఁడవగు నీ వాఙ్మయిదీన వలదనఁజాలుదుమా? శిరసావహించెదము.

అనుబంధము 10.

—: ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము :—

మోహనీరుక్మాంగద నాటకము.

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

రుక్మాంగదు సగరు

[పః గర్భవతియగు రుక్మాంగదురాణి సంధ్యావళి పడక పైఁ బండియుండ రుక్మాంగదుఁడు ప్రక్కనఁ గూర్చుండియుండును.]

రుక్మా—ఇప్పటికి నేధశ్యుఁడ. ఈతన్ని యింత నిద్రించియున్నది. ఏ మపాయము కలుగునోయని భీతిల్లియుంటిని. అవద్యాంధపుండ్రు నాకుదేవుని నమ్మి తదనుగ్రహమే యల్లకేశలఁ గోరు భక్తులకు నేకీకుఁగలుగునే? అదిగో మెదలుచున్నది.

సంధ్యా—(మెల్లఁగలేచి కూర్చుండి) నాథా! ఎంతసేపైనది నీవువచ్చి?

రుక్మా—దేవీ! కొంతసేపైనది. ఇప్పుడు కొంచెము లఘువుగా నున్నదియో?

సంధ్యా—ఇప్పుడేమియు నున్నట్టులేదు. ఈనిద్రవలన తాఢయంతయుఁ దీసిపోయి నట్టున్నది.

రుక్మా—తరుణీ! భగవద్భక్తులమగు మనకు నెన్నటికిని జేటుగలుగదు. నేను మిక్కిలి బెగడుపడియుంటి. పూర్ణ గర్భభారము భరించియున్న నీ వవశ్య కరణీయముగు చతుర్ముక్తి పక్షికాదళి వర్రము నాచరించియుండుటచే నిండుక యాయాసమునకుఁ నారణమయ్యె. నైదుని ప్రభావమున మొన్నటినుండి క్రమక్రమముగా నీకారోగ్య స్థితి కుమ్మగుతుయ్యె నేఁడు నిద్రయువచ్చె. ఇంకేమి భీతియులేదు. తరుణీ! మొన్న నీవు మాటలాడిన మాటలు తలఁచుకొన్న నిప్పటికిని నాకన్నులకు నీరు వచ్చుచున్నది.

సంధ్యా—నాథా! నేను బ్రతుకుదునని నిక్కముగా నమ్మియుండలేమకదా? కావున నాతీరున మాటలాడితి.

రుక్మా—తరుణీ! సంతానములేక యన్ని దేవతలఁ గొలిచి తత్సార్థన ఫలముగనీవాపన్న నత్వవై యుండినందున నీమలేని సంతోషము వహించి నాకెన్నఁడు కుమారుఁడు కలుగునని వితిమీటిన కాంక్ష నెదురు చూచుచున్న నాకు నీయాయాసముగాంచి

లోకమే మునింగినట్లుండె. ఇప్పుడింత దైవానుగ్రహము గలిగినందున నూటలకుఁ గారణమయ్యె మనోహరిణీ ! వింధ్యాద్రిలోనున్న మనయిలువేల్పున చంద్రహాస శ్వరునకు నయిత కుంభాభిషేక మొనర్చెదనని మ్రొక్కకొంటిని. ఆమహాత్ముని ప్రభావమువలన నేనీకుని రామయిత కలుగఁగలదు. ఎక్కువగమాటలాడిన నీకాయాన మవును. నేనుపోయివత్తును మనకింత సమ్మదము గల్గించిన యీశ్వరు నుపాసితము.

సీ. కదలిపాటిని తేరు వదలిపాటిని పేరు

జరుపఁగామెలుపఁగా నెలుఁగరేని

పానపెట్టనియమ్ము మేనఁబుట్టినసొమ్ము

పట్టఁగాఁబెట్టఁగాఁబుట్ట రేని

కంతుగందవుఁబూత వింతచందపుమేత

పూయఁగామేయఁగా డాయరేని

మింటఁబుట్టినధార ముంటఁగుట్టచీర

తలయందు మొలయందుఁదాల్చు రేని

గీ. మెలుపునిల్లు విలాసంబు నెలుపునిల్లు

గలుగ నుతికెక్క రేని నాకరములెత్తి

మ్రొక్కనటువంటి దేవసమూహములకుఁ

గ్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

(నిష్క్రమించును).

తృతీయాంశము ద్వితీయరంగము.

అమరాతిలో మేనకయిల్లు

[ప్ర: గంభ-మేనక-ఊర్వశి-తిలో తమ-హరిణి-హేమ-
వరూధిని-మోహిని.]

ఊర్వశి—బ్రహ్మపైఠె బెట్టుకొనిన యాశనియు నిన్ననే తీరిగదా? ఇంకేమి చేయుదము?

గంభ—ఏమిచేయుటకు నేమియుండోపకున్నది. ఆరుక్మాంగదుడు చచ్చువఱకు మన బాధయిట్లై యుండఁగలదని నే నెంచుచున్నాను.

ఊర్వశి—చచ్చినపిదపమాత్ర మతఁడు చిత్తిన యీ వ్రతబీజము పెరిగి వృక్షముగాక నిలుచునా? ఎవ్వటి! మన కిదేగలియని యెంచవలయును.

మేనక—అట్లేలగును? రుక్మాంగదుని యాజ్ఞకు భయపడి జనులు విధిలేక యీ వ్రతాచరణ మొనర్చుచున్నారు గాని, యతనిపిదప నెట్టి యాచరణముండఁజాలదని నే నమ్మెద.

నెలా—నాకు నట్లేలొచ్చుచున్నది. నిన్న బ్రహ్మను సందర్శించినపుడు రుక్మాంగదుఁ డింకను నెన్నిదినములు మనియుండఁగలఁడో యడియైన విచారించక పోయితిమి. అదిగో! ఆవృద్ధబీజవయాత్ర మొదలుపెట్టినది. దేవసేవకుఁడుపిలువవచ్చుచున్నాడు. హరిణీ! నీవుపాము.

(హరిణి-నిష్క్రమించును).

[ప్రవేశము: [హరిభజన మొనర్చుచుచు] నారదుఁడు.

(అందఱు ననుస్మరించి పీఠమిత్తురు.)

మేనక—నారదా! నీయాగమనము మమ్ము ధన్యులఁగాఁ జేసె. ఎక్కడకుఁ బోవుచు వచ్చితిరి? మా యెడ మీ కెంత యనుగ్రహము!

నారద—ఆహారోమణులారా! విమానారూఢుడనై యట్లై పోవుచుంటిని. మీరెల్ల నీ మేడపైఠె జేరియుండ నాకశ్చరులు జనించి వచ్చిరి.

మేనక—అశ్చరువేల?

శారద—మీరొకరొక రొక్కొక్క లోకమును స్వాధీనమునం దంచుకొనుటకు సమర్థులు. తపోనాశన మొనరింప వలయునన్న, నాకార్యమున మీ యహంభూర్విక యత్యుదృతము. మీ రొకరితో నొకరు కలయి జారుదు. ఇట్లు కలసియుండుటచేరువే గదా ?

మేనక—అమాటకా! మాకేమియు నొకరియెడనొకరికి స్పర్థలేదు. అసూయయి లేదు. నారదఋషీంద్రా! బ్రహ్మనభలో మేము మొఱవెట్టుకొన్న కాలమున, నీవునుంటివే. ఈ రుక్మాంగదుడు మాకెక్కడ వాఁపురమాయెనో? అతని యేకాదశ తము మాకు మారణ మంత్రముగానున్నది. బ్రహ్మయు మాబాధల దీర్పఁదనచేతగా దని యొప్పుఁ జెప్పె. ఋషీచంద్రమా! నీవునుమాటబ్రహ్మవేయగుదువు. దీనికేమైనఁ బ్రతిక్రియదోచియున్న దయచేసి చెప్పరాదా ?

శార—వనితామణులారా! మీకు నేనేమి చెప్పఁగలను? నాసంగతియ సమీపమునకు వచ్చునట్లున్నది. ఈలోపల : ప్లుదూతలు జీవముల నూరేసింపుకొని పోవునపుడు గొప్పవారి జీవాత్మలకు గంధర్వులు చాలక నన్నను దుంబరుని విలువ ననుకట్టి యున్నారు. ఎట్లొ యీపఱకుఁ దప్పించుకొని యున్నాము.

మేనక—అట్లయిన వనితామణులారా! మనరూప ప్రభావమున నా రుక్మాంగదు నిద్రించి యీ యేకాదశ తము మాస్థింపవలయు. ఇదితప్ప నుపాయాంతరమేలేదు. నేనే పోయెదను.

హిర్యశి—మేనకా! నీ కేటికింతశ్రమ ? నేఁబోయెదను.

లిలో—నిశ్వామిత్రుఁడు మొదలగువారిఁబోలిన గొప్పవారైన మిమువంటివారికి శ్రమ యివ్వవలయు. ఈ రుక్మాంగదునంత వానికి మీలే? మేమెవ్వరైనఁ బోయెదము.

మోహిని—అక్కలారా! నాచిన్నప మొక్కటికలదు. మీరెల్ల జగత్ప్రసిద్ధిఁగాంచిన వారలు. రూపమున నేమి, ప్రభావమున నేమి, మిమ్ముఁ బ్రశంసించనివారే కలుగరు. నేనన్ననో పేరుమాత్రము మోహిని యని యున్నదిగాక, నా సమ్మోహన ప్రభావ మెవ్వరు నినియుండలేదు. ఈరుక్మాంగదునకు నేనచాలుదు. నన్నంపుడు. నేఁబోయి మీ కెల్లరకు ఖ్యాతిఁదెచ్చెద.

మేనక—మోహిని! నీవంతకుఁ జాలుదువనుటకు సందేహమేమి? ఏదీ? నీ చాతుర్య మైనఁ దిలకింఁజెము. నీవేమి చేయుదువు? ఎట్టికార్యము నాధింతువు? వచింపుము.

మోహిని—వచింప వలసినదేమున్నది? నా మోహవాగులలో రుక్మాంగదుఁ దీర్చింపుకొని నేనాడించు నట్లాడఁజేసి యీ వ్రతము మాన్పఁ బ్రయత్నించెద.

మేనక—చూడు మదికార్యము. ఇంకెక్కువగా నేమిచెప్పవలయు ?

రంభ—సఖీ! మోహిని! ఇదివఱకు దేవేంద్రుఁడు తపస్సులయెడకు మమ్ముఁబంతు చుండుఁగాదా? అతని కార్యముకొఱకు మేము ప్రయత్నించి యతుఁ నెల్ల మాటు

కొలిపి దేవేంద్రునిచే మెప్పులు వడయఁచుంటిమి. ఇప్పటివనియన్న నట్లుకాదు. స్వంతకార్యము. రుక్మాంగదు జయించితిమా మన శ్రమలెల్లఁ బరిహారములగు. ఎంతనేర్పరిగాఁ గార్యము సాధించెదవోనుచు ?

మోహిని—అక్కా! అప్పురలలోఁబుట్టి యంతకార్యము సాధింపలేక మీకందఱికి నప కీర్తి తెచ్చెదనా? మీరేమియు యోచింపకుఁడు. అరుక్మాంగదుఁడన్న నెంతవాఁడు. వాని ధూపార్తి విటుఁగాఁ జేయఁజాలకున్న నేనొక యచ్చరనా?

నారద—రంభా! ఈ మోహిని తానన్నంతవట్టును జేయఁగలదియే. మిక్కిలి చాక చక్రముగలది. మోహిని! ఎట్లయినఁజేసి నీ వీకార్యము సాధింపనేవలయు. నీవు మాకును నువకారము చేసినదానవగుదువు.

మోహిని—నారదా! నీ యాకీర్వాదమున్న నాకిది యెంతకార్యము ?

మేనక—అదిగో పలువురు దేవసేవకులప్పుడే జరిగెనట్లుచూచుచున్నారు. ఈ జీవాత్మల యబ్బగంటంతయు మాయొద్దఁ బూడిచిపెట్టినట్లు మమ్మె తాధించుచున్నారు. ఇంక మేము పోవలసియే యున్నది. మోహిని! ఇక్కడికార్యములు మే మెఱుంగఁ జూచికొందుము. రుక్మాంగదు మఱియుకార్య భారమంతయు నీ వైననే మోహి యున్నారము. లెండు-చెలువారా! పోవుదము.

(మోహిని తప్పు సందలు నిష్క్రమింతురు)

మోహిని—నేనును బ్రఖ్యాతిఁజెందుట కిదిగదా సమయము! మొదట నతనియూరికి వేహంతరమునఁబోయి యతని వృత్తాంతమంతయు నరసెద. వినప నందులకుఁదగిన విధాన ములోచించెద.

తే. గీ. రంభకును మేనకకును సుర్వశికి ధరణి

నెందునెనలేని ప్రఖ్యాతి యెసఁగెఁగాదె

యార రుక్మాంగదునివ్రతం బడగఁజేసె

మోహిని యటన్న విఖ్యాతి మొసయుదాన.

(నిష్క్రమింతురు).

తృతీయాశ్కము-తృతీయరంగము.

విష్ణుదేవాలయము.

[ప్ర: మోహిని (పురుష వేషమున).]

మోహిని—ఏమి జనులు కలసియున్నారు! పదివేపు రుండవచ్చును. ఈదిన మేకాదిశి
యగుటజాగరమునకురుక్మాంగదుడేవచ్చునట్లున్నది, విష్ణుదేవాలయమునక. కావు
న నింత జనసమృద్ధము కలిగియున్నది. ఆహా! రుక్మాంగదుడే మీ వేషమున వచ్చు
చున్నాఁడు? జాగరమునాఁ డిట్లనేకాఁబోలు. అదియేమి హరికథా కాలక్షేపమున
కుద్యమించినట్లున్నది. ఔరా! తెలిసె. ఈ రాజేంద్రుఁడు జాగరమునాఁడు తానే
హరికథచెప్పటయొక గలదని తోచెడు. ఇది యాశ్చర్యకరమైన విషయమే! చూ
చెదగాక యెట్టివేడుక జరుగఁగలదో? (చక్కనఁ గూర్చుండును).

(వెనుక యవనికనైత్తఁగా- మృదంగాది వాద్యములవెంట రుక్మాంగదుఁడు హరి
కథోద్దేశమున గాన మొనర్చుచుండును. జనములునుందురు. రుక్మాంగదుఁడు హరి
కథా కాలక్షేప విధానముగా నువన్యసిండును. విదగ ముందటి యవనికపనును).

మోహిని—(ముందటికివచ్చి) ఆహా! ఏమి యీ రాజేంద్రుని విష్ణుభక్తియు గానమై
శిష్యమును, నదృతియుగా నున్నవియో! తానే యిట్లువన్యసిండుచు జనులకెల్ల భక్తి
మార్గము గలపుచుండ జనుల యాత్మలు నైవారమున కరుగుటయరుదా? ఈ
రాజేంద్రుడవరేణ్యుడొకడ నేను పై వేసికొనియున్న కుహకమోహమంతయుఁ దీటి
విక్రంభ మోహముప్పలిల్లుచున్నది. అయినను జూచెది. ఈరాజు నెట్లు మరులు
కొలుపవలయునో యావిధానమే తోచుపనున్నది. అతనియింటికి నేనేపోయి
కనిపించుకొంటినా, పలుచందనమునకుఁ గారణమగు. ఇంకెట్లు చేయవలయు?
అరాజు ననుజూచు విధానమైననెయ్యది? ఇతనికిగానమునమునందు మిక్కిలి
ప్రీతియాటచే గానమూలముననే యితనిమనసు గరగింపవలయు. దైవభక్తి
మొందగుటచే నేనును నెక్కుడుగా దైవభక్తి గలిగియున్నట్లు నటించి మదికెక్క
వలయు.

[ప్ర: (మాటలాడుకొనుచు) ఇరువురు పౌరులు.]

1. పౌర—ఓరీరాజుగారు మాత్రమే వెడలుదురట. అమ్మగారు పోవరట. ఎనలేవా?

మోహిని—(స్వగతము) రాజుగారెక్కడకుఁ బోవుదురు? అమ్మగారేలపోరు?

2. పౌర—అప్పు గారును బోయియుండిన మాకే కాక మనయాడువాండ్రకు సహితము వాయనములు లభించుచుండెను.
1. పౌర—ఒక్కొక్క ఘటమున కొక్కమాడవంతున దక్షిణలిచ్చెదరు వినలేదా ?
2. పౌర—తెలియునులేము. నేను క్రొత్తగఁ జూచెదమా ? ఎప్పటికి నిట్లేకదా ?

(మోహిని ముందఱికివచ్చి).

మోహిని—బ్రాహ్మణోత్తములారా ! రాజు గారెక్కడకుఁ బోయెదరు ? ఎప్పుడు పోయెదరు ?

1. పౌర—నీది యేమూరు ?

మోహిని—నేను పరస్థలమునుండి వచ్చియున్నవాఁడను.

1. పౌర—ఎంత తరస్థలమైనను మాఘమాసములో శివరాత్రి వచ్చుచుండఁగా, మారాజుగారు వింధ్యాచల ప్రాంతమునఁ జంద్రమాభిషేకము కయుత ఘటాభిషేకము చేయించుమాట తెలియదన్న నేమనవలయు ?

మోహిని—ఔనయ్య ! నేను దూరదేశమునకుఁ బోయియుంటిని గాన వినలేదు. శివరాత్రి మూఁడుదినములు మాత్రమున్నదే ఇంకెప్పుడు వెడలెదరు.

1. పౌర—మార్వాఙ్ములోనుండి యీ వృత్తాంతము తెలియదన్న నీ వెవరవో ? నీదో మాకేమిమాటలు పొమ్మ

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు).

మోహిని—ఇంతమాత్రము తెలియవచ్చెదదా ? నేను మున్నుండుగా నక్కడికి పోవుదును.

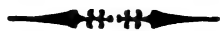
(నిష్క్రమించును).

[తృతీయాంశము-సమాప్తము.]

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగదనాటకము.

చతుర్థాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

వింధ్యపర్వతములోని యిష్టకామేశ్వరాలయము.

[ప్ర: మోహిని.]

మోహిని—మొన్న నే చతుర్దశి. అయితే కుంభాభిషేకమీ స్వామికి జరిగినది. పూజా విధానములన్నియు ముగిసినవంట. ఈ నాటివఱకు నాకారాజేంద్రుని జూచుట కాస్పదము కాలేదు. నేఁ డీస్వామియొద్దకు నా మహిళుఁ డేకాంతసేవకు వచ్చునంట. ఇప్పుడు తప్పిన నింక సంవత్సరమువఱకు సమయ మొదవదు. సంగీతకళానిధియు, భాగవత శిఖామణియు, ధగ్గుచూర్ల ప్రవర్తనాపాఠీణుఁడును నైన యీ రుక్మాంగదువై నాకేల యింత భక్తి పూర్వకమైన మోహము సంభవించినది! కపటమోహము పూని నాలుగుదినములు కార్యము చూచుకొని వ్రతభంగ మొనర్చిపోవ నుద్దేశించి యున్న నాకు నిటు నిక్కంపు మోహమున్న నే నేమి కార్యము చేయఁగలను?

(లోపల రుక్మాంగదునిధ్వని “మీరక్కడనే యుండుఁడు”.)

మోహిని—అదిగో! వచ్చుచున్నది ఇంక నా కార్యమునకుఁ బ్రారంభింతును.

(అని పీఠపెట్టుకొని).

సీ. అంభోజభవనురేం దార్పితచరణాయ

మరణదూరాయ సమశ్చివాయ

పద్మాస్త్రకోటిప్రభాదివ్యదేహాయ

మఖసంహరాయ సమశ్చివాయ

డమరుత్రిశూలఖడ్గ కపాలహస్తాయ

మథితదోషాయ సమశ్చివాయ

గగనకల్లోలనీకలితోత్తమాంగాయ

మాళిచంద్రాయ సమశ్చివాయ

తే. గీ. నూని సంసేవితాయ నమశ్శివాయ
 మదనదర్పహరాయ నమశ్శివాయ
 మధువిరోధిశరాయ నమశ్శివాయ
 మంత్రమాపాత్మాకాయ నమశ్శివాయ
 ప్ర॥ రుక్మాంగదుఁడు (దూరమున).

రుక్మాంగ—(గానము నాలకించి) ఏ మీ గానచాతుర్యము! ఇట్టికాలమున, నెవ్వ
 రీయు మేళపూజకు వచ్చియున్నారు? ప్రత్యక్షముగాఁ గోకిలయే గానము నేర్చి
 పొందుచున్నట్లున్నదే! ఇంకింత విందును.

మోహిని—

కం. శూలిఁ గపాలమస్తక
 మాలిఁ నయశాలిఁ జంద్రమాలిఁ గ్రతుని
 రూలిఁ సుగుణాలిఁ శుభ
 శీలిఁ సారంగచర్మ చేలిఁ గొలుతుఁ.

రుక్మా—అహ! వీనులవందై యీగాన మింతానంద మొనగూర్చునే! లోనికిఁబోయి
 యెవరో తిలకింతువా? పూజాభంగ మొనర్చితివని యీనారికిఁ గోపము గలుగునో?

మోహి—నీ. నీటఁదేలుశరంబు పాపిసోలుసరంబు

ధరియింప భరియింపఁ దలఁపఁడేని
 ఉబ్బిపాతెడియాలు బెబ్బులిబలుతోలు
 జడలందు నొడలందుఁ బడయఁడేని
 యుగముగాల్చినచేదు జగము గెల్చినబోదుఁ
 గడిసేయఁ బొడిసేయఁ గలుగఁడేని
 అలివేడివలిచంట వెలలేనివలియింట
 నుండఁగాఁ బండఁగా నోపఁడేని

గీ. ఈడువత్తురె మీపాటి కితరమూర్తు
 లవనిమండలి దేవనేత్యాభుజంగ
 త్రిపురసంత్రాస జాహ్నువీరీరవాస
 క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

రుక్మాంగ—ఆహా! ఏమి యీస్వరవైఖరి! ఎంతెందును నేను వినియుండలేదుగదా!
పూజాభంగమైకమనానె. ఇంకేమైనమానె. పోయి మాచివత్తును. (మెల్లగా లో
నికిఁబోయి మోహినినిఁబిది, దిగ్భ్ర)మును నభినయించి యొక్కింతసేపుండి వెలుపలి
కివచ్చి) ఆహా! ఎవ్వరీతరుణీలలాను! శచియో! రతియో! ఎవ్వరో యెఱుంగఁ
గదా? ఇది యేరాకన్నయయో యవ్వరసయో యుండవలయు. కాకున్న నేను
చూచినవెంటనే నాకీతరుణిపై నితవ్యామోహము పుట్టునా? ఇక్కడనేయుండి
యీలలన పూజావిధానమైన పిదప నిక్కడకువచ్చెనా యెట్లయినఁజేసిమాటలాడించి
చూచెద.

సీ. కందు చెందని సుధాకరపూర్ణబింబంబు

మెఱసిపాఱకయున్న మెఱుపుఁదీఁగె

పంకంబునందుఁ గీడ్పడనిమృణాళముల్

కవవిచ్చిచననిజక్కవయుగంబు

వికసించి మొగడనివిమలాంబుజాతముల్

కర్కశంబులుగానికరికరములు

చిలుకముక్కుంటనివలఁతిబింబఫలంబు

తతకాంతిఁబాయనిదర్శనములు

ఆ. అనంగ నాననంబు నంగంబు హస్తముల్

చన్నదోయి వాలుగన్ను లూరు

లలఁతిమోవి చెక్కు లలరు నియ్యరవింద

గంధి యెచటనుండు కాంతయగునొ.

అతరుణి యవ్వరవెలఁదియైయున్నబూజావిధానమైనపిదపనట్లేయంతర్ధానముఁజేచిన
గతియుమి? లోనికిఁబోయి యిప్పుడే మాటలాడించెద. ఏల భయపడవలయు?
(లోనికిఁబోవ నుద్యమించి) వలదు వలదు. అది దుడుకుతనమగు. దేవాలయమున
జైనధ్యాన మొనర్చుచున్న యాతరుణీమణి యెవ్వరైనయెఱుంగక ప్రార్థనాభంగ
మొనర్చి మాటలాడుచుట పాడిగాదు. ఈ యెడనేయుండి తిలకించుచుండెద.
ప్రార్థన నిలిపెనా పోయి ప్రశ్న మొనర్చెద. ఇంతలో సంతర్ధానమయ్యెనా
దినదినము విందేయుండి యెన్ని యేండ్లయినను మానక యాతరుణి మఱల సందర్శన
మిచ్చువఱకు మానకుండెద.

మోహి—సీ. గంగానదీజూట కైరవాప్తకిరీట

శమనకవాట పశ్యల్లలాట

వ్యాఘ్రాసురాఖేట వనకాసనకరోట

విబుధపర్యతకూట వేదఘోట

మృత్యువక్త్రవపేట మిహిరపాదాశాట

జితకాలకూట యానతవిరాట

దూరీకృతాగాట త్రుటితకుంభినిశాట

వరభక్తసంఘాట వజ్రఖేట

గీ. వాఙ్మీరాఘాట దురితపావకకృపీట

ఘనభూకాస్ఫోట భూమిపంకజవరాట

తాపసస్తోత్రవాచాల దక్షవాట

భీమశివలింగ హాటకస్తామపూట.

(కొంచెమూరకుండి) ఆహా ! ఆ ధరణీశవరుడు నన్ను దిలకించి యట్లే వెలికిబోయె.

మరల రాండయ్యో. ఏమికారణమో ? నేనేపోయి దర్శించుకొందు. (వెలుపలికి రాబ్రయిల్చింప)

రుక్మా—(స్వగతము) ఆహా ! గానము నిలిపినట్లయ్యె. ఇంకఁబోయి విచారించును. (లోపలికి వచ్చును).

మోహి—ఎవరుమీరు ?

రుక్మా—తరుణీ ! నేను రుక్మాంగదుఁ డను పేరఁబరఁగు ధరావిభుఁడ. ఎండిన చెట్టు నైనను జిగిరించి యెలర్చురీతి మనోహరగానమున నీయఁజూనాధు స్తుతించుదు దిక్కులనెల్ల మిఱుమిట్లు మించులేజమున విలసిల్లు నీవెవ్వరవు ? (స్వగతము) హృదయమా ! సంధ్రమింపకుము. అయ్యో ! ఈతరుణీమణి తానెవ్వరని చెప్పు నున్నదోగదా ?

మోహి—రాజేంద్రా ! నేనెవ్వరైనదియు నెఱింగి కార్యమేమి ? జనసంచారములేని యీ శైలభూమి భాసిల్లు నీయిష్టకామేశుపూజకేతెంచుమున్న దాన. నిక్కడను జనసంచార ముండుభంగి యెఱింగితి. రాజేంద్రా ! నీ విక్కడకేలవచ్చితివి ?

రుక్మా—కామినీ ! నేను నేఁడు క్రొత్తగా వచ్చినవాఁడనుగాను. ఇప్పుడు బహుదిన ములనుండి వ్రలి యును సంవత్సరముల కొకసారి శివరాత్రినాఁ డీదేవునకునయుత

ఘటాభిషేకమును జేయుచుండుటచే మొన్న శివరాత్రి యభిషేకమునకు శివదర్శనమున కేతెంచితి. భామామణి! నీవు దేవ వనిత వేయగుదువు కాని యితరముకాదు. ఈ యెడకు దేవత లెవ్వరును వచ్చిననా సందర్శించి యెఱుంగ అనుగ్రహించి చెప్పనూ నీ వెవ్వరవు? ఏల యిక్కడకు వచ్చితివి?

మోహి—రాజచందా! నేను మోహిని యను పేరఁబరగు నవ్వరసను. నేనును దేవదర్శనమునకై—

రుక్మా—మహా! కాంతామణి! నీ వవ్వరసవు కాకుండిన నొరులకు నిట్టి రూపవైభవముండు నే? నీసందర్శనము లభించుటకు వెన్ని యజ్ఞములొ యొనర్పవలయుఁగదా? నే నెంత ధన్యుఁడనైతివి! రమణి! మనసున నున్నమాట నిక్కముగా వచింతునా? నిన్ను జూచినప్పటినుండియు నెనలేని వ్యామోహము నాకుఁగలిగె. నీవనుగ్రహింపకున్న నాజన్మమే నాకువలదని నిస్సంశయ జరింపఁగలదు. అనుగ్రహించి నీ యాశ్చేష సుఖము నాకు నొసంగుదువా?

మోహి—(స్వగతము) ఒక్కంతవేళక యొనర్చెద. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఇదియొపురుషులమాట? ఎన్నఁడును జూడక యాకస్మికముగఁ జూచినంతనే మోహించుచు, మోహించుటయే కాక మోహించితినినికొంకులేక వదించుచుఁ దారతమ్యముగఁజింపక యాతీరుస సరసపు మాటలాడుట రాజధర్మమా?

రుక్మా—రమణి! నీయాన నిక్కమువదించెద నిన్ను మోహింపకుండుటకు నిన్ను దర్శించిన పురుషుల కెవ్వరికైన సాధ్యమగునా? నిన్నుఁ జూచినప్పడే నాకు దిగ్భ్రమముగలిగి పరవశతప్రాప్తింబె.

సీ. చక్రవాకులమించు సవతురాదనిపించు

వలిగుబ్బచనుదోయిచెలుపు చూచి

నిండుచందురుకాంతి నిరసించునల్లంత

మొలకనవ్వలముద్దుమోము చూచి

యింద్రనీలపురంగు నెరపునేయఁగడంగు

కుటిలకుంతలములకొమరు చూచి

మరుబాణములయేపు నెరపునేయఁగనోపు

నిడువాలు గన్నులకడిమి చూచి

గీ. పాలపుమీటిస నెలవంకబొమలఁ జూచి

రమణఁదళుకొత్తుబింబాధరంబు చూచి

తలిరులనుజోలుమ్మదుహస్తములను జూచి

పలవ కుండంగ నెంతటివాండ నబల.

నీ వెవ్వరి పనితపో ! యెవ్వరి గృహిణివగుదువో యను సంతకమును వొడమిసందునఁ బాప భయమున మేనునఁదొట్టుపాటుగలిగె. నీవచ్చరనై యుండఁగూడదాయని మిక్కిలి కోరితి. నీవప్పురవేయై యుండుట నాభాగ్యమేకదా ! పాండరికాది యమ్మలొనర్చినవారికినిఘోరయుద్ధమునమరణముఁజెందినవారికినిగాక నినుబోలు నప్పురల సహవర్తనము లభింపదనుట నే నెఱుఁగుదును. అయినను మదనువాఁడి బాణములవాడి కోర్వఁజాలక యీప్రార్థన మొనరించెద. రమ్ము. నన్ను ధన్యుఁ జేయుము. నాకుఁగల యైశ్వర్యమునెల్ల నీస్వత్వముగానే భావించి నా కేలిక సానివి తమ్ము. రమణీ ! నీవు తడసిన నేవోర్వ.

చ. మొకరిపి సాళితుమ్మెదలమూఁకకు గండపుగాలిరాకకు

మకరపతాకుఘాతకును మామిడిమోకకుఁ జంద్రుకాకకు

బికములవీకకుఁ సిరులఁ బేర్చినయామనియిచ్చునీకకు

జకితమ్మగాక్షి యోర్వనికఁజాలఁగృపామతి నాదరింపుమా.

కుసుమ కోదండుఁడు మననీడు. వీడి ! నీమనోహరాలింగనమిమ్ము.

మోహి—రాజేంద్రా ! ఇట్లునర్చుటవలన నీగౌరవమునకు హానికలుగదా ? కన్న వారుకైవీచి పిలిచినంత నే కలయఁగల కామిని యంచు నన్నెంచితివా ? ఊరకుండుము. నాకుఁ గోపముగలుగు. నాదారిని బోనిమ్ము.

రుక్మా—మారనారచములఁదూలి కడగానని యాపదఁ బ్రాణములఁద్యజింపవన్ననన్ను నీయధరామృత పానమునఁజేసి రక్షిండుటకంటె నీ కింకొక దారిగలదా ? కామినీ ! నన్నుఁ దెడకుము. అరగంటఁ జూడకుము. నిన్నే నమ్మియున్నాను. నీకంటె నితర మెఱుంగను. నాకుఁ గలవన్నియు నీకే యర్పించెద.

మోహి—ధరణీధవా ! నన్నిట్లు బాధపెట్టసాగితిని. దేవలోకమున విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగాడుదు దేవేంద్రు ననుగ్రహమునకుఁ బాత్రులమైయున్న నన్నుఁ బోలినయచ్చరలు భూమికిదిగి నీవెంత రాజునైనను నిన్నుఁబోలిన యొక్కరివశమున మెలఁగుటదగునా ? పల నెలవేలని కోరికలు ? నన్ను విమ్రుము. నీకు శుభమగును. పోయివచ్చెద.

1

రుక్మా—తరుణీ జనవతంసమా! డ్డీనీటి నిర్దయయుండు నే? నీవనుగ్రహింపకున్నఁ బ్రాణములు వాయుమనవి చెప్పమాట యలిశయోక్తిగాదు. జీవచారికముగాదు. నాయాన నిక్కము. ఏల నన్ను నిరాదరణ మొనర్చి పోవనెంచెదవు.

అనుబంధము 11.

నిన్ను నమ్మిన యొకప్రాణిని బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పించుటకు నింత యుపేక్షయా? నీ చరణములంటి నేడెదను. నిరుమానకు.

మోహి—అహా! రాజన్యా! ఇదియేమి నీయపేక్ష? దేవవనితనైన నేను నీతో నెట్లు మెలంగనేర్తు. ఆరాకేశ్రురమున నొదఱతో నీకుఁ దరుణులున్నవారే వారి కనుచర భావమున నేనెట్లుండనేర్తు? ఇదికానిపని. నీకుఁ దెలియదా? ఊరక దేవదర్శన మొనర్చి నీదారిఁబోమ్ము.

రుక్మా—రమణీమణీ! నీవె నన్నింత కటాక్షించితివా! నాయువతులఁ బుత్రుని నా సర్వస్వమును నీయాధీన మొనర్చువాఁడ. నీమాట జపదాటక మెలంగువాఁడ.

మోహి—రాజేంద్రా! మోహమునఁ గన్ను గానక కార్యసాధనమునకై యే మేమో వదిలిపడవచ్చుఁగాని యవియన్నియు జరుపుటకగునా? నీవపేక్షించినది త్తణిక సౌఖ్యము. అది లభించిన వెంటనే యభిలాషలన్నియుఁ గడముట్టఁబోవు. తరువాత నొకవిధము మోహముండఁగలదా? ఏల తెలియనిభంగి మాటలాడెదవు? అన్న మాటతయు నీకు జరుపుటకు సాధ్యమగునా?

రుక్మా—కామినీ! నానదుద్దేశము సంశయించిన మాటలాడి నీవు నాకెంతయ్య దప్పానర్పితివి. అదే! అందున్న యిష్టకామేశు పాదపద్మములైన వచించెద. నీమాట నేజపదాటకువాఁడఁగాను. ఏల నన్నింత పరీక్షించెదవు? నను నీకృపకుఁ బ్రాత్రునిగాఁ జేయుమా?

మోహి—సరణీవరా! నీకొదఱతో తరుణులుండురే? పుత్రుఁడును నున్నవాఁడని నీవాడిన మాటవలనఁ దెలిసె. నీదారలతోఁగల యువభోగము చాలదా? చూచిన వారి నెల్లరు రూపవతులైన మాత్రముననే యేమి? ఇటు కలయఁగోరుట ధర్మమా? ఈయాచరణము సిద్ధార్థులు సమ్మలించురే? నీకుసుఖమా? నాకుసుఖమా? వదలుము నీకోరిక.

రుక్మా—మోహినీ! నాభార్యత్వ నేఁగోరిన వెంటనే నీకుఁజరణదాసులు గానుండుటకు నామోదింపఁ గలరు. నాపుత్రుఁడు నీపుత్రుఁడేయగుఁగదా? ఇంకెల నీవిషమ పరీక్ష! ఎట్లును నను గృతార్థుఁడేయక నీకుఁ దప్పదు. ఆపరమేశునానవచించెదను. నిన్నుమానిన పనితాంతరప్రసక్తి నే నిర్భయింపను.

మోహి—పరమేశా! ఇష్టకామేశా! నినుదర్శించి పూజయొనరింప వచ్చియున్న నాకు నెట్టి తగులము ఘటించితివి?

రుక్మా—వనితామణీ ! ఇంక దాసుసింపకుము. నన్నునుగ్రహింపుము. పూర్ణాభిలాష వశమున వాంఛించిన నీకొంగిలి దయచేయుము.

మోహి—అయిన నీవు నన్ను విడువవు ?

రుక్మా—నిన్ను విడుచుటకా యింత నేవునుండి నేనిట్లు పార్థింతుట ?

మోహి—రాజచంద్రా ! అస్పృశులగు మాకు మానవసహవాము సూతరము కాదు. ఆయిన నన్ను నీవు గారవించినన్ని నాళ్లును పనితాంతర ప్రసక్తి నీవు మానెదవనియు నాయాజ్ఞ నీవుండఁగలవాడనియు నీవు నమ్ముకనుగు ప్రమాణ మొసంగితివా నేను. నీమాటకు సమ్మతించును.

రుక్మా—(మోహిని చేతులుపట్టుకొని) రమణీ ! నన్ను గృతార్థుఁజేసితిని. ననుభవము జేసితిని. నీ చేరీతిఁబ్రమాణముచేయునున్నను జేయుదును. నాత్మత్రునాన వదించెదను అదే ! ఆలయముననున్న యిష్టకామేశునాన తానఁజేయువాఁడ. నీవు నన్నునుగ్రహించినన్ని నాళ్లు పెరివనితలఁ గాక్షింప. నీ వేమిచూచుచెప్పినను నిందుకంటైన జవదాటక జరుపువాఁడ. ఇంక వైనను నన్నునమ్మితివా ? నీయాలింగనము నేయొద్దించితిని యెంచవచ్చువా ? (ఆలింగనము చేసికొనఁబోవ).

మోహి—(తప్పించుకొని దూరముపోయి) నిలు మింత త్వరయేల ? నీవు ప్రమాణ వాక్యము నాయుష్టకామేశునొద్దనే వదిలియున్నము. పిదప సూరికిఁబోయి నీవచనముల కన్నటికి నామోదించితిని నీపట్టుచుహిషి యెవ్వరో యామెతోడను నీవుత్రవతియగు నీ కాంతతోడను బలికింపుము. పిదప నీయిష్టానువర్తనమున నేనుండుదాన.

రుక్మా—రమణీ ! సమధిక వ్యామోహమునఁ దల్లడిల్లుచున్న నన్ను నీ వేమి పరీక్ష చేసినను నెట్టి ప్రమాణము గోరినను సమ్మతించువాఁడనే. ఆయిన మఱల సూరికిఁబోయి త్రైతవతి యగు నాయుగమహిషి తోడను సమ్మతించినమాట పలికించువఱకు నీ యాలింగనమునకు నంతరాయము కల్పించితివే యిట్లు నహింతును ?

అనుబంధము 12

మోహి—నీవు నన్ను జూచి చూడకముందే యింత మోహపుమాటలాడితిని. నీ మోహము తుణఁగురగురుగు నేమో యుచున్నది నీకింతవకాశమిచ్చితి. అదిగాకతత్కాలమున నుద్భవించిన యంధ మోహమున నీవు నను జేపట్టుట నీమహిషి కలుష్టమైన నవ్వడు మానదును నీకెట్టి దుష్టితియు నెట్టి దుఃఖమును గలుగఁగలదో నీ వెఱుంగనేరవా ? అది నీకు లేకుండఁజేయుటకును నీసమయము నభిలషించితి.

రుక్మా—కానిమ్ము. నీయిచ్చయొప్పున నెఱవేర్చెద. నీపట్టును నీయిష్టానువర్తనమున మెలఁగనెంచియున్న నన్ను నీవెట్లుకొన్నను విహితమేకదా ? పోదమురమ్ము స్వామి దర్శనమునకు. (లోనికిఁబోయి) మోహినీ ఈవరమేళు నెదుటఁ బ్రమాణము చేయుచున్న నీయపేక్ష నిర్వహించెదను.

మోహి—నాథా! నాకేమియుల్లభమాణమువలదు. నీమాటకంబై నిదియొక యెక్కువయా? ఊరక నీమనసరయుఁగోరి యడిగితిఁగాక. నీవు మాటయిచ్చి యుండినదే చాలు.

రుక్మా—మనోహరిణీ! నీవెట్టి యుదార దయానుభూషణువు. నిన్ను జేవట్టుట నాకెంత ధన్యత. నీవు వలదన్న మానితిఁగాక నే నాడిన మాటకంబై నీయొడ నొనర్చు ప్రమాణము నాకెక్కువ యుపించదు. చెప్పినది చెప్పియున్నాను. మనకింత సమ్యక్రమావహింపఁ జేసిన యాయుమామనోహరు నిష్ఠకామేశు మతిం తము.

నీ. దంభోలిధరసతి తాబూలవేటిషు

దహనబింబాధరీస్తనభరేషు

శమనశుద్ధాంతయోషాఫాలభాగేషు

నిఋతిసాశ్వీయుఖినీరజేషు

కంఠినాయకబాలికాకర్ణపత్రేషు

గంధవహంగనాకిచభరేషు

రాజరాజాంతపురస్త్రీకరాగ్రేషు

కరకంఠభామినీకటితటేషు

గీ. చంద్రశకలంతి హారంతిచందనంతి

విశదహాసంతి హీరంతివిచికిలంతి

దర్పణంతి దుకూలంతి తపయశానిసి

క్షేత్రభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

నీ. కోటిమన్మథరూప హాటకాచలచాప

చటులబాహోటోప శరణుశరణు

త్రుతిచుతుష్టయఘోట శుభ్రగంగాజూట

జలజాననకరోట శరణుశరణు

వ్యాఘ్రాసురధ్వంస వర్ణితమీమాంస

చంద్రఖండవతంస శరణుశరణు

భుజగేంద్రకేయూర భువనత్రయాధార

సద్భక్తమందార శరణుశరణు

గీ. సతతకరుణాఘనాపాంగ శరణు శరణు

సామజాసురమదభంగ శరణు శరణు

శైలకన్యామనస్సంగ శరణు శరణు

శరణు విశ్వేశశివలింగ శరణు శరణు.

మోహిని—(ముందటికివచ్చి స్వగతము) ఆహా! ఈరాజవరుపై నాకెంత మోహము జనించినది. ఈయనకుఁగల దైవభక్తియు సోత్రనైపుణ్యమును జూడ నవకాశము కలిగినంత నే నాయెడ మోహ మెక్కడ తిరుగునో యను భీతి నాకు జనించుచున్నది. అట్లతఁడు ప్రీతి మరలించిన నే నెట్టిర్వంగలదానను? ఏమిచేయుదును? (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఏమేమో దీర్ఘలోచన చేయునట్లున్నావు.

కుక్కా—ఏమియులేదు. నావీనులకు జల్లఁగ నాథా యని సంభోధించితివి కాని నీకొంగిలి యైన నొక ముద్దయిన నాకీక మనలఁ జేసితివేయని చింతించుచుఁ దీఱని యభిలాష వశమున నిన్నడుగుదు నా వలదాయని యోచించుకొనుచుఁటిని.

మోహి—కొంగిలికి ముద్దనకు మాత్రమా నాథా! నన్నింత యాచింపవలయువా! నీ పపీఠించిన కార్యమెల్ల నేమను నొనర్పవలసిన దాననేగదా?

కుక్కా—అట్లయిన నే ధన్యుఁడ. కడుధన్యుఁడ. (అని యాలింగనముచేసి ముద్దిపడును.)

(యవనికపడును).

చతుర్థాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

—o—o—o—

రుక్మాంగదు సంతోషరము.

[ప్ర: కోమల-చంద్రకాంత (రుక్మాంగదుని భార్యలు)]

చంద్ర—కోమలా! ఇంక మనమెట్లు సహింపవలయు? ఎంత వేడికొన్నను రాజన్యండు తిరుగువాఁడా? ఆ కాంతకు మనులుగొని ఘోరప్రమాణ మొనర్చియున్నాఁడు. దీనికేమి చేయదము?

కోమల—చంద్రకాంతా! దీని సూరక యిట్లే పోవనిచ్చిన బ్రతికినన్నా భుజనకుడుఁగియు గదే! రాజునకు భోగినులెందఱో యుండురుగాక యెవ్వతెదైనను నితరుఁ గలియఁగూడదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే? దేవతలలోని వెలయులగు నా కామిని కిట్టి సాహసా మొదవెఁగాక.

చంద్ర—కోమలా! మనమిప్పుడు మనోదార్ధ్యముఁ జూపనున్న మనకార్యమంతయుఁ జెడిపోవు. మనమెల్ల విజృంభించిన మమ్ము మాత్రము మీఱఁగలవాఁడాయా రాజేంద్రుఁడు? తుద కామోహినియే భీతిఁజెంది కళవలించి వరువెత్తునట్లు చేయఁజాలమా? కోమల—చంద్రకాంతా! మనమెల్లవీరాజేంద్రునగ్రమహిషి మగు సంధ్యావళినిమున్నిడు కొని ప్రయత్న మొనర్చితిమా కార్యసాధనము కాఁగలదు. ఆయమ రోమిచెవ్వనో యిరయుదము. అదే యాయంతఃపురమున నయ్యెడనే యాయమకనుపించుచున్నది. పోయి విచారితమురమ్ము. (అని యిరువురును రంగము ముందటికి వచ్చెదరు.)

[ప్ర: సంధ్యావళి.]

చంద్ర } ఆక్కా! సేవించెదము (నకుస్కరింతురు)
కోమ }

సంధ్యా—వారినిరువురిని నాలింగముఁ జేసికొని చెల్లియలారా! సుఖమున్నారా?

కోమల—అయ్యో! ఎట్లు సుఖము జనింపఁగలదు?

సంధ్యా—వీల యిట్లాదెదరు?

చంద్ర—అక్కా! ఏమియు వినలేదా? మనవాఁడు వీ యొద్ద కింకనురాలేదా?

పృతాంత మేమియు వినలేదా?

సంధ్యా—ఏమి? ఏమి? నాథుని కేమైన నావదగలిగెనా? సుఖముగ నున్నాఁడని యంతకుముందు వింటినే!

చంద్ర—అక్కా! అట్లయిన నీ వెరుగవు. నవిస్తరముగా వివరించెద. మననాథుఁ డిష్ట కామేశునేవరకుఁ బోయియున్న కాలమున మోహించును నప్పురను దిలకించెనట. మోహించెనట. అతఁగఁ తన్నుమానిన పనితాంతరప్రసంగము విభునకుఁ గలుగ రా దనియఁ దనమాట నెన్నఁడును జపదాటరాదనియు, విభునితోఁబ్రమాణమొనరిం పింది, తన పాణిగ్రహణమునకు నీవు ముఖ్యముగ నమ్ములింపవలయుననియు, నీసమ్మతి వడసినపిదప నేపాణిగ్రహణముగావింపవలయుననియు నింతయన ర్థముజరిపియున్నది. మా ప్రాణములు మా భాగ్యచుంతయు నిప్పుడు నీచేతున్నది. నీవు మాత్రము నమ్ములింపక పోలివా యా మోహి చప్పరిముఖమున వచ్చినదారి వట్టుకొని యూరేగి పోవఁగలదు. దృఢమానసముననీని కార్యమొనర్పవలయుననినీచరాణములవై బడి వేఁడువారము. (ఇరువురును సమస్కరింతురు).

సంధ్య—ఎవ్వరు చెప్పిరిమికింత వృత్తాంతము?

చంద్ర—ఒకరని చెప్పుదురా? ఊరంతయు నీ గజివిడి నిండినది. నా దానివలన నీ వృత్తాంతమంతయు నే నెఱింగితి.

సంధ్య—నిక్కమే యుండవచ్చును. మననాథుఁడూరికి మఱిలివచ్చి రెండుదినములు కావచ్చినను, దన శుభదర్శనము నాకొనంగ కున్నాఁడు. బాలుని ధర్మాంగదు మాత్ర మింతకుముందుఁ బిలిపించుకొనియుండె. ఆబాలుఁడును నాయనగారితో, జెప్పఁ గూడని చక్కదనముగఁ యొకకాంత వచ్చి యున్నదనియు నాయమ నాకు వినతల్లియని చెప్పిరనియు నాతోఁజెప్పె. నాయొద్దకు సంకోచము తోడనే రాకున్నాఁడని యిప్పుడు తోచుచున్నది.

చంద్ర—అక్కా! చెప్పితిమే అంతయు నీచేతనున్నది. నేఁడో—తీపో నాథుఁడు నీసమ్మతి యడుగ రావచ్చును నీవుమాత్రమీయకుండుము.

సంధ్య—చెలులారా! మీకేమజ్ఞాన మిట్టిమాటలాడెదరు? నాథుఁ డపేక్షించిన కోరిక జరుపుటకంటె సరికింకొక్క పనిగలదా? అతఁడాజ్ఞయిడిన భంగి జరుప కున్న నది పాలివ్రత్యమునకే భంగము గలిగించుఁగదా? యోచింపుఁడు. మీరు చెప్పు నట్లుండుట కానివని. ఆశ్చర్యము నా సమ్మతి యొనఁగెద.

కోమల—అయ్యో! సోదరీ! ఎవతెయ్యేకానితానువిభునకు మెచ్చులాడియైనఁగావలసిన సొమ్మును, వేణుభిలాషములన్నియుఁగలిగించుకొనవచ్చుఁగానివిభునిశరీరమునకుఁదన కంటె హెచ్చగు స్వాతుత్తము గల యితి భార్యల యొద్దకుఁ బోవరాదని ప్రమాణము చేయించుకొను నే. అదియొక్కసంలిహా? దానియెడఁగృహజూపవచ్చునా?

నాప్రత్యక్ష భూమినియిట్టిభూరత్రమాణముగోరునే? కన్నవారిఁగలయు వేశ్య
యగుటచేఁగదా యెంత సాహసమువ భద్రమిచ్చినది ?

సంధా—చెలులారా ! మీరెల్ల దప్పక పారవడితిరి. మన నాధుని మోహము నా
కన్వించెనేయని యాకాంత యెడఁగలిగిన యీర్ష్యచే నట్లాడెదరఁగాక యొక్కొండుక
యత్నము క్రమముఁ బరిశీలించితిరా మీకుఁ బశ్చాత్తాపముగ్ధి కలుగకపోదు. అతన్ని
ప్రమాణము కోరినది యెట్లుండినను మననాథుఁడు ప్రమాణము నిచ్చినదిగదా ముఖ్య
ము. నానమ్మలి యిప్పించెనని భుంఁడెంతయో ప్రీతితో నిచ్చినమాట తప్పఁజేయ
వలెనా ? నాపై నెంత ప్రీతియో నారెడ నెంత విశ్వాసమో యెడఁగన్న
నాథుఁడా మాటఁ దెప్పియఁడునా ? ఆ విశ్వాసమునకు వేరై భంగము దెచ్చు
కొఁడునా ? అది యటండనందు. ఏవేళయందుఁగాని యెట్టికార్యము వట్లఁగాని
నాథుఁడేమభిలషించినను నామాట నడచుట పరివ్రతయగు మానినికీడితరానవని.
అందునకుఁ దప్పి పారివ్రత్యమునకు భంగముఁ దెచ్చుకొందునా ? వాచేతఁగాదు.
నా పరిహరణమునకు నే నవశ్యము సమ్మతించెద. మీరింకొందాడకుండు.

కోవల—అక్కా ! నీ వేమో మాటలాడెదవుగాని, విశ్వాస భంగము గానపాతివ్రత్య
భంగముగాని దీనివలన నెట్లు సిద్ధించును? నీవుసమ్మతిమాటయిచ్చుటకును నీయకుండు
టకును స్వాతంత్ర్యము నీకు లేదా? అట్టిచో నేను సమ్మతించనని చెప్పిన, నేమా
త్రమును దోషము గలుగదు. రాధునిమాట జరుపలేకపోయిన దోషము సిద్ధించునని
నీవాడ నెంచితివా ? కానిమ్ము. ఆదోషము నీవు సమ్మతించుటవలన రాఁగల
ఫలమతోఁదులదూఁగఁజేయుము. వీది యెక్కువగునో? ఆఫలము మహాభూరము.
నీయంతకు నీవై పతివియోగము ఘటించుకొని యంగలార్చుటకటి. అట్టి వియోగము
లభించ నున్నప్పుడు పరియుండియు లేనివాఁడే యగుఁగదా ? అది వైభవ్యమున
కంటే నికృష్టస్థితియని నేనెంచెద. అది యటండ నీతోఁగూడ నాకు నితర యువ
కుల కంతయూ వియోగము ఘట్టిఁజేయుఫలము నీ వరయలేవైతివే ? ఈదుర్విధి
యొక్కవగునా? దోహకాంక్షచే నొక వేశ్యయుపదేశించిన మాటపై యత్న
యత్నములరయక తత్పాణిగ్రహణ దుష్కార్యమునకు నీసమ్మతి యడుగవచ్చి
నప్పుడు వలదనుటవలనఁ గలిగెడు దోషమెక్కువగునా ? అయ్యో ! ఇంతరయ
లేవే ? అనుగ్రహించి మామాట పాటింపుము.

సంధా—తరుణీమణులారా! మఱియొకమాట మీరే యొడించుకొనుండు. పాతివ్రత్య
మట్లుండుఁగాక యామోహినిపై నెంతయో లీతగాని యభిలాష లేకున్నమననాథుఁ
డట్టి ప్రమాణముఁ జేసియుండునా ? నే సమ్మతి యొసంగని కారణమున నయ్యభి
లాష లీతకున్న సతని మనసెంత నొచ్చునో ? అతనికెట్టి యావద గలుగనో? అది

కొంచెము విచారింప వలయు:గదా? నాభుని కట్టేమైన నాపదగలిగిన మనమెప్పుడు
గాని భరింపఁగలమా?

అనుబంధము 14.

జోమల—అక్కా! నీపూరక లేనిదీరి తెచ్చివెట్లుకొనియెవవు. ఏమో సమయ
దోషమున మోసము పుట్టియుండు, నప్పటి కేవో ప్రమాద మొసంగెఁగానియోమో
హినిలభింపకపోయిన మనవిభుని కెట్టి యాపదలైన రాఁగారణములేమి? అది వెదలి
పోయినంత నేయొక వేళనొకటిరెండుదినములు కొంచెముసోదించారముకలుగవచ్చు
నని యెంచుకొన్నచు నచిరకాలమున నేయెవయంతయును అదిపోఁగలఁడు. ఇట్టిపనికి
సాహసించి సామాన్య వేశ్యలభింపకపోయినంత నే లోకము మునిగినట్లెంచువా?
సంధ్యా—అక్కలా! మీరుచుక యోనించుకొనుఁడు. ఆమోహిని సామాన్య వేశ్య
యంటిరి. ఎంతపరిశ్రమైన సాహసించుఁగలది యంటిరి. ఒక వేళ నాభుని మాటకు
నే సమ్మతింపవచ్చు నాకాంత మనసువ్రిప్పి తన పాణిగ్రహణమునకు నా సమ్మతి
లేకున్నను నొప్పికొని విభుని కెట్టవట్టుట కభ్యంతర మేమైన నున్నదా? అప్పుడు
నే నెట్టిదాన ననుచు? విభుని మాట తో)పి చేయుటగాక విభుని మనసున వంత
జనించు కార్య మొనర్పినదగుటగాక యింకెన్నఁడును విభుని ప్రేమపడయుటకర్హత
లేని దాననగును. ఆమోహిని నామనసరయుఁగో సమ్మతియును నెవము గల్గించి
యుండిననుగల్గించియుండవచ్చుఁగదా? దానికి నేనై చెడుతనముచెచ్చుకొందునా?
మననాభుఁ డొక వేళ నేకారణము లేకయే మమ్ముఁ గన్పెత్తి మాడక నిరాదరణ
మొనర్పిన మన మేమొనర్పఁగలవారము? నే సమ్మతి యింకొచ్చు గారణములేని
నిరాదరణమునకుఁ గారణమొకటి కల్పించి యిచ్చినట్లు. సమ్మతియిచ్చిన పిదప
నెవ్వడైన నామోహినికేయనుగ్రహము గలిగి మఱలమనవిభుఁడుచు మృగించుటకు
నాస్పదము కలుగవచ్చును. కాని సమ్మతియివ్వకున్న నామోహిని కరుణించినను
విభుని యనుగ్రహము వడయుట దుస్థరము. తరుణీమణులారా! యోచించుకొని
యూరక సమ్మతించుటకు నెన్నియో కారణములు కనవచ్చుచున్నవి. చూచితిరా!
నాభుఁ డిచ్చటికివచ్చి రెండుదినములై యుండియు నాసమ్మతి వడయుట కైన ననుఁ
జూడరాకున్నాడు. ఆమాటకుగుటకుఁ గొంత కర్తవ్యము లేక యోచించునట్లున్నది.
నాభునికట్టి తొందఱపాటు కలిగించుట నాకుఁబూజియా? కాగితములేఖనయూ
నిండు (అని యక్కడనున్న కాగితమును లేఖనయూ గ్రహించి బాబు వా)యును).

జోమల—అక్కా! ఏమి జూబువా?సిరివి?

సంధ్యా—(బాబు చదువును).

సీ. అనఘుతారుక్మాంగదావనీశ్వరులకు.

దమముఖ్యదాసీసంధ్యావళిసతి

చరణంబులకు మ్రొక్కి సలుపు విజ్ఞప్తులు

ప్రాణేశమీరు వింధ్యాద్రిసీమ

మోహినీకాంతను మోహించుటయు నామె

వనితాంతరాసక్తి వదలుమనియు

దీనికి నాసమ్మతినిబొందుమనియుఁబ

మాణంబుగైకొన్నమాట వింటి

గీ. సంతసంబునిండె జాలగౌరవమయ్యె

మీకుమదినిఁబ్రీతిమీఱనిదియె

లిఖితమూలమన్నలీల నాసమ్మతిఁ

బంపియున్నదానఁ బ్రాణనాథ.

నాథా! ఇష్టకామేశ్వర సన్నిధి నప్పరస్తరుణియగు మో

హినీ కాంతకును నీకును గలిగిన సమయ నియమమునెల్ల వింటిని.

ఆ కాంత నిన్ను జేపట్టుటకు నాసమ్మతియొక్క నియమముగాఁ గోరి

యున్నదని వింటి. ఈ యాచరణము నాకెంతయు గౌరవము గలిగించి

నందులకు సంతసించుచు నీవడుగుటకుముందే నాసమ్మతి యనఁగా నా

మోహినీ కాంతఁ దప్ప నీ యితరకాంతలతో సంసర్గ మొనరింపకుం

డుటకు నే నొప్పుకొందునను సమ్మతి నోటచెప్పటకంటె వ్రాత

మూలమున వచించుటయే యొప్పునని యీకమ్మ వ్రాసియున్నదాన.

నిరతము నిన్ను వైవముగా భజించు,

సంధ్యావళి."

చంద్రకాంతా! ఈకమ్మ యీక్షణమున నెవ్వరితోడనైన మన నాథు నొద్దకు

బంపుము.

చంద్ర—అక్కా! కొంచెము యోచించుకొనుము.

సంధ్యా—అటులైన నే నెవ్వరితోడనైనఁ బంపెదను.

చంద్ర—కోపగింపకుము. ఇట్టిమ్ము (జాబులీనుకొని లోనికిఁబోవును).

కోమల—అక్కా! నీవొనరంచినది యుక్తమనియే దీన్హలోచన మొనర్చిన నాకుఁ
దోచుచున్నది. ఇంకే కారణము కాకుండిన నీవు వదించిన తుదకారణము కలదు
కదా యదియేనున్న మోహి తరువాత నీసమ్మతివలదని చెప్పఁగల కారణము. అది
మిక్కిలి సమర్థమైనదని నాకుఁ దోచుచున్నది.

సంధ్యా—అంతకంటె ముఖ్యకారణము నాభువాఙ్మ జరుపుటయే. చెలియా! పాతి
వ్రత్య ధర్మాచరణమున నెంతమేలు కలదు. సాన్నిధ్యేదేవి తన పాతివ్రత్య ప్రభావమున
మృతపతిని బ్రతికించుకొనియె. ఇంక నంతకంటె నెక్కుడగు కార్యముకలదా?

[పునః ప్రవేశము: చంద్రకాంత.]

సంధ్యా—ప పిలివా సఖియా! యాజాబును ?

చంద్ర—అప్పుడే కనిపితిని. నాథుఁడిందువచ్చు నేమో యని నిరీక్షించుచు నింతవఱకు
మసలితి.

సంధ్యా—నాథుఁడిందేల వచ్చుననుకొంటిని ?

చంద్ర—వింధ్య ప్రాంతము నుండి మఱలివచ్చి సపిదప నిశ్చుఁ జూచుటకును, నీసమ్మతి
వడయుటకును మొగములేక యింతవఱకు దిక్కుఁతోచక సుకోచించు నాతనికి
నీవాజాబువంపుట తూఁగి యాడు వానికిఁ బఱువుచేసియుచ్చిపట్టయ్యెఁగదా? కాబట్టి
వరుగె త్తివచ్చు ననుకొనుచుంటిని.

[ప్ర: మోహిని (వెలుపలి ప్రక్కని జాబుచేపట్టి)]

మోహిని—(స్వగతము) ఆహా! ఇదియేమి ఋణానుబంధము! నాకృత్రిమ మోహముం
తయుయదార్థ మోహమైపరిణమించె. రుక్మాంగదు పట్టమహిషి సమ్మతిగోరియుంటి
గదా? అది యడుగుమనుటకే నాకు నోరెగయకుండె? నేనడిగివచ్చెదనని యీ
రాజేంద్రుఁడు పలుమాఱు చెప్పినను, నామె యొప్పుదనియు నప్పుడు శంకరు సన్ని
ధానము నొనర్చిన ప్రమాణమునకు భంగము కలిగిన నేనెక్కుడ నతని మానిపోవల
వచ్చునోయను భీతిచే నామహిషి ముగళాంగ దర్శనమైన నిరంతరము నొనర్చు
చుచున్నదియు వలదనియూపును వచ్చితి. ఇచ్చొడట్టుడుగుటకుముందే సంధ్యావళిదేవి
యీజాబు పంపవలయునన్న నెంత మహాదారగుణము ? ఎంత పారమార్థికము?
ఎంత పరోపకార వరత? ఎంత యాత్మతిరస్కారము? ఇట్టి మహాదారలింకను
దర్శించుకొననే వలయుఁగదా?

(లోపలి కైపుజారి)

ఏమంటిదానీ! అక్కడనే కూర్చుండియున్నారా? ఈమువ్వరిలో సంధ్యావళి యెవరు? ఓహూ! అమధ్యనున్న యామెయో? మోముదాచిననే మహత్వము తెలియుచుందా? (సమీపించి) సంధ్యావళిదేవీ!

సంధ్యా—(స్వ) ఆహా? ఎవ్వరీ తరుణిమణి! చూడ్కికి మిఱుమిట్లు గొలుపులేజముచ గలిగియున్నదే! ఈమె మానవవనిత యగునా? దేవనితయగునా?

మోహి—అమ్మ! ఈజాదే నీమహాదారగుణమంతయునాకుఁజూపిచెప్పె. మీనాథుఁడు నాయొద్దనుండిన కాలమున మీదాసి తెచ్చియిచ్చె. అతఁడు నాచేతికిచ్చె. దదివిలి. నీవరోపకారపారీణత నెఱిగితి. నిన్ను దర్శించుకొను కుతూహలము వొడమి నా ఘని యుచుమివడసి యేఁగెంచితి. నే మోహిని యను నచ్చర చేడియను.

సంధ్యా—(శీఘ్రగతిలేది) అమ్మ! మోహినీదేవీ! నానాథునికి సంతనరాగముగలిగించిన నీవు నాకౌతయుఁ బూజియుచు. అమ్మ! నీవీయెడకు రావలసియుండెనా? ఒక మాట చెప్పియంపియుండిన నే వచ్చియుండు నే? నీయనుగ్రహ విశేషము మమ్మును మా నాథుని భాగ్యరాశియంచె. దేవతలకైన భజనీయవైయున్న యపురస్తరుణివగు నీవు నాథుని శిట్టపట్ట వలయున్న, నతని భాగ్యవిశేషమేకాదా? ఇంక నీయట్టి దుర్లభ్యకాంతామణిలో మాకెల్లరకు సపత్నీత్వము చేకూఱవలయునన్న మాభాగ్య మెంతనవచ్చును! కూర్చుండుము.

మోహి—(కూర్చుండి) అమ్మ! నిన్ను దర్శించుట నాకును భాగ్యోదయమే. నీవు వ్రాసినకమ్మ దాచినవెంటనే, నీయెడ నాకింతింతనరానిభక్తిపొడమె. నాతవ్వ లున్న జ్ఞమింపుము. వింశ్య ప్రాంతయుననున్న నిష్టకామేకు భజింపవేళ నీనాథుని సంపర్శనము నాకు లభించె. ఎనలేని మోహాభి ముంగిలి. ఊరక చెట్టపట్టక వని తాంతరప్రసక్తిమానుట యే కాకయలుచునుటకునీసమ్మతివడయుటయొకసమయము గా నభిలషించి ప్రమాణముగైకొంటిని. ఒకయెడ మోహారేకముచుఁజేయుకయెడ నీవు సమ్మతింపకున్న బ్రహ్మణభంగమును నిష్ఠారభంగమునుచగునను భీతియు బాధింపఁ దొక్కులాడు కాలమున నీకమ్మఁబంపి పుణ్యముగట్టుకొంటిని. ఒక సమ్మతియిచ్చితిని గదా? ఇంకొకసమ్మతి సమక్షమునను ననువేడుటకై నేనువచ్చితి. అదియేమన్న—

సంధ్యా—అమ్మ! సమ్మతియిచ్చినవనకును నీయూ జ్ఞయేమైనను నెఱవేర్చెదను. నీవడు గుటకుముందే యది యెట్టిదయినను నాయంగీకారమున్న జ్ఞై నమ్మును.

మోహి—అట్లయిన ధన్యతైతి. నాప్రార్థన వదించెదను. స్వామి సన్నిధిఁ ప్రమాణ మొనర్చియున్నందున నీసమ్మతివడయక నాథుని పాణివట్టుటకు శక్యముకాకుండెఁ గాక యది నెఱవేర్చినపీదవ నాకూర సమయము నే మానుటకు నాకుఁబూర్ణస్వా తంత్యము గలిగె? కావున నే దండనుండువఱకు వనితాంతర ప్రసక్తి మాన

వలయునన్న సమయము నేనై వదలుకొనెన నన్న మీలోఁ జేరినదానిఁగాఁడలంచి
మనయందఱి యొడ నేకరీతి గా మననాభుఁడు వర్తించుటకు నీసమ్మతి కావలయునని
ప్రార్థించుదాన.

కోమ } (మోహినికి నమస్కరించి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నీవు మాతల్లివి. మమ్ము
చంద } వానంద పయోరాశి ముంచితివి.

సంధ్యా—కాంతాలలామా! నీ కెంత మహాదారగుణము! మారెడ నక్కటికము
కలిగి ప్రమాణము నైన ముఱులిచి యితకుఁగఱియెవే! ఎంతటి ధీరగుణము! మమ్ము నీ
చెల్లెడఁగా దాసులఁగా నేలిన నదియేమాకుఁ బరమార్థము.

అనుబంధము 15.

(యవనికదిగజారును.)

చతుర్థాఙ్కము తృతీయరంగము.

ఉద్యానవనము.

[ప్ర: మోహిని-రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—అలివేణీ! చూడు మప్పుడే సాయంకాల మగుచువచ్చె. ఆచక్రవాక దంపతు లకు లభింపనున్న వియోగమునకై యవి యప్పుడే తపింపనటులున్నది.

మోహి—నాథా! ఇప్పుడు వచ్చినట్టున్నదే మనమీ యుద్యానవనమునకు! మధ్యాహ్నమున వచ్చితిమి. అప్పుడే సాయంకాలమయ్యెనా?

రుక్మా—మోహానుబంధమున్నందున మనకుఁ బ్రాజ్ఞే తెలియదయ్యె. ఈప్రాద్దుచేత మన మోహము మమ్మెంతయు గ్రుడ్డివారిగా నొనర్చినది.

మోహి—అటుగాదు. మన మొక్కయంట యాడితిమిగదా? దానివలనఁ బ్రాద్దు తోఁచకపోయినది.

(లోపల భేరిధ్వని.)

నాథా! ఏమి భేరి మోయున్నది? ఇచ్చేమి రణ భేరియా?

రుక్మా—కామినీ! ఇంక మూఁడు దినములునచ్చువిడుపుము. ఈదినము దశమి. సాయంకాలమైనది గనుక నేకాదశీ వ్రత నియమమును జాటించుచున్నారు. ఇప్పటినుండి విష్ణుధ్యాన మొనర్పవలయు. రాత్రి భోజనము లేదు. తేఱపంతయు నుపవాసము. రాత్రి జాగరము మఱునాఁడు సూర్యోదయమునకే పారణ. పగలంతయు నిద్ర లేకుండ నుండవలయు. మఱల రాత్రిభోజనము వర్జింపవలయు. ఈ మూఁడు రాత్రులును నీవియోగము నాకెంత చింత ఘటిల్లఁజేసినను హానికానర వ్రత నిష్ఠ మానని నాకు విధిలేదు. ఇప్పటికిదియే కడముద్దుగానుండుఁగాక (అని యాలింగనము చేసికొని ముద్దిడఁబోవ)

మోహి—(దూరముపోయి) నాథా! ఇదియేమి పిడుగు పాటు తెచ్చితివి! ఇట్టివ్రత మెంతైనఁగలదా? నీవేమో సులభముగ మూఁడుదినము లంటివి. అవినాకు మూఁడు యుగము లాట విచారింపవలెనని సర్వసుఖము లనుభవించ నాస్పదము కలిగించు నట్టి వయ నున్న కాలమున నేమేకాదశి? విడుపుము. ముసలితనము వచ్చి నప్పు డేకాదశి నియమము లన్నియు వింక రెండునాల్గైక్కవగా నుపవాసముండి యైన నడపింతువంట. ఇప్పుడేటికి వదలము. నాకొంగిటికిరమ్ము.

రుక్మా—మోహినీ! నేనెట్టి మాటకైనా చాళుడుగక, యీవత్రమును మాత్రము నీవు చులుకనగ మాటలాడితివా నేనోర్వను.

మోహి—ఇదియూ నీవరసము? సుఖరీతి దేవలోకమున మెలగుచున్న నాకు లేని యాశలు గల్పించి, లెక్కలేని ప్రమాణములుచేసి యిటు కొనివచ్చినది నీ వే కాదనీ వ్రత మొనర్చి నీశరీరము శుష్కింపఁ జేసికొనినామోహముశుష్కింపఁజేయుటకా? ఇది నేనుమాత్ర మెఱుంగును? నాథా! నీల యీభ్రాంతి? పదలము. అలపూల బాన్సుపై చిసోదక్రీడల మెలగుచున్నది రమ్మ.

రుక్మా—మోహినీ! ఇంకొండనకుము. ఇది నాచేతఁ గానిపని.

మోహి—రాజేంద్రా! నామాట లింశుకైన జవదాటనని నాచెట్టపట్టితివే! ప్రమాణ మొనర్చితివే! పురుషులయొక్క మాటనిలుకడ యిప్పుడుగదా నాకుఁ దెలిసినది? ఘోరప్రమాణ మొనర్చి పదివినములైనఁ గాలేదే?

రుక్మా—మనోహరిణీ! నీచరణములపైఁబడివేడికొందు నన్ను మనలించకుమా? నీమాట యెట్టిదైన నొనర్తునని ప్రమాణ మొనర్చినది నిక్కమే. ఆ ప్రమాణమునకై నా ప్రాణమైన నాకంటె నెక్కువగు నేపదార్థమైన గొసంగెడఁగాని యీ యే కాదనీ వ్రతము మాత్ర ముజ్జగింపను. అనుగ్రహించి యీ యుద్దేశము మానుమా?

మోహి—నాథా! ఒక పనికిరాని యే కాదనీ నా చుపవాసము చేసి నగము చచ్చుట మానుమని వేడి నందులక నీప్రాణమే యొసంగెడనంటివి. ప్రమాణమైన దప్పెడ నంటివి.

అయగ్రాహి.

ఆలయముసందుఁగల బాలురు కుటుంబినియు

జాలిఁబడుచుండఁజనినైలగుహలందు

బేలవలెనుండియుఁ గపాలముగళాసమును

గేలనొకదండమునువేలితుడదర్భల్

పోలధరియించి మృగజాలములఁగూడిఫల

మూలములుపర్ణములు గాలిభుజియింప

జాలిచరియించు మునిలీల నుపవాసముల

నేలమదిఁగోరెడు నృపాలకులచంద్రా.

ఇంతస్వాయ మెందైనఁగలదా? విడువరాని ప్రాణమే విడుచుట కొప్పువాఁడ వింక
నన్నవలీలగా విడువఁగలవుగదా? ఇంక నే నేల యిందుండవలయు?

రుక్మా—(కోపమున) తరుణీ! అప్పుడే బీకటిపడియె. నేను హరిభజన మొనర్చ
వలయు. ఇంకఁజాలు నీ మోహప్రసంగము. ఇంతజ్ఞానమా? భగవద్విషయమున
భక్తిగలవారి నెట్లయిన నిఁకింత భక్తి వెలయునట్లు చేయుటమాని చెడుమార్గమునకుఁ
దివ్వఁ జూచుట పాడియా? ఇంకూరకుండుము నీమాట జవదాఁటువాఁడఁ గానని
నేనొనర్చిన ప్రతిష్ఠ కర్థమిదికాదు.

మోహి—(స్వగతము) ఆహా! నేఁ గడుదూరము పోవనిచ్చితి. ఈ విభునెడ నాకుఁ
గల మోహ మగ్గలముగదా? ఎట్లు మానిపోవఁజాలుదు? (లేవఁబోవ)

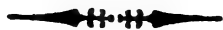
రుక్మా—ఏమి లేచెదవు? (చేయివట్టి నిలిపి) నీవును నాతోఁగూడ నేకాదశీ వ్రతము
నాచరింపుమా? పోయి స్నాన మొనర్చిరమ్ము. భగవద్ధ్యాన మొనర్తము.

(యవనిక పడును.)

—: చతుర్థాఢ్యము-నమాప్తము:—

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

పద్మమౌజ్జము-ప్రథమరంగము.

పర్యతసానుదేశము.

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-లిలోత్తమ.]

రంభ—చెలులారా! కొంచెమైనను దాక్షిణ్యముచూపక మనము బుద్ధి చెప్పవలయు.
ఊర్వశి—రానిమ్ము. దానిఁబట్టిన దయ్యము నేవిడిపించెదను.

[ప్ర: మోహినిని బిలిచికొని వరూధిని.]

వరూ—అక్కలారా! ఇదిగో యీ మోహినిని బిలిచికొనివచ్చియున్నాను. రుక్మాంగదు నిద్రపుచ్చి వచ్చియున్నది.

(మోహిని యందటికిని ననుస్కరించును)

ఊర్వశి—చాలును నిలుపుము నీనమస్కారముల. నీ విక్కడినుండిపోయి యెన్నిదినము లైనది చెప్పుము? అట్లే తలవంచుకొని యున్నావు? నీలపలుకకున్నావు?

రంభ—ఏమే మోహినీ! నిద్రలేచా? చెప్పుము మూఁడు నెలలు కాలేదా?

మేనక—ఇంక నైన రుక్మాంగదుని పొందు తృప్తిపడెనా-లేదా?

లిలో—అక్కడ నెవ్వరు విటులు దొరకక యిక్కడనుఁ బరుగెత్తివచ్చితివా? లేక నీ ముద్దుమోము చూచి నీవనియంతయు నే నే చేయుచు నీకు నెలవిచ్చితివా?

రంభ—కాదే మోహినీ! నీతలదన్నిన వారిఁడెవఁలోయిండ్లఁ బదిసినముల లోపల రుక్మాంగదు వ్రతము చెఱుచు యుక్తికాలిను లెండితోయిండ్ల నేనీ కార్యము చేయుదునని ముందుఁబడి వచ్చితివే. ఇందులకా!

మేనక—దేవేంద్ర భోగముకంటె-సోమయాజుల భోగముకంటె-యుద్ధహత వీరుల భోగముకంటె రుక్మాంగదు భోగము నీకంత మెచ్చునకు వచ్చినదియో?

ఊర్వశి—దానితో నేమిమాటలే? మొద్దుముండ. పోదము రంభ. దీని విలుచుకొని

పోయి దేవేంద్రునకుఁ జెప్పి యిదియొనర్చిన యవరాధమునకుఁ గొన్ని నాళ్లు యమ యాతనల కొవ్వఁజెప్పదము.

మోహి—అక్కలారా! నను ఓమింపుఁడు. నిక్కముగా నాకు బుద్ధిమాంద్యము గలిగెను. ఇంక మనలను. ఇదే యింక మూఁడుదినములలోనే యేకాదశి రాఁగలదు. ఎట్లయినను గార్య సాధనము గలిగించుకొని వచ్చెద. నన్ను మన్నించి విడిచిపొండు.

ఊర్వశి—ఇంక నీమాటలపై మాకునమ్మకము గలుగఁగలదా? ఆరుక్మాంగదుఁ జూచిన వెంటనే నీ శివలేచి యంగలార్పఁ గలవు. నీకుఁ దగినది యమలోకమే నీ వొనరింప నున్న కార్యమునకు వేఱొకరిని నియమితముట లేము. కొన్ని నాళ్లు నీవు యమ లోకముననుండి వచ్చిన నీభోగాపేక్ష శాంతమగును.

మోహి—మీకు నమస్కరించి వేఁడికొందును. నామాటైనఁ జూడుఁడు. ఇన్ని నాళ్లున్నానై నేమనలిన నేర మొప్పుకొందును. ఇంక మూఁడు నాళ్లుకదా! నేగడుపు గోరుట? అనుగ్రహించి నాకొసంగుఁడు.

మేనక—ఊర్వశీ! ఏమో మిక్కిలి చెప్పుకొనుచున్నది. ఈమూఁడు దినములు గడువు నిత్రము. మోహినీ! ఈసారిమాత్రము నీవు కార్యసాధనము గావించక కామోన్మాదము చూపితివా నిన్ను యమయాతనలకు నవ్వగించుట యట్లుండఁగా మేమందఱము గలసి నీకొనంగఁగల చువమానమును బాధలును నీ పూహించుకొనఁ జాలవు.

రంభ—రంకుముండ. మేమందఱము జేసిన కైవంకోత్సవమునఁ దనవని సహితము చేసి బాధపడుచుండఁగా సిగ్గులేక తానొక మానవునిప్రక్కనఁ బరుండి యానందపడుచున్నది. దీనికేజిగడువే! ఈ మూఁడు దినములు విడిచిన సాధింపఁగలదనుకొంటివా? చెప్పనఁగొట్టి పిలుచుకొని పోవుదము. మనరూఢిని రుక్మాంగద జయమునకై సంప్రదము.

తిలో—మోహిఁగలఁదన్ని) అవును. దీనిగృహఁబాడ రాదు గమవేమిగడుపు? దాని సిండము. ఈ మూఁడు నెలలు పనిపాటలు లేక సౌఖ్య మనుభవించినది యింక వచ్చునా? పోదము పిలుచుకొని దేవేంద్రు నొద్దకు.

మోహి—(నమస్కరించి) అక్కలారా! నామాట నైనఁ జూడుఁడు. మూఁడు మాసములు బాధపడితిరిగదా? ఇంక మూఁడు దినములకేల కక్కసింపెదరు. తప్పక కార్యసాధన మొనరించి మీ బాధలు మాన్పెద.

ఊర్వశి—తెలులారా! పోవనిండు. ఈ మూఁడు దినములలో నేమి చెడఁగలదు? మోహినీ! అందఱి పాదములు ముట్టి యింక రుక్మాంగదునిపై మరులునఁ గార్యహాని గావించనని ప్రమాణము చేయుము.

మోహి—(అండటి పాదములుముట్టి నమస్కరించి).

అ. వె కోవగింపవలదు మీపాదములయాన
 మూఁడునాల్గలోనముదముమీఱఁ
 గార్యపాథసంబుఁగావింతుమన్నింపుఁ
 డరసితప్పలన్నియక్కలాఁ.

(ముందు యవయనికపడును.)

—o—o—o—

పచ్చిమాడ్కిము-ద్వితీయరంగము.

మోహిని పడకటిల్లు.

మోహిని పండుకొనియుండును.

[ప్ర: తిలోత్తమ.]

తిలో—(లేచి) మోహినీ! ఈ నాఁ డేకాదశి. రంభాదులగు మనవారు నిన్ను హెచ్చ
 రించుటకై నన్ను బంపియున్నారు. అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చె. ఈరాత్రి
 లోపల నీవొనరింపఁదగిన కార్యము నొనరింపక పోయితివా తత్ఫలమును గుఱించి
 చెప్పఁ బనియేలేదుగదా? మహాస్థలోమేమండఱుము విమానములపైనుండినీకార్యము
 నిరీక్షించు చుండుమని వచింపుమనిరి. తేపు సాయంకాలమునకు ముందే నీవేతెంచి
 మమ్ముఁ గలిసికొనవలయునని చెప్పుమనిరి. హెచ్చరిక.

(నిష్క్రమించును).

[ప్ర: రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—(స్వగతము) ఏమికారణమో తెలియకున్నది. హరిభజనమొనర్చుచుకాగరము
 నేయుటకై వచ్చుచుండిన మోహిని యీనాఁడురాదయ్యె. పోయినిచారింతుఁగాక.
 (మోహిని యొద్దకువచ్చి) మోహినీ! ఆ డేల శియనించియున్నావు. పద్మనాథ
 దేవాలయమునకుఁబోవలసియున్నదిగదా? ఏకాదశినాఁడు పడకపైకయనింతువే?
 నీకేమి బాధకలిగె?

మోహి—కునోహరా! నాకుఁగలిగియున్న బాధ యంతంతనఁజాలుదునా. అదితీర్చ నీచే నున్నది.

రుక్మా—ఆహా! మోహినీ! నేఁడేమి క్రొత్తమాటనింటిని? నీకుబాధగలిగి నేతీర్చ సాధ్యమున్న యోచింపవలయునా? నీవంత యాజ్ఞాపించినఁ జాలుఁగదా?

మోహి—నాథా! నీవనుటకేమి. ఉపచారముకిట్లాడెదవుగాక నిక్కముగా నీవాన రించుటకు సంశయింతువని బాధపడుచున్నాను.

రుక్మా—తరుణీరత్నము! నీటిట్లన్న నేనేమన నేర్తును? నీయెడ నాకుఁగల పూర్ణ మోహము నెంత సంశయించినట్లులయ్యె! అది యటుండుఁగాక. ఇష్టకామేశునన్ని దానమున నీమాట యేదియున్నను జనదాటువాఁడఁ గానని ఘోరప్రమాణమునొన ర్చిలికే? దానినెట్లు మఱవసాధ్యము?

మోహి—మోహమునకేమి? ప్రశంసనీయమగు నీదక్షిణ నాయకత్వము నినుజేపట్టిన యందటి యెడను నేకరీతిగా మోహ ప్రాచుర్యమే గావించు. ఇంకఁ బ్రమాణ మన్ననో పురుషులు రాజులును నగువారికి లక్ష్యముండఁగలదా? మీరెల్ల వారి జాతులందును వైవాహికములందును బ్రాణవిత్రమానములభంగమందును జకిత గోకులాగ్రజన్మరక్షణమందును బొంకినను నభుము పొందదని కుదుర్చుకొని యు న్నారే! మీకు బొంకఁగూడని విషయమేలేదు. అన్నియు నిందులోనే యణగి యున్నవి.

రుక్మా—దేవీ! ఇదియేమియీ నాఁ డిట్లుపేక్షచేయసాగితివి. అప్పుడెవదిగడియలరాత్రి యయ్యె. ఏకాదశీ పుణ్యకథకు వేళ మీఱినయ్యె. చెప్పము నీయభీష్టమైన నేమి? నాకు సాధ్యమున్న నవశ్యము నెఱవేర్చెద. దేవాలయమునకుఁ బోవువేళయయ్యె.

మోహి—ఇప్పటికైన నీది ప్రమాణ మేనా? నమ్మవచ్చునా?

రుక్మా—నమ్ముము. నీయాన-నారాయణ-అయుమేశువాన నెఱవేర్చెదను. ఎట్టి ఘన కార్యమైన నొనరింపఁ బ్రయత్నించెద.

మోహి—ఘనకార్య మొక్కటికాదు. ఆఘటన మేమియులేదు, నాథా! చెఱకు విలుకాని బాధకు నహింపఁజాలక యన్యథా శరణముఁ గానక నిమ వేఁడవలసి వచ్చియున్నది.

అనుబంధము 16.

రుక్మా—(చెవులు మూసికొని) హా! నారాయణ! నారాయణ! పాపము శాంతమగుఁ గాక. పాపముశాంతమగుఁగాక. మోహినీ! ఇదేమి మొఱకుఁదనము? ఈనాఁ

దేకాదశి యగుట మఱచితివా? దినదినము కాలముగలదే? నేడును తేత్ర ద్వాదశియుఁ బోనిమ్ము. ఇష్టవిధానమున ననంగ క్రీడలఁ దేలువముగాక. తప్పాడితి ననుము. ఈమాట యుజ్జగింపుము.

మోహిని—అహ! దైవము! నే నెంత నమ్మియుంటి? అష్టకామేశు నాలయమున బాస యొనర్చినందున కిదిఫలమా! నిమిషమునకుముందు నాయభీష్టమెట్టిదైనను తెల్లించునని వదించిన సత్యమున కిదిఫలమా? పనికిరాని యొక యేకాదశీ వ్రతమునకే యింత యసత్య మాడవలయునన్న నింక నాయభీష్టము నీవెట్లు చెల్లించఁగలవు? ఎట్టి వ్రహ్మణ మొనర్చినను సత్యభాషణము నిలువఁజాలవని నిన్ను సంశయించినది నిన్నై తుకముకామకదా? అయ్యో! నేనెంత నమ్మితిని! ఆ యష్టకామేశుని దర్శించుకొను బుద్ధి నాకు నాఁడేల పొడమె? పొడమెఁగాక వచ్చినదాన నీరాజన్య నేల చూచితి? చూచితిఁగా? నాకీ పృథ్వీపతిపై మోహము జనింప నేల? జనింది నంతనే యణచుకొని నేనమ్మరింప నంటినే? ఆ పట్టి పూర్ణముగాఁ గొనవలకు సాధింపక యతని ప్రార్థన నియ్యకొంటినేల? ఇయ్యకొన్ననునామాట వాటిందునని నమ్మరినేల? ధరావరుల వృత్తాంతమంతయుఁ బూర్ణముగా నెఱింగియుండియు నీ భూమికుఁ డొనర్చిన ప్రమాణమును విశ్వసించితి నేల? అకటా! ఎంత బేలవైతిని! ఎంత యావదకుగుఱియైతిని! ఎంతక్రుంగిపోయితిని! సరివారిలో నెంత పలుచఁదనము దెచ్చుకొంటిని! ఎన్నియో యజ్ఞము లెన్నియో ఘనకార్యములు ప్రకటించిన మానవులకుఁ గాక చిక్కని నాయెట్టి యప్పరస యొకరాజ మాత్రునికి సశరీర సుఖవివ్వఁ దలపడి వచ్చినందునకు నాకుఁ దగిన శిక్షయేకదా? రాజేంద్రా! ఇంకానతిమ్ము. నీవ్రమాణమునమ్మిన వివేక కూన్యతకునాకుఁ దగినశిక్షయొసంగితివి. నీపూర్వ జన్మమున నొనర్చిన తపఃఫలమున నీమాటలకు బేలుపోయి నీక్లి నాల్గు చిక్కియుంటి. ఇంక నే వెడలిపోయెద. నీమాట నీకొప్పఁ తెప్పెద. మాయప్పరస్త రుణుకెల్ల నీయమోఘ సత్యనియము వదించి నాయొక్కదాని చేటువలన వారి నందఱి నిట్లు మోసపోవకుండ నొనర్చెద. (లేచును).

రుక్కా—తరుణీ! జనవతంసమా! నీకట్లాడుట పాడియా? గాల్గుమాసములనుండి నకు బాలించుచువచ్చితివే? ఒక్కనాఁడైన నాయెడ నపరాధమునకుఁ గారణముండెనే? మీఱరాని యేకాదశీ వ్రతముగాక, నీయభీష్టము చెల్లించకుందునే? నీకుఁ గన్నీ లేల కలిగె? నన్ను మన్నింపుము. నాచువరాధముల ధీమింపుము. ఇది నాకు సాధ్యము కానివని. చూచితివా! నీకట్టి వ్రణయశోవము కలిగినవేళ నిన్ను గొఱిలించుటకును, నీకన్నీరు ముద్దాడుటకును, నీ చెక్కులంటి-చేతులంటి-పరణములంటి వేడుకొని యూఠార్వుటకును నీ యేకాదశీ వ్రతమే యధ్యంతర పఱచుచున్నదిగదా?

సీ. ఘనవేణి నీ చెక్కుంగవనఁటి నామోహ
 మొగిఁదెలుపంగలేకున్న వాఁడ
 వనజాయతాక్షి నీప్రణయకోపముదీట
 నిన్ను గొంగిటఁజేప్పకున్న వాఁడఁ
 దరళాక్షి నీమోహపరితాపమార నీ
 కన్నీరు ముద్దాడకున్న వాఁడ
 మానినీమణి నన్ను మన్నింపుమని కాళ్ల
 నొరఁగివేడఁగఁజాలకున్న వాఁడ
 గీ, వదలరానియే కాశీవ్రతముగాక
 కారణంబొందుగలుగదు సారసాక్షి
 భాసఁజేసెద నింతైనమోసమెఱుంగ
 నన్ను మన్నింపవే మదనాగయాస.

మోహి—మహీధవా! నీవును, నీయే కాదశియు సౌఖ్యము గానుండుఁడు. నాకేల యింక
 నీగొడవ? నీవే కాదశి నే పెండ్లియాడితివిగాక, నా చెట్టపట్టితివా? ఎట్లును బోయెదఁ
 గదా? నాకేమి యుఁ గొడవగలుగదు కాని నిను జూచిన, సత్యంతమగు దుఃఖము గలి
 గెదు. భూరమణా! మీపూర్వులు సత్యరక్షణమునకై యెన్నియో కార్యము
 లొనర్చిరి. తమప్రాణములైనైతిమిచ్చిరి. లోకమున నెందఱు రాజులుండలేదు?
 ఎందఱుచక్రవర్తులుండలేదు? ఎంతపాటుపడి యెన్ని దుఃఖములకోర్చి, వారు సత్యధర్మ
 మును రక్షించిరి. నీవు మాధుఁడవై, యరకాసుచేయుని యే కాదశీవ్రతమునకని
 విడువరాని సత్యవ్రతము ననివేకినై విడిచెదవేయుని చరితాప పడుచున్నదాన. ఇది
 కేఁగఁబండ్లుకొనుటకు ముత్యములుబోసినట్లయ్యెఁగదా? నీకర్మమునకు నేనేమిచేయు
 దాన? అసత్యపాపమునొప్పుకొంటివా? ప్రమాణధిక్వదికియ్యకొంటివా? వదింపుము
 కడమాట నేఁబోయెద.

రుక్మా—ఇది నాదుమ్మ)ప్రియనలయునా? లేక నీదుశ్చరిత మనవలయునా? నాప్రాణ
 ములైనదృఢప్రాయముగమానుదుఁ గక, యసత్యపాపమునకు నేనియ్యకొందునా?

మోహి—మాటలాడితివిగాక, కార్యమున నేమిచూపితివి?

రుక్మా—తరుణీ! ఇంకూరకుండుము. నాకుఁ గోపమువచ్చును. సభక్తికాత్పర్యమునవిష్టు
 నేవయొనర్చుచుఁ దిరుగరాని మానసముతోఁ జచ్చలనిర్జలే కాదశీవ్రతము జరుపుచున్న

నాకు ప్రత్యంగ మొనర్చునీటి పట్టికోరికకోరెనా? అదివలదనిన నాకు సత్యభంగమా? చాలునీచాతుర్యము. నేనసత్యవాడినైన, హరివాసరమున నీతో రమింప సత్యవ్రతుడగు పతి నే కోరుకొనుము. ఇంక నైన నేమి?

మోహిని—రాజేంద్రా! నీసహనమును నీవాచాలత్వమును నెంతనవలెను! అసత్యమాడియు, నందునకుఁ గుండుటమాని నాపైన నే లిరుగువడి ప్రమాణములు సరకుగొనక, యసత్యముకాదని వాదించెదవే? ఇంక నాపై— నన్నేకోపగించెదవే? ఇదిజాణతనము కాదా? పోనీయ్య. ఇదిప్రమాణమైనదియు నప్రమాణమైనదియు, దీర్చివగ దెంచు వారు లేకుండురా? అదితరువాత విచారించుట. ఇప్పుడైనవచింపుము. నామాట యెట్టిదైనను, జవదాటననిస్సామికో వెలయుండుఁజేసినప్రమాణమునుబట్టిసాధించెద. నేను నేఁ డేకాదశియైనను, నేమైనను నిన్ను విడువను.

రుక్మా—మోహినీ! నావ్రతవైకృత నిన్ని దినములు చూచియు, నీ వెఱుంగవైతివా? ఇది నాకు సాధ్యమగునా?

ఆనుబంధము 17.

వలసియున్న నారాజ్యచుంతయు నీకొసంగి యడవులఁ జేరమనుము. నాభార్యలనెల్ల నీకు దాసులుగానొసర్చి యూడిగము చేయింపుము. నాకత్తుకయైనను, నాకొమారు కుత్తుకయైనను, ఖండించి నీయెడుటఁ బెట్టుమనుము. ఏదైననొనర్తుఁగాక, యీ ప్రతోపసంహారము మాత్రమునాచేతఁగాదు.

మోహిని—నిక్కమా? ఇదితప్ప నీవింకేమైననునడిగిన నీయఁగలవా? ఇత్తువా? ఇదియైనఁ బ్రమాణవచనమేనా?

రుక్మా—నీవేప్రమాణము చేయునున్నను జేసి లేవ్వక యొసంగుదును.

మోహిని—అట్లయినకానిమ్ము. నీవు నీకొమకు తలకోసి యిచ్చెదనని వదించితివికిదా? ఆకార్యమొనరింపుము.

రుక్మా—హా! దైవమా! (అనిమూర్ఛిల్లుచు)

మోహిని—(రుక్మాంగదునకు శిశిరోపచారములు చేయుచు) రాజేంద్రా! రాజేంద్రా! ఆహా! ఎంతకార్యమాయెను. నేనెకా!

[ప్ర సేవకుఁడు.]

నీపక్షణమునఁబోయి రాజుగారు మూర్ఛిల్లియున్నారనిచెప్పి తగినయౌషధములు తీసుకొని రాజువైద్యుని రమ్మనుము. ఆహా! నేనెంత కూరకృత్యమొనర్చితి! నామనోనాథునకెంత యావనగలుగునట్లొనర్చితి! అచ్చరిలలో నెంతతోయుండిరి గదా! నే నేల యీప్రత్యంగ కార్యమునకుఁబూనితి?

[ప్ర: తిలోత్తమ (వైనుండివచ్చి)]

తిలో—మోహినీ! వైనుండి మేముందజము. వినుచున్నారము. మంచిమార్గముఁబట్టితివి. మనకార్య సాధనమునకు నిదియేసమయము. ఇదియేదాని. తిరిగితివా పరితప్పను. భద్రము. భద్రమునుమా? (నిష్క్రమించును.)

[ప్ర (శ్రీసుగమనమున) రాజ వైద్యుఁడు సంధావళి-కోమల చంద్రకాంత-ధర్మాంగదుఁడు.]

సంధ్యా—అమ్మ! మోహిని దేవీ! ఏల యీరాజమ్యన కీమూర్ఖగలిగి?

మోహిని—వైద్యచంద్రమా! ఏదేనిదికిత్సయొనర్చుము. తెలివిగలిగింపుము. అమ్మ సంధ్యావళీ! దాఁవ నేలచెప్పెదను. నేరీరాజమ్య నొకస్వల్పకార్య మపేక్షించితి. అదితనయే కాదశీవ్రతమునకుభంగముకలిగించుననియొసంగఁడయ్యె. నామాటమీఱఁ డనియతఁడొనర్చిన ప్రమాణమునునిర్బంధించితి. ఏమన్నచుమానకతనకొడుకు కుత్తుక యొసంగోసియిత్తుఁగాక యీకార్యమునే జేయనని మనస్విగా నను గోపగించుకొని మాటలాడె. నేనును నీకొడుకు కుత్తుకయేకోసి యిమ్మంటి మూర్ఖిల్లియాన్నాఁడు.

కోమల } ఓసి! దురాత్మురాలా! ఓసిగయ్యాళీ! ఇచ్చెట్టికోరికయే? నుకుమారు కంత
చంద్ర) } చేబదనమొనర్చుటకు రాజేంద్రుఁడెట్లాఁర్చగలఁడు? ఇంతదౌరాత్మ్య మెందైన వింటిమే?

(వైద్యుఁడుపచారము చేయఁగా రాజునకుఁ జెలివిగలిగి లేచి కూర్చుండును.)

దుక్కా—హా! మోహిని? నాకెంతటిపిడుగుపాటు గలిగించితివి. సలీమణులారా! మీరువచ్చియెంత నేపైనది? మోహినీ! నీప్రారక్యత్యము మానితనమును. తప్పాడితి ననుము. నిర్బంధము మానుము. నావైఁగరుణ రానిమ్మ.

సంధ్యా—మోహినీదేవీ! చేయరాని కార్యములు చేయుమనిపలిని నిర్బంధపెట్టుట పాతివ్రత్యమునకే భంగము కలిగించునదికదా?

నీ. కామినీమణికి మంగళసూత్రమేచాలు

శృంగారముల కెల్ల జెలుపుచూప

ధవళలో వనకు నైదువతనం బే చాలు

వైభవంబులకెల్ల వన్నెబెట్ట

సంబుజాననకు, బుణ్యాంగనాత్మమే చాలు

రాజసంబులకెల్ల దేజమెసఁగ

సతికి నాథుఁడు దృఢస్థితినుండు తేచాలు

భాగ్యలక్ష్ములకెల్ల బ్రభవదనర్ప

గీ. నెన్ని జన్మములందుఁ బట్టేక్షణలకుఁ

బలిహితుఁబుధకంటె శోభనముగలదె

యిహపరములిచ్చు హృదయేశుమహిమఁదెలియ

కథిపుమది నొవ్వఁజేయుట యర్హమగునె

మోహిని—నీధర్మోపదేశము నాకు ననపేక్షితము. పాత్రివ్రత్యమంతయు నీవేయెఱిగిన దానవనుకొంటివో? రాజేంద్రా! పద్దెనకొకటి నీవొనర్పకున్నదీటదు. వ్రతము మానెదవా? కొడుకుంజం పెదవా?

కోమల—నాథా! దీనికేలయిట్టియున్నది? దీనిమాటజరుపకున్న జగత్ప్రళయము కాఁగలదా? లోలఁగింపుచునీయింటినుండి. ఇట్టికూరచింతయొనర్చుదానినాదరింప వచ్చువా?

చంద్రకా—ఇదికోరినకోరిక జరుప నేలయునచునంత నిర్బంధమేమి? ఎవతెయ్యెనను, గొడుకుంజంపుమని నిర్బంధపెట్టుదుర్జాతి గలుగునే?

మోహిని—నవతులారా! మీకేమికావరముపొచ్చినదా? నోటికడ్డములేకమాటలాడుచున్నారా? మిమ్ముక్కాయము తీర్చుడనియొప్పులైనఁ బలిదిరా? పిలువనివేరంటము గానచ్చి, కాటులువల్ల సాగితిరా? ఊరకనాలుక విగఁబట్టి పడియుండుడట్లు. మిమ్మెవ్వరునీకులకుగలేదు.

కోమల—వేశ్యా! ఇది నీకులముతప్పితము కానినీతప్పితముకాదు. కన్నవారిఁగలసిమోహమన్నమాట మూలఁబెట్టి మనఁగలసామాన్యకు సక్కటికముగలదా? సవనద్వివేకము గలదా?

మోహిని—ఓ! నే! సిగ్గులేక పలియెనుటనే వేశ్యతోనరిగట్టుకొని నాట్యమొనర్చునట్లు మాటలాడితివే? నీవుప్రచ్ఛన్న వేశ్యపుగావా?

సంధ్యా—అమ్మలారా! మీరేలవాడితిను కొనియెదురు. నిలుపుఁడు.

మోహిని—రాజద్రాహ్మ! నాకుఁబ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకుఁజేతఁగాక నానవతులఁగ్రమ్మింది నను దిట్టింపసాగితిరా? నాకేమియువలదు. సత్యము జరుపలేకపోయిననుము. మాటయిచ్చి తప్పిలిననుము. ఆమాటాడుము. నాకింకేమి యువలదు. ఇట్లే విడలి పోయెద.

భర్తూంగ—జనకా! నీవేలయోచించెదవు? వ్రతభంగమైన నాప్రాణమైనఁగదామాపిన్న తల్లి మోహిని దేనికోరికొనుట? ఎన్నిదినములనుండియో, యాదరించుచుండిన యీ వ్రతముమానుటకునా? చెప్పరానిదోషము నీద్రించుఁగదా? ఇంక నాకొఱకా? నీవేల యోచింతువు? క్షణభంగురమైన యీప్రాణమును వ్రతమునిలుపుట శ్రేష్ఠజించి పరమ పావనమగు హరి వాసరము గాఁగునారాయణవరణసన్నిధికిఁబోవనెంచుటకు, నాకు

జన్మజన్మాంతరతపఃఫలముకదా? అదియెట్లులభింపవలయు? నేసంతనమునమ్మరిం
కొండెద. నీవిందుకయు యోచింపకుము. ఎత్తుమునీకరవాలము! నన్ను ఇంచించి
నాకుఁబుణ్యగతియొసంగి, వ్రతముస్థాపింపుము. మాతల్లులును నీవును సుఖముగనున్న
నాయుట్టిపుత్రులు నీకెందఱోగలుగవచ్చు సంశయింపకుము.

కుక్కా—హా! దైవమా!

మోహిని—కుమారా! అరకానుచేయని వ్రతమునకై, నీప్రాణములుపాపఁగొట్టుకొన
నుద్యమించితివా?

అనుబంధము 18.

ఇదెట్టి వివేకము?

సంధ్యా—రాజచంద్రా! ఈ మోహిని దేవిమాట యెట్టిదైనను, జనదాటననిప్రమాణమొ
సంగియుంటివి. ఏమిదైనప్రేరణయోయాయనునీవువ్రతభంగమొనర్చినభిలషించినది.
దానికోర్వక నీకేమికు వైసఁ దలకోయ్యదుననివచించితివి. అదియేవట్టుగా నాయమ
సర్పధింపఁదొడఁగె. దీనియందుసస్మనూక్ష మేదియులేదు. నీవుసత్యముపరిపాలింపనే
వలయు.

చ. తనువులుతోడరావుతువః దామరసాక్షులశశ్వతల్ గరుల్

ధనములు రాజ్యసౌఖ్యమువృథా సహజస్మృలుబంధుమిత్రులఁ

దనయులుమిథ్య యౌతయు ముదంబునఁజేసిన ధర్మమొక్కటే

మనుజువరేణ్య నిల్చునది మానవకోటికి నెల్లకాలముఁ.

ఈమయమును ధీరమానసమునఁ దానొప్పించుకొనుచు వ్రతమును గాపాడుమని
నిండుయోధవతోఁబలికె. కావున సత్యపాలనమునకై పుత్రమరణకృత్యమైనఁ
జేయఁదగియేమున్నది. (ధర్మాంగదునిగొ.గిలించి)తనూహ! నీవుగదానత్పుత్రుఁడవు.
పుణ్యదినమగు హరి రానవవ్రతము భంగము లేనుండనిలిపి పుణ్యలోకగతి వడయుటకు
నీవుద్యమించితివి. ఇంతకంటె భాగ్యముకలదా? చిటుతవాఁడవయ్యు జ్ఞానాధికత
గలిగి తలిదండ్రులకింత ప్రీతియొసర్తువే? నీయట్టినుతుఁగనుటచే, నేపీరమాత్మనైతి.
భక్త్యునైతి. అయివ నీకుఁబెట్టిమొనలగు కార్యములు గావించి, పెద్దవాఁడవై, కొడుకు
లఁగాంచి సుఖించుచుండునది యాది, యాచందింపలేకపోయె నేయనియౌతమాత్రము
పొక్కుచున్నదాన. (కన్నీరువించి ముద్దాడును).

కుక్కా—హా! దైవమా! నాకెట్టిపాపిఁడెచ్చితివి!

ధర్మాంగ—జనకా! నీవుప్రాకృతునిభంగి నిట్లుయోచింతువేల? లోకమున నెల్లధర్మములు
సత్యమునకంటె నెక్కుదుకాదు. ఎన్నికష్టము లనుభవించియైనను, నెన్నికష్టములు

వడియైతను సత్యము కాపాడక న్న పలయేమి? నేనెన్నిదినములు బ్రతికినను హరిప్రీతిగాఁ
బ్రాణము లొసంగునంతపుణ్యము నాకుఁ గలుగ నేర్చునే? జనకా! ఇంతైనయోచింప
కుము. నిగ్రహముఁగలిగి సత్యము పాలించి, నన్ను వధించి నాకును మాసినతల్లికిని
సంతసమునింపుము.

మోహిని—

క. కలిమికి రాజ్యవిభూతికి

నిలవ్రతములు సేయుటెల్ల నీగతిఁజూచు

పలవదు ప్రాణముగల్గిన

బలుసాకులు దినియు నైన బ్రదుకఁగవచ్చుక

చచ్చివదిలవ నేతినగ్గరి? నీవువనివాడవు. ఆరయ నేరవు. మేఘములనమ్మి చెఱువు
నీటినిజల్లించుకొను వారుండురా?

ధర్మాంగ—మూతా! దేవవశతైనర్వధగృహము నెఱిగిన నీ వీమాట యాడవచ్చునా?

అనుబంధము 19

జనకా! రమ్మ

మోహిని—సంధ్యావళిదేవీ! నీక్షణముకెప్పుము.

కం. అర్చనైకంబును జేయని

హరివాసరమునకు నై నిజాత్మజుదునుమక

గరవాలంబునుబూనెడు

కరణి యినువ మొలకు మేడఁగాల్పుట కాదే?

ఈ వ్రతము మిమ్ముద్ధరించునదేమి?

సంధ్యా—మమ్ముద్ధరించుట టుండనిమ్ము. ఆవ్రతమునీకొనర్చినకీడైనసేమి? ఇంతదానిపైఁ
బగఁబట్టితిమి? ఈ వ్రతము ధంగపఱచుటకే నీవు కంకణముకట్టి యిందువచ్చినట్లు
తోచుచున్నది. వాధా! వ్రతమును, సత్యమును రెండును నిలుపుము.

రుక్మా—అహా! నాకిప్పుడు జ్ఞప్తికివచ్చె. ఈమోహిని వచ్చిన రౌనిమిది పదిదినములకే,
యేకాదశివచ్చె. ఆనాఁడునన్నెఱోనిర్బంధపెట్టె. అప్పటికొకరీతిఁ జాలించియిపు
డింతనిక్కచ్చియొనర్చుటకుఁ బ్రారంభించియున్నది. ఇందేమోయున్నది. వాదుర్వి
ధియేయీమార్గమున, నాకు వ్రతభంగము ఘటించి కీడెంచినట్లున్నది. కానిమ్ము
మోహనీప్రేమాదిల్లుము. నేనత్యవధి నగుటయఁగాకుండుటయు నీ వెఱుఁగఁగలవు.
జమారా! రమ్మ.

భర్తాంగ—(చేతులుజోడించికొని తండ్రయొద్దకుఁబోయి నిలిచి) పరమేశా! నన్ను నీ సన్నిధికిఁగొమ్ము. మాతండ్రికెట్టిపాపమునుగలుగకుండ వ్రతస్థాపనముచేయింపుము. స్వాహా! ఇదెనమస్కరించువాఁడ. (నమస్కరించి) అమ్మలారా! మీరెల్లఁజైర్పము వహింపుఁడు. మీప్రతునికి సర్వలిగులుగనున్న దే యనియానందింపుఁడు.

అనుబంధము 20.

(బోరగిలఁబండుకొనును.)

తల్లి—(భద్రముచేపట్టిలేచి) రమారమణా! ఇదే నేఁబ్రలినచెల్లించువాఁడ. వ్రతభంగము నకు మనసొప్పుక యసత్యపాపమునకుఁగోసి, నాగుతునిఖండించువాఁడ. ఇదెంత క్రూరకృత్యమైనను, సత్యభంగమునకంటెమించినదికాదనినమ్మి, యీ కార్యమొనర్చు వాఁడ. పరమేశా! నాకుఁజైర్పముఁజుట్టఁజేయుము. తిరుగుఁబాటు జనించునట్లు సర్పము. నీపాదముల నే సభక్తితాత్పర్యమునఁబూజించువాఁడనేని, నిశ్చలమాన నమునసేకుఁ బ్రీతిగానీయేకాదశీవ్రతము నే నెలువైదు నేని, యెల్లవేళల నసత్యమున్నఁ గంటగించువాఁడనేని, మానసమున నెప్పుడును బరోపకారము చింతించువాఁడనేని, కృత్రిమధానము లేకనిక్కంతవభక్తికలవాఁడనేని, యనవరతముభూతదయనాథుఁ గలదేని, వెల లేనినీయమగ్రహము నేఁబడసినవాఁడనేని, నాకేమియుఁబాపముగలుగ కుండసత్యమునిలిపి వ్రతభంగములేకుండ ననుగాపాడుము. (కత్తియైత్రి) అహా! హస్త మా! నీవు నాకెంతయుఁజయోగ కారివైయున్నావు. హరిపాదసరోజపూజయొనర్చుటకు నీవేకదా నాకాధారమవు? ఆ శిశుత్వప్రిగా సర్వదానములొనర్చుటకు నీవేకదా మూలమవు? గోబ్రాహ్మణధర్మసంరక్షణకై యునిధనమొనర్చుటకు నీవేకదా నాకుఁ దోమ? అతిథులఁ బెద్దిలకుఁకూషలొనర్చుటకు నీవేకదా నాకునహాయమవు? నీతో నెన్నితపములూ, యెన్నియజ్ఞములూ, యెన్ని దేవపూజలూ, యొనర్చితేక లేక, పడసిన నాయకపుత్రుని సుహృద మొనరింపింతునని నే కలవైనఁదలంపవైతఁగదా? ఇప్పుడా కార్యమొనర్పకుంకించితిని. ఇది కుంతయునత్యమునకై యొనర్చుట కావుననీవుశంకింప కుము. ఎన్నిదురస్థలూ, యెన్నిమహాక్షేత్రములూ, యెన్ని శరీశకష్టములకైన నోర్చి సత్యముపరిపాలింపవలయుఁగదా? అసత్యపరిపాలనానంద మేకపుత్రమరణదుఃఖము నకంటెనూఱుమడుగు లేక్కువయగుఁగదా? కానిమ్ము. నీపనియొనర్చుము. హృదయమా! నీదించుకైన గళవళింపకుము. పూర్ణభావమునసత్యస్థాపనమునకై కడఁగుము. భ్రాంతిమై దారప్రతులని సంబంధములేనివారియొడ మోహమునించి పవ్రీగింతు ముగాక. ఇదియంతయుఁగలలోని నటనములని యెఱుఁగఁజాలక యున్నాము. పుత్రుఁడెక్కడ? జనకుఁడెవ్వఁడు? ఒక్కరు నిలుచువారు కారు. సత్యమొక్కటియే నిలుచునది. సత్యమొకటియే వ్రజ్యులించి వ్రతాశించునది. ధర్మమొక్కటియే ఛాడమాత్రునది. కావున నీదించెనవెనుదీయక నాచేత నీకార్యమొనరింపఁజేయుము.

కన్నులారా! మీరు నీరు వింపకుడు. జీవేంద్రియత్వమున భర్తసాధన మొనర్చుటకై యెట్టిసంకటములునుచుకార్యమయినఁ జేరుఁగల సమయముకాని శోకమునకు సమయముకాదు. మనోహరరుండగు నేకపుత్రు సంహారమొనర్చు కార్యమే మేమెట్లు చూడఁగలమని మీరాలోచింపకుడు. నశ్వరమైన యైహికఫలము లభింపకున్న మానెఁగాక యీ కార్యమున ననశ్వరమైన యాముష్మిక ఫలముతప్పక లభింపనున్నది. కావున మీరు జాగరూకతయై యశ్రువిర్బంధియులేక చూచి కార్యమొనర్చుడు. ఇదే యింకఁ గాగ్య మొనర్చెద. (ధ్యాన మొనర్చి భగవంతుని జేర్చొని). శ్రీహరీ! (అని యుఱచి ఖడ్గ మెత్తును).

[పైనుండి (ప: విష్ణువు-లక్ష్మీ.)]

విష్ణు—అహ! రుక్మాంగదా! మెచ్చితి. మెచ్చితి. నిలువుము.

మ॥ అరరే మెచ్చితి మెచ్చితి దలఁపఁగా నత్యద్భుతంబయ్యెనీ
చరితం బీగతినద్యౌతాచరణము సాధించువారుందురే
కరుణా బూసక దానికై నిజసుతుఖండింప నుంకించితే
సరిమీఁతెంగదసాహసోద్యమమింక జాలింపురుక్మాంగదా.
(అందఱు సాష్టాంగ నమస్కరు లొనర్చెదరు).

విష్ణు—రుక్మాంగదా! నీమహిమనునమానము. ఎవరను నీయట్టిమనోదార్ధ్యముగలవారుండుటరిది. వ్రతమునకై యిన్నియమములు జరిపిపుత్రు నైనఁబలిసొనంగ నుద్యమించిరి. మాయురే! నీయట్టి వ్రతశీలుఁడున్నే! మీ యెల్లరయెడ నా కత్యంతానుగ్రహము గలిగె. కొన్ని దినములలో నిను నాలోకమునకుఁగొని యున్నత విదిరి యొసంగెద. విడనిమిదేఁడుల బాలుండయ్య నీకుమారుఁడొనర్చినయాత్మతీర స్కార మెంతయఁగొండాడఁదగియున్నది. జెబ్బదియొడ్లువారికైనఁ బిట్టిత్పణీకృత దేహత్వము సిద్ధించువా? ఇతఁడును బహు సంవత్సరములు రాజ్యమేలి నాయెడ కెతెంచినతో నుండఁగలవాఁడు, నీపట్టుమహిషి సంధ్యావరియియదారగుణమును నామె పలికెత్తియు వ్రతభక్తియు సత్కాభిలాషమును నింకను గొండాడఁదగియున్నది. కాకున్నతనయేకపుత్రముద్దపట్టి నైమిదేంల పాపవి దానికై పోకార్యకానుట కొప్పియుండువా? ఆమెకు నెద్దరియే కలుగఁగలదు. ఈమోహినియు నొకకారణమున నీకు వ్రతభంగముకలిగించు నుద్దేశమున నిట్టిపూనిక చూపినదిగాక కూర మానసమువహించినదికాదు. నీసంస్కరముకలిగియుండుటకేసి యీతస్వీకే బుద్ధియు లభింపవలసియే యున్నది. అమరవనితయై నందున నీ చెలువకు నా లోకమునకు

సశరీరముగా వచ్చుటకొక్కొక్కవేళ లభించుగాన నీనెంపర్గమున పుణ్య పాపి
నే నొసంగెద. ఏకాదశీవ్రతము సాంతముగా జరిపినవారు ద్వాదశి చగటివేళ
నిద్రించిన వారికి దద్దితఫలము లభింపకుండుగాదా? ఆఫలమెల్ల నీ మోహినీ సతికి
లభింప ననుగ్రహించెద. తన్ములమున నాలోకమునకు నిరాటంకముగా వచ్చుటకును
నవ్వుడప్పుడు నాదర్శనము లభించుటకును స్వోత్తరక్రమము గలిగియుండుగాక.
రాజేంద్ర! నీకు శుభవగుగాక.

అందఱు—(సాష్టాంగనమస్కారమొనర్చెదరు.)

లక్ష్మి—

అనుబంధము 21.

రుక్మా—దండకము:—జయజయజయలోకనాథా! బుధారాధ్య
వేధో నిలింపాదినాథాదివంద్యా-పరబ్రహ్మ వీవే - జగత్కర్త వీవే-వరే
శుండ వీవే-గిరీశుండవీవే - సురేశుండవీవే-దిగీశుండవీవే-జగత్సాక్షి
వీవే-త్రికాలుండవీవే-త్రిలోకుండవీవే-త్రిరూపుండవీవే - త్రివాచ్యుండ
వీవే-త్రివంద్యుండవీవే-త్రిదూరుండవీవే - చరాత్ముండవీవే స్థిరాత్ముండ
వీవే-సమస్తప్రపంచంబులందున్న జంతుప్రకాండంబులందున్న శేషో
విలాసుండవీవే జగద్గర్భ నిన్నున్న తింపంగ నేనెంతవాడ౯ గుణం
బెన్నఁజాల౯, విలోకింపఁజాల౯-నుతింపంగఁజాల౯.

రుక్మా—మునీశాన సందోహ ప్రేమావలోకా,

మోహి—ఘనాహార్యచంఁకమహాధైర్యరేఖా,

సంధ్యా—సునీడోద్భవాధీశ దివ్యత్తురంగా,

చంద్ర—అనాయాస నిర్దుతలై తేయసంఘా,

కోమ—ధనూత్తంస కార్యనిధ్యతేశారా,

ధర్మ—మనోమాత్రసంస్పృష్టలోకప్రపంచా,

రుక్మా—మనోజ్ఞప్రకారాత్తమాయూరపింఛా,

మోహి—దినాధీశమిత్రాది దేవేశవ్రాజా,

సంధ్యా—జనాలోకిదుగ్ధమృమహాత్మ్యజయభా,

చంద్ర—అనాథారలోకాధికాధారవిజ్ఞా,

కోమ—ది నే శాసతేజోతి గమ్యప్రభేటా,
 ధర్మ—అనూచాన సేవావసన్నీలకంఠా,
 దక్కా—అనాధేయగర్భస్థబ్రహ్మాండభాండా,
 మోహి—క్షణాగమ్యవృత్తిచక్రప్రసూధా,
 సంధ్యా—అనార్ద్రప్రధారావిరాజత్కృపాణా,
 చంద్ర—సునిలా ధరత్రీ రమాసత్సమేతా,
 కోమ—ఖనీభూతకారుణ్యభంగీసనాథా,
 ధర్మ—అనాయత్తమాహాశ్మ్య వేదాంతపాదా,
 దక్కా—సునాభీసరోజాతసంభూతవేధా,
 మోహి—అనాభ్యాతదుర్జ్ఞేయలీలావిధానా,
 సంధ్యా—సునామప్రభాజాలనిర్ధూతపాపా,
 చంద్ర—సునాశీరచేతస్సరోజవ్విరేఖా,
 కోమ—సునాఃద్విషత్కుంభిహర్యక్షకాబా,
 ధర్మ—వినాయత్సనీవృక్షసలోకగర్భా,
 దక్కా—సనాథప్రభోవేత్తవైకుంఠధామా,
 మోహి—మనీషావిచారప్రనిర్దగ్ధమాయా,
 సంధ్యా—విసీలాంచదుత్తుంగదీప్యచ్ఛరీరా,
 చంద్ర—అనాదిప్రకారస్వసంబోధలీలా,
 కోమ—సునారాయణా కేశవా వాసుదేవా,
 ధర్మ—దినాధీశమధ్యప్రకాంతప్రకాశా,
 దక్కా—గుణాతీతవాఙ్మనసాతీత వేషా,
 మోహి—ఘనాసంతసాసందశశ్వద్విలాసా,
 సంధ్యా—మనోబుద్ధికర్మేంద్రియాతీతదేహా,
 చంద్ర—వినాశప్రభాపూరకల్పాంతవేశా,
 కోమ—సునీడాయతాకల్పచక్రప్రపత్నా,
 ధర్మ—సురారాతిశేఖా, సురేశాసపత్నా,
 దక్కా—మదేఖేంద్రరత్నా, సదాదివ్యమోహా, సమస్తే సమస్తేనమా

అనుబంధము 22.

(మంగళం. యవనికపడును).

ఉత్తర రంగము.

[ఒకానొక నటుండు ప్రవేశించి]

- ద్వి॥ అనఘాత్ములార రుక్మాంగదుచరితః
గనుగొన్న నాశ్చర్యకరమగుఁగాదె
ఘననిష్ఠసలిపి యేకాశీవ్రతము
వనజాక్షుసత్కృపఁబడసె నీఘనుండు
నిత్యమహావ్రతనిష్ఠఁజెన్నారీ
సత్యవ్రతమునిల్పుసరణి కై యకట
జగతీజనంబులొక్కర్యంబు జెందఁ
దగఁగుమారుని నైనఁ జలగోయఁగడఁగ
నెట్టిసత్యవ్రతంబిదిజనులార
పట్టెజంపుటకోర్పుభరియద్భుతము
ఏనిష్ఠయైన మహీజనుల్ జరుప
మానకయడరించు మహితమాయశము
ఎల్లనిష్ఠలలోన నిలసత్యనిష్ఠ
విల్లసిల్లేడుకీర్తివెలయించునుండి
అదియుండుఁగాక మహాజనులార
మది సెంచియొక్కనూత్నమునింతకనుండు
సత్యవ్రతంబుల సరిలేనిమహిమ
స్తుత్యుడైయున్న యీక్షోణీవిభుసకుఁ
బట్టినైనఁ దెగించివధియింపఁగడఁగు
నిట్టిమహాపదకేమికారణమొ
మలి నెంతచూచిన మఱివేఱులేదు
అతిగృత్యమొక్కటేయగుఁగారణంబు
వది "సతీసర్వత్రవర్జయేత్త" నెడి
నుడియింత తలఁప నెందునుదప్పనదియె

4

8

12

16

20

24

అక్కటమంవికార్యం బైనంగాని

మిక్కిలిచేయుటమేలుగాదరయఁ

జెలువారనేకాదశీవ్రతంబెంత

వెలలేనిదని తానువినియున్న నేమి

28

తానావ్రతముసల్పఁదగు నిందుభక్తిఁ

గాని లోకముపట్టుగాబలవంత

పెట్టింగఁదగునె యీవృత్తంబటన్న

నట్టేనిక్కంబుగా నతికృత్యమయ్యె

32

భావింపఁజనులకుఫలమయ్యెఁ గాని

దేవవేశ్యలకు నెత్తినదుఃఖమయ్యె

నెంతమేలైననా నెవరికోకీడు

ఎంతకీచైననా నెరివకోమేలు

36

జాడగానటుమేలొసంగనికీడు

కీడొసంగనిమేలు క్షితినుండఁబోదు

మితిమీఱఁగీడైనమేలైనఁగాని

యతిమాత్రముగఁజేయుటదివిరోధంబు

40

దాననేకాదె యీధరణీవరుసకుఁ

గాననియెడనుండిఘనదుఃఖమడరె

హితమారజనులార యెన్నఁడుగాని

యతికార్యమొనరించుటదికీడునుండి

44

విరిబోలులార సాధ్యమణులార

యరయరే యిందుసంధ్యావళిచరిత

మిట్టిపతివ్రతలెందైనఁగలరె

యట్టేవిచారింప హరిణాక్షులార

48

తెలియంగనీసాధ్యధీరగుణంబు

వెలమూలికిని నించెవెనసద్భుతంబు

తానింతవలదన్నదనపతిమోహి

నీనారిఁగలయుటనిలుచుచునుండె

52

మోహినీరుక్కాంగదనాటకము.

69

బాడిగాదంచునొప్పకుమమ్మయంచుఁ
జోడియాండ్రెల్ల నెంతోవేడికొనిరి
యొప్పులాడి నిజేశుఁడొనఱించువాంఛ
తప్పకతీర్చుటే తనధర్మమనుచు

56

ధీరమాససమునందీపారివిభుఁడు
కోరినవెలయాలిఁగూర్చదేయకట
యిదియెంతసతిధర్మమిదియెంతసుగుణ
మిదియెంతయుపకార మిదియెంతభ్యాతి

60

యింతటిమాహాత్మ్యమెనయుటఁజేసి
కాంతసంతసమారఁగాంచెశ్రీధరుని
మంచిపతివ్రతామహిమకు నెందు
నెంచిచూడఁగసాటియిలలేదునుండి

64

బహుసుధీయుతులార బాలకులార
మహితంబుగాదె ధర్మాంగదుమహిమ
తనతండ్రిసత్యంబు తగనిల్పుకొఱకుఁ
దనతలఁదెగఁగోయఁదానొడంబడునె

68

యాపసిబాలునకెంతటిత్యాగ
మేపారునే యెందునింతవైరాగ్య
మహాహాసుగుణ మహిమదారతయెంత
రహిమించునాత్మతిరస్కారమెంత

72

విలసిల్లుసరిలేనిపితృభక్తియెంత
వెలలేనిపరమార్థవిజ్ఞానమెంత
యరుదారియున్న యాహరిభక్తియెంత
పరఁగిసయుపకారపరతయదెంత

94

శీలమెంత మహాస్థితియిదెంత
మేలెంత తత్త్వసమ్మితబుద్ధియెంత
బాలకులకు నెల్లభక్తియటన్న
వాలారు పితృభక్తివరరాజభక్తి

30

ఘనసత్యభక్తియుఁగడుదేవభక్తి
దనరారనివియకాదాభక్తులవని
కర్మకులాబాలక శ్రేష్ఠులార
ధర్మాంగదుని మహాదారపద్మము

34

నెల్లఁజేకూటమీ కేదియసాధ్య
మెల్లందుఁగీర్తియు నేపారుముదము
గలిగిభూజనులెల్లఁగనిమిమ్ముఁబొగడ
నలఘుదేశక్షేమమలరారుసుండి

38

అనుబంధములు.

—o—o—o—

అనుబంధములు.

1 యను—రాగము-విలహరి తాళము.

మేలుగానాకు-నను-కూలమెంత

గల్గెనహా పోలంగమటి-చాలనుఖము

లీలనించెగాడే-నఖా

॥పల్లవి॥

పొందుగామిత్రతతి-నందమాటజూడఁగా

విందుగనర-విందనయను-చందమెందుబాడఁగా॥

౧

2 అందఱు—రాగము-మోహన రూపకతాళము.

పాలనసేయవేయొకరి-వరదాకరుణాలవాల

॥పల్లవి॥

ఎనలేని-కరుణజూడు-మనిషిమము-గాపాడు-మనుచువేడు

వారముశ్రీ-వనజభవా దినుతశౌరీ॥పాలన॥

సురజాలావనకరుణామాధవనీ

చరణసారసములపూజ లె-మఱవక చే-సెదముదేవా॥పాలన॥

3 మోహిని—రాగము-హిందూస్థాని బెహగ్ వికతాళము.

వర-నీ రేజనేత్రకరుణింప వే-నానేరములనుమదిమన్నింపవే

మదిమన్నింప వే-దయనింపవే

॥పల్లవి॥

నీమది నెంతోయాదరము-న్నిండఁగనీవఱకు-బ్రేమవెలంగఁగ

నాయెడ-బెంచితిమోహము॥వర-సామాజయానదయ

పోనాడకె-నను-నీమాడ్కి నరగంటఁ-జూడఁగనేనెటు

కాముబారికిని-దాళుదునే-హాకామినీ

॥వర॥

చాలునునావై-గోపమునీ-సమ్మతి-జూపఁగదే

బాలరొనాయపరాధము-వారకకావనె॥

అనుబంధము.

వరనాళికముఖ సేనీదానుఁడనీ. కేలంటికాలంటి
వేఁడెడఁగాఢను-బాలిఁచికొఁగిలియిఁగదవె నీలాలకా ||౨||

4 మోహిని—రాగము-బెహగ్ వికతాశము.

నా-మోహన-రాగానాకు-మోదము-నింప
నామోహనరారా-నాప్రాణేశరారా నాకు ||పల్లవి||
తాళఁగలనె కడుదయతోఁ-దగదేళగలసి
యేలరార-బాళిగీర-యిదెంత వింతచలమో
చాలఁగనె-బాలనురా||నామోహన|| ౧౧
చిన్నతనమున నెనీయెడఁ-జెల్లఁగినమోహమునఁ
జెన్నుమీటి-యున్న నారి-సిలుగుబెట్టెదరమా
యున్నతి చెన్నారగ-నన్నేలక-యున్నావుగా
యెన్నాళ్ళునా-విన్నపము||నామోహన|| ౧౨

5 ఆందలు—రాగము-పీలు ఆదితాశము.

వాణీనాయక-వైభవదాయక
వరజగత్సృష్టివిధాయకా ||పల్లవి||
తుంగవిలాస-మంగళవేషా
సంగతసజ్జవపోషణ|| ౧
శ్రీమహనీయా-ప్రేమామేయా
కామితఫలసంధాయకా|| ౨
పాపవిభంగా-తాపససంగా
దీపితహంసతులంగమా

6 బ్రహ్మ—రాగము-విలహరి దూతకతాశము.

ఇందిరావిభుఁడు-నందనునెడ
నందంబగు-నందముదయ-చెందెనుగా ||పల్లవి||

అనుబంధములు.

వనరుహలోచనునకుఁ దెలి
యనియోచననాకున్నదె
ఘనమఘనమరాగమునన్
మనసారంగ-ననుబ్రోచుట
కనికాదె-నినుబంపెను॥ ఇంది॥

7 అప్పరసలు—రాగము-సురటి రూపకతాళము.

శారదామనోజ్ఞ-భృంగవారిజాసనా॥
దేవపాలనందనా-శ్రీవరనందనా
పావనమౌనీంద్రవినుత-పాదపంకజా॥

8 అప్పరసలు—రాగము మాల్వాన్ రూపకతాళము.

అహఃథాతమాకౌనే-కూర్పుండగా
మహాకష్టగతిగల్గె-నేమందుము॥
నిరంతరవైకుంఠ-గమనంబున
దురంతంబుగామాకు-దుఃఖంబగున్॥
పగల్ రాత్రియెడలేని-నాట్యంబున్
దిగంబారె-బలమెల్లనేట్లోర్తుము
గతుల్పోయెనిదియేమియేకాదశీ
వ్రతంబయ్యయో-యెంతవర్తింతుము॥

9 బ్రహ్మ—రాగము-కాంతోజి రూపకతాళము.

ఇదినాకుదరమే-తరుణీ
ఇంతటి-కార్యము-సాధ్యమెరమణీ॥
చింతగనను-నింతయడుగ-స్వాంతమునకు
చింతగనను-నింతయడుగ-స్వాంతమునకు
చింతగదా-తలపంగ-కాంతరొ-యింతటి
వంతల-జింతిలి-యెంతకాల మింతడాళసంతోషమా॥

అనుబంధములు.

10 అవ్వరసలు—కామకల్యాణి ఆదితాళము.

మాకు-వారనిముదమలరారెను

చేకొనిసరసము-లాడుదము||

||పల్లవి||

విలాస-ములాయె-బలామ-సలాగిది||

తరుణులకిదెయ్యా-వెరవునమదిలో

తెరసిసముదమిం-పరయఁగఁగదిరె||

నురు-చిర-విధమున-గర-మరు-దగుగద||మాకు||

౨

విలసితగతిమా-కలరెనుదగ-నేడలవిగనిన

సాం-పలరెనుగదనే-భలి-భలి

విధమున-సలలిత-గతినిటు||మాకు||

౩

11 రాగము-కేదార. ఆదితాళము.

ఈక్మా—వాగవేణిరమణీ-తరుణీననుదగన వే-మనుపవెయిటు

||పల్లవి||

మోహి—భూమిపాలతికా-తగునే-పురుషులమనుచుం-

బలుకఁగనిటు ||పల్లవి||

ఈక్మా—నీ-వీకరణిందయఁగనవే వేకరికోరిననునీ

నాకులపెట్టఁగఁదరుణీ-భీకరమదనుని-దాళనుసఖ||

౧

మోహి—భూ-మివరచూడవలదెనే-దేవలతాంగినిగానా

నావిధమంతయఁగన కే-యివగనీమడిదలపోయవె||

౧

ఈక్మా—లేమనీవెల-లేనిరూపము-నామసంబున-నిల్చెగా

ప్రేమతో-విన్నపం-బెన్నుచు-కాముబారిదొలంగఁగా||

౨

మోహి—ధారణీధవనీకు-జెల్లునే-తారతమ్యముచూడక

వారకీ-దారిదే-వాంగసగ-గోరుసరసతధర్మమె||

౩

12 రాగము-హిందుస్తాని జంజాటి ఏకతాళము.

ఈక్మా—వరసరోజనయనా-మరాళ సుందరగమనా

ఇదిక రాళగతితలవఁగదే||

||పల్లవి||

అనుబంధములు.

మోహి—వర-ధ రాధిరమణా-సరోజరిపునమవదనా

నిను-వరింపఁగల-దడయఁగదె॥

॥పల్లవి॥

రుక్మా—కడుఁ-గృహపరతమన్నింపవే-వర-జపాకు

సుమసామ్యాధరా-నాపైఁనఁగోపము-మానవుకామిని॥

○

మోహి—నామనోరమణయిటుతడయ-గను-వినోదమని

మదిఁగనక-జానార-నీనారిగా-నెంచినిల్పవే॥

○

13 కోమల—చక్రవాకము త్రిపుటతాళము.

మనసునదయలేక-వనజాక్షియిట్లుచేసెనేడు

మనుజేశుఁగొన్నదయ్యె-సునపాపకర్యమాఁదె॥పల్లవి॥

అరుదారనిట్టిరీతి-ధరలోననెందునైన-విన్నారమె

తరవాక్షిపైన నేడు-దయఁజూపనొనెనీకుకాంతామణి

○

14 సంధ్యా—రాగము-ధన్యాసి ఆదితాళము.

పరికింపరే-విరిభోజులారా

ధరణీశవరుని-నిరపింపనొనె

తరవాక్షులారా-తరమానె-విభుఁగలఁవఁగ॥

॥పల్లవి॥

మననాథుఁడింత-మదినొచ్చెనేని

వనజాక్షులారా-తనువున్న నేమిఫలము॥

○

15 రాగము-కాంభోజి ఏకతాళము.

సంధ్యా—మోహినీసతీ-మోదంబగునీచరితకు॥

॥పల్లవి॥

మోహి—మానినీమణి-నానేరము-కరుణింపవే॥

॥పల్లవి॥

సంధ్యా—నీ-కరుణా-లో-కమున-మా-కొదువలే

పోకార్చితగదకామిని॥మోహిని॥

○

మోహి—భామినిరో-నీ-మహిమల్ నా-మదిలో

నేమంచునుగొనియాడుదు॥మానిని॥

○

అనుబంధములు.

సంధ్యా—ఎంతో-దయగలుక-కాంతా-మముమనుషక

వెంతో-ఘనగతిగా-సంతోషముచుదిలోఁజెందితిమిటు|| ౨

మోహి—బాలా-నీమహిమల్-చాలా-ఘనములుగా

ఏలా-ననుబొగడక-మేలా-పలుకఁగనీవిధమున|| ౨

సంధ్యా—సా-రసదళసమనయనా-రజనిపవదనా

బిసరుహనేత్రా-యసమముగాదేయనువులఁ-బెంప

నీదయనిటు|| మోహినీ|| ౩

మోహి—కా-మినినదయఁగనుమా-మనవినివినుమా

ఘనమగునేరం-బొనరెనునాకుక-గొనకొనివేడక-

వచ్చితినిటు|| ౩

15 మోహి—రాగము-పీలు ఏకతాళము.

భూరమణ-రతిగోరుదాన||

||పల్లవి||

నాడిశరమ్ముల-పంచననేయుచున్నాడు

బ్రదుకఁగా-నీడుమారుడు||

౧

17 రాగము-కాంభోజి వీరతాళము.

రుక్మా—మానగఁజాలుదునే-నాగవేణీ

కానకవిమలై-కాదశీవ్రతము||

||పల్లవి||

మోహి—తాళఁగఁజాలుదునే-ప్రాణనాథా

చాలునేకాదశి-యేలుమురమణా||

||పల్లవి||

రుక్మా—కీడును మేలును-జూడకయీలాగున

వేడఁగనీకును-బాడియెరమణీ

మోహి—మంచియొచ్చెడ్డయొ-మించెనుమోహము

ఎంచివదలఁగా-వంచనగాదె||

16 రాగము-జంజాటి తాళము.

మోహి—కుమారా-యిదేలయీచరిత

చూడవే-చూడవే-ప్రమాదగు|| ||పల్లవి||

అవబంధములు.

ధర్మా—అసారం-బిదెంతయీతనువు-తల్లిరో

తల్లిరో-తల్లిరో-అసత్యమగు-అసత్యమేకలుగు

||పల్లవి||

మోహి—ప్రాణంబులనీ-పగిడింబాయ

నానందంబగునొకో-కుమారా||

రుక్మా—శ్రీహరివాసర-సిద్ధితలఁపనీ

దేహంబెక్కు వయో-యసారం||కుమారా||

మోహి—ఏకాదశియన-యెంతటిదయ్య

పోకార్పగననువుల్-కుమారా||

19 ధర్మ—రాగము-జోగిసావేరి అది తాళము.

ఈమాటడంగదగునే-జననిరో

భూమిధర్మములువలదే-కడుప్రేమ

నించుచునుగనుమా||

||పల్లవి||

ఈకాయంబదియెంత-జననిరో

హితవుచూచికనుమా-నాకు

నీ-మృతియేభాగ్యమా

○

ఘనమగుపుణ్యముగలుగు

జనకుని-కన్యతముతోలంగఁజేయ

తనువునుగణనము సేయ||

20 ధర్మ—రాగము-అనందశైలి ఏక తాళము.

హరినారాయణ-మాధవశౌరి

సురనాథాదర-చక్రిమురారీ||

||పల్లవి||

గరుడాంచితబహురమ్యతురంగా

○

పరిపాలిత-సారంగమురారీ||

21 లక్ష్మి—రాగము-కమాణి అది తాళము.

అభికుశాలక-మెచ్చితి||

||పల్లవి||

భరి-భరియనరె-సంధ్యావళిధరణి||

||అను||

నీమగని-నేమమును-ప్రేమగని-ధీమతము

వేమారుమెచ్చితి-భామామణిరో||

○

ధాతుణిని-నీరమణు-ధీరమతి-నారయుచు

ప్రేమమునించితి-భామామణిరో||

౨

మంగళం.

రాగం—చక్రవాకం ఆదితాళము.

శ్రీవరా మునివినుతా శ్రీశపరిపాలన నిగమకళా
 దేవానందనా ధీరవినుత మంగళం
 నీ అనుపమకరుణను నే వినుతిసలుపంగలనా
 యినశశివరణయనా ఘనాశ్రీతాసనాశనా
 జనార్దనా ఘనారినిచయ వినాశనా
 శ్రీలోల మముకరుణను పాలింపు తగమనుపులనాలించి
 సుఖవనధిని దేలించి మించి రామకృష్ణ సాలా
 మంగళమగు శ్రీవరా మునివినుతా।

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు.

